

Ülke

Politikaları

Vakfı

Ocak 2022
İkinci Yüzyıl Serisi

Cumhuriyetimiz için İkinci Yüzyıl Forumları I

Devlet, Siyaset,
Hukuk ve Demokrasi

Anayasal ve Siyasal Gelişme
Hukuk, Demokrasi ve İnsan Hakları
Devlet, İdare ve Kurumlar

ÜPV
Ülke Politikaları Vakfı

Vakfımızın Haziran 2021'den itibaren başlayan yeni dönemindeki faaliyetlerinin odak noktasını, "Cumhuriyetimizin İkinci Yüzyılı" olarak belirledik. Bu önemli konuyu, Devlet ve Siyaset, Ekonomi, Dış Politika ve Toplum olmak üzere, dört ana başlıkta ele alacağız.

Başkandan

ÜLKEMİZ İÇİN AYDINLIK BİR GELECEK İNŞA EDECEĞİZ

Ülke Politikaları Vakfı, sürdürülebilir insani kalkınma anlayışı çerçevesinde, ülkemizin sosyal ve ekonomik potansiyellerini harekete geçirerek, var olan ülke sorunlarına çözüm oluşturacak politikalar geliştirmek, araştırmalar yapmak ve uygulama projeleri gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur.

Vakfımızın Haziran 2021'den itibaren başlayan yeni dönemindeki faaliyetlerinin odak noktasını, "Cumhuriyetimizin İkinci Yüzyılı" olarak belirledik. Bu önemli konuyu, Devlet ve Siyaset, Ekonomi, Dış Politika ve Toplum olmak üzere, dört ana başlıkta ele alacağız. Bu başlıkların her birinin değerlendirileceği bir dizi forum düzenliyoruz.

"İkinci Yüzyıl Forumları" adını verdiğimiz bu forumların ilki, "Devlet, Siyaset, Hukuk ve Demokrasi Forumu" oldu. Sonuçlarından çok memnunuz. Bu anlamda bizi çok heyecanlandıran, her yönüyle çok mutlu eden, doyurucu bir etkinlik oldu. Bu etkinliğe katkı sağlayan bütün paydaşlarımıza sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Onlar bu etkinliğin görünmeyen kahramanları oldular.

Ancak asıl önemlisi, hem konuşmacılar ve hem izleyiciler, bu etkinliğimize büyük ilgi gösterdiler. Bütün katılımcılara Vakfımız adına teşekkür ediyoruz. "İkinci Yüzyıl Forumları"na ilginizin devam etmesi, bizi çok mutlu edecektir. Bizim asıl güç kaynağımız, karşılaştığımız her zorlukta moral bulduğumuz en büyük itici güç, sizlerin bu ilgisi ve hepsinin gerisinde bulunan, ülkemize ve halkımıza olan büyük inancımızdır.

Elbette İkinci Yüzyıl odaklı çalışmalarımız, forumlar dizisi dışındaki etkinliklerle, daha zengin içerik ve daha geniş katılımlarla, artarak devam edecektir.

Saygılarımla.

Avukat İsmail Doğan Subaşı
ÜPV Yönetim Kurulu Başkanı

ÜPV

Ülke Politikaları Vakfı

O c a k 2 0 2 2
İkinci Yüzyıl Serisi-1

Periyodik Fikir ve Düşünce Dergisi

Sahibi

Ülke Politikaları Vakfı Adına Yönetim Kurulu Başkanı
Av. İsmail Doğan Subaşı

Genel Yayın Yönetmeni

Murat İlyas Burak

Yayın Danışmanı

Doç. Dr. Seyhun Şahin

Sorumlu Müdür

Selim Mataracı

Editörler ve Katkıda Bulunanlar

Burak Ersoy – Canan Petek – Ersel Koruk

Gürkan Temürlenk – İbrahim Antal

İlker Doğan – Nurettin Can Yıldız – Özgür Sarımaden

Seçil Özkan – Umut Çağrı Çetinoğlu

Kapak Tasarım

Zeyd Karaaslan

Sayfa Tasarım

Adem Şenel

İletişim Bilgileri

Tel: 0532 177 31 43 - 0212 231 01 17

Email: iletisim@upv.org.tr

Adres: Gayrettepe Mahallesi Barbaros Bulvarı

No: 159 Kat: 3 Daire: 6

Balmumcu - Beşiktaş / İstanbul

Sosyal Medya

<https://upv.org.tr>

[@upvorgtr](#)

[@upvorgtr](#)

[@upvorgtr](#)

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazar/konuşmacılara aittir. Burada yayınlanan yazılar için telif ödenmeyecektir. Eleştiri, öneri ve görüşlerinizi iletisim@upv.org.tr adresine gönderebilirsiniz.

Kurucularımız

Zekeriya Temizel

Servet Taşdelen

Prof. Dr. Süha Sevük

Arslan Kaya

Prof. Dr. Bilge Hacıhasanoğlu

Nazif Ekzen

Orhan Ziya Diren

Onursal Başkanlarımız

Zekeriya Temizel

Murtaza Çelikel

Yönetim Kurulu

Avukat İsmail Doğan Subaşı - Başkan

Doç. Dr. Seyhun Şahin - Başkan Vekili

Selim Mataracı - Genel Sekreter

Hamit Tahan - Muhasip

Doç. Dr. Yunus Emre

Hasan Mutlu

İnan Güney

Bilgin Akbal

Aysemin Gülmez

Mustafa Yazıcı

Özgür Durmuş

Denetim Kurulu

Dr. Hakkı Sağlam

İsmail Yazgılı

Ülkü Sakalar

Ruhi Tuncel

Mehmet Ali Çelikel

Ülke Politikaları Vakfı

Sürdürülebilir insani kalkınma anlayışı çerçevesinde, ülkemizin sosyal ve ekonomik potansiyelini harekete geçirerek, var olan sorunlarına çözüm getirecek politikalar oluşturmak, araştırmalar yapmak ve uygulama projeleri gerçekleştirmek amacıyla 2001 yılında Maliye Bakanlarımızdan Sn. Zekeriya Temizel'in başkanlığında Ankara'da kurulmuştur. Vakıf merkezi 2012 yılında Merhum Murtaza Çelikel ve eşi Prof. Dr. Aysel Çelikel tarafından İstanbul'a taşınmış ve halen faaliyetlerini İstanbul'da yürütmektedir.

Vakfımız, 25 Haziran 2021 tarihinde yapmış olduğu Genel Kurul ile seçilen yeni Yönetim Kurulu, Avukat İsmail Doğan Subaşı başkanlığında çalışmalarını "Cumhuriyetimizin İkinci Yüzyılı" odaklı olarak planlamıştır.

Vizyonumuz

Ülke Politikaları Vakfı'nın amacı, sürdürülebilir insani kalkınma anlayışının çerçevesi içinde, ülkemizin ekonomik ve sosyal potansiyelini harekete geçirerek var olan sorunlarına çözüm getirecek politikalar oluşturmak, araştırmalar yapmak ve uygulama projeleri gerçekleştirmektir.

Misyonumuz

- Karar verici kişi ve kuruluşlara, sağlıklı verilere dayalı olarak hazırlanmış araştırmalarına destek olmak,
- Ülke kaynakları ve bu kaynakların üretime yönlendirilmesine yönelik araştırmalar yapmak ve bu kaynakların değerlendirilmesi konusunda öneriler geliştirmek,
- Ülkenin doğal kaynaklarının korunması ve bu kaynaklardan doğal yapıyı bozmadan yararlanılması konusunda araştırmalar yaparak öneriler geliştirmek,
- Ülkenin tarımsal potansiyelinin harekete geçirilmesi, tarımsal üretimin geliştirilmesi için araştırmalar yapmak ve projeler hazırlamak,
- Ülke potansiyelinin harekete geçirilmesine katkıda bulunacak büyük altyapı yatırımları ve bunların finansmanı konusunda araştırmalar yapmak ve öneriler geliştirmek,
- Demokrasinin geliştirilmesi ve değişen Dünya ve bölge koşullarına uyum sağlanması için yapılması gereken değişiklikleri belirleyerek bu konularda öneriler hazırlamak,
- Ekonomik gelişmeyi ve büyümeyi sağlayacak ekonomi, maliye ve para politikalarını geliştirmek, bu politikaların geliştirilmesine olanak sağlayacak verileri toplamak,
- Kamu yönetiminin modernizasyonu ve iyileştirilmesi konusunda araştırmalar yapmak, öneriler geliştirmek,
- Her türlü inceleme ve araştırmayı yapmak ya da yaptırmak,
- Politikaların oluşturulması ve kararların alınması için gerekli her türlü bilgiyi toplamak veya toplanmasına yardımcı olmak,
- Toplanan periyodik ve münferit bilgilerle elektronik ortamda bir veri tabanı oluşturmak,
- Amaçlarına yönelik olarak ulusal ve uluslararası konferans, seminer, eğitim programları düzenlemek,
- Gerçekleştirdiği bilgi birikimini yaygınlaştırmak için yayın yapmak ya da yaptırmak, gerek duyacağı yerlerde eğitim merkezleri kurmak,
- Yurt içinde-dışında benzer faaliyetlerde bulunan kuruluşlarla işbirliği yapmak, bu tür kuruluşlardan destek almak ya da onlara destek sağlamak,
- Geliştirdiği projelerin uygulanabilirliğini kanıtlamak ve yaşama geçirilmesi amacıyla iktisadi işletmeler kurmak, kurulmuş olanlara iştirak etmek, gerektiğinde bu işletmeleri elden çıkarmak.

Cumhuriyetimizin İkinci Yüzyılı İçin Öneriler

Devlet, Siyaset, Hukuk ve Demokrasi Forumu

İkinci Yüzyıl Forumları başlığıyla İstanbul Grand Cevahir Otel’de, koronavirüs tedbirleri çerçevesinde gerçekleştirildiğimiz forumlarda Devlet, Siyaset, Hukuk ve Demokrasi konularında Türkiye’nin geçtiğimiz yüzyılı ve gelecek yüzyılı ele alındı. Ülke Politikaları Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Avukat İsmail Doğan Subaşı’nın açılış konuşmasıyla başlayan forumlar, Eski Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Murat Karayalçın, İYİ Parti Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı Prof. Dr. Bahadır Erdem ve CHP İstanbul Milletvekili Doç. Dr. Yunus Emre’nin moderatörlükleriyle gerçekleşti.

“Anayasal ve Siyasal Gelişme”

İlk oturum, “Anayasal ve Siyasal Gelişme” başlığı ile CHP İstanbul Milletvekili Doç. Dr. Yunus Emre’nin moderatörlüğünde Prof. Dr. Mehmet Ö. Alkan ve Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu konuşmalarıyla gerçekleşti.

“Hukuk, Demokrasi ve İnsan Hakları”

İkinci oturum, “Hukuk, Demokrasi ve İnsan Hakları” başlığı ile İYİ Parti Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı Prof. Dr. Bahadır Erdem’in moderatörlüğünde Emekli Büyükelçi Rıza Türmen, Prof. Dr. Burak Gemalmaz ve Prof. Dr. Sami Selçuk’un konuşmalarıyla gerçekleşti.

“Devlet, İdare ve Kurumlar”

Üçüncü ve son oturum, “Devlet, İdare ve Kurumlar” başlığı ile Eski Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Murat Karayalçın moderatörlüğünde Prof. Dr. Oktay Uygun, Prof. Dr. Şule Özsoy Boyunsuz ve Prof. Dr. Savaş Zafer Şahin’in konuşmalarıyla gerçekleşti.

İÇİNDEKİLER

8

Açılış

CUMHURİYETİMİZİN YENİ YÜZYILINI
ÖNÜMÜZE BİR HEDEF OLARAK KOYDUK

Av. İsmail Doğan Subaşı

Birinci Oturum

ANAYASAL VE SİYASAL GELİŞME

15

ÜLKEMİZİN GELECEĞİNE Umutla Bakabiliriz

Doç. Dr. Yunus Emre

18

OLAĞAN OLMAYAN BİR REJİME SAHİBİZ

Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu

29

DEMOKRASİ İÇİNDE YAŞAYACAĞIMIZ BİR GELECEK KURMALIYIZ

Prof. Dr. Mehmet Ö Alkan

İkinci Oturum

HUKUK, DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

44

ORTADA BÜTÜN KURUMLARIYLA ÇÖKMÜŞ BİR SİSTEM VAR
TÜRKİYE BÜYÜK BİR DEĞİŞİMİN EŞİĞİNDE

Dr. Rıza Türmen

52

TÜRKİYE'NİN İNSAN HAKLARI SORUNLARININ
DERİN KÖKLERİ

Prof. Dr. Burak Gemalmaz

63

TÜRKİYE HUKUKUNU YENİDEN KURMAK ZORUNDADIR

Prof. Dr. Sami Selçuk

73

TÜRKİYE TEK ADAM REJİMİNDEN BÜYÜKTÜR

Prof. Dr. Bahadır Erdem

Üçüncü Oturum

DEVLET, İDARE VE KURUMLAR

79

**YEREL VE MERKEZİ İDARENİN YENİDEN
YAPILANDIRILMASI GEREKİR**

Murat Karayalçın

81

**CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA YENİ BİR
HÜKÜMET SİSTEMİ NASIL TASARLANABİLİR?**

Prof. Dr. Şule Özsoy Boyunsuz

91

YENİ METROPOLİTEN ANLAYIŞ

Prof. Dr. Savaş Zafer Şahin

100

**DEMOKRASİMİZİN SORUNLARI
SİYASAL KÜLTÜRÜMÜZDEN KAYNAKLANIYOR**

Prof. Dr. Oktay Uygun

111 Kapanış

112 Röportajlar

118 Forumdan Kareler

122 Basına Yansıyanlar

AÇILIŞ

“ Türkiye, geçmiş ve tarihsel deneyimiyle, devlet ve demokrasi birikimiyle, ekonomik ve sosyal yapısıyla, askeri gücü ve diplomasi yeteneğiyle içinde bulunduğu coğrafi bölgenin en ileri ve en güçlü ülkesidir. Bu gücünün en önemli kaynağı kuruluş değerlerinin sağlamlığıdır.

CUMHURİYETİMİZİN YENİ YÜZYILINI ÖNÜMÜZE BİR HEDEF OLARAK KOYDUK

Av. İsmail Doğan Subaşı

ÜPV Yönetim Kurulu Başkanı

Saygıdeğer bilim insanları, saygıdeğer protokol üyeleri, sayın mütevellî heyet üyelerimiz ve değerli konuklarımız, “Cumhuriyetimizin İkinci Yüzyılı” başlığı ile düzenlediğimiz forumlar dizisinin ilkine hoş geldiniz. Hepinizi, Ülke Politikaları Vakfı’nın üyeleri ve yönetim kurulu adına saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Konuşmama başlamadan önce iki önemli ismi huzurunuzda anmak isterim; Sayın Zekeriya Temizel, kendisi vakfımızın kurucusu ve ilk yönetim kurulu başkanıdır. Sayın Temizel’in hem kamu çalışanı olarak

İçerisinde birçok farklı süreci ve tarihsel olayı barındıran geçmiş yüzyılın değerlendirmesini yapmak oldukça çetin bir iştir; öte yandan önümüzdeki yüzyılı belirli bir öngörüyle değerlendirmek de oldukça cesaret istiyor.

bürokraside hem de sonrasında siyasette önemli sorumluluklar üstlenmiş bir isim olduğunu anımsatmak isterim. Ayrıca bugün vakipta aktif bir görev üstlenmemekle birlikte, Sayın Temizel ile yakın işbirliğimizin hâlihazırda devam ettiğini ve bu forumun hazırlanmasında da görüş ve önerilerinden yararlandığımızı belirtmek isterim. Kendisi maalesef il dışındaki yoğun çalışmalarından ötürü bugün aramızda bulunamıyor, ancak Sayın Temizel’in tüm katılımcılara sevgi ve saygılarını iletme görevini yerine getirmekten onur duyuyorum.

Anmadan geçemeyeceğim bir diğer isim rahmetli Murtaza Çelikel'dir. Özellikle vakfımızın Ankara'dan İstanbul'a taşınmasından sonra Sayın Çelikel'in vakfımıza olan katkıları ve destekleri, vakfın ayakta kalması, çalışmalara devam etmesi açısından büyük yarar sağlamıştır. Kendisi ilerlemiş yaşına rağmen tüm çalışmalarında çalışkanlığı ve bitmeyen enerjisiyle en önemli teşvik ve esin kaynağımız oldu. Anısı çalışmalarımıza ışık tutmaya devam etmektedir.

Bu forumun hazırlanmasında adlarını tek tek dile getiremediğim birçok kurum ve kişinin katkıları oldu, huzurunuzda hepsine vakfımız adına teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, forumumuz boyunca bizi ağırlayan Cevahir Otel'e ve Cevahir ailesine teşekkürü borç bilirim. Öte yandan tüm ekonomik, sosyal ve politik sorunlara karşın vakfımızın yaşamasını sağlayan ve bugüne taşıyan,

**İkinci yüzyılda
ülkemizde nasıl bir
bürokrasimiz, nasıl bir
ordumuz, nasıl bir toplum
yapımız, nasıl bir ekonomik
yapımız olacak?
Bunlarla ilgili neler düşünüyoruz,
neler öngörüyoruz,
neler temenni ediyoruz?**

önceki dönem yöneticilerimizi buradan anarak, özverili emekleri için teşekkürlerimi sunuyorum. Ancak son olarak, özellikle gönüllü olarak forumun hazırlanması ve gerçekleşmesi noktasında görev alarak özveriyle çalışan genç arkadaşlarımıza en büyük teşekkürü sunmak istiyorum. Vakfımızın mevcut yönetimi olarak taşıdığımız büyük sorumlulukların bilincindeyiz ve bu sorumlulukları en üst düzeyde yerine getirme gayreti içerisindeyiz.

Vakfın yöneticileri olarak biz, aynı bizden önceki arkadaşlarımızın yaptığı gibi bizden sonrakilere bayrağı daha üst düzeye taşıyarak devretme gayretindeyiz. Vakfın yeni yönetimi olarak Haziran 2021'de göreve geldiğimizde, gerçekleştirdiğimiz bir dizi değerlendirmeden sonra vakfın yeni misyonunu, cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına ışık tutacak politikaların oluşturulmasına

katkı sunulması olarak belirleyerek, kamuoyuna ve değerli üyelerimize deklare ettik. İki yıl sonra, 2023’de cumhuriyetimizin yüzüncü yılını kutlarken hem geçmişin hem geleceğin değerlendirmesini yapma olanağını da yakalayacağız.

Tabii ki içerisinde birçok farklı süreci ve tarihsel olayı barındıran geçmiş yüzyılın değerlendirmesini yapmak oldukça çetin bir iştir; öte yandan önümüzdeki yüzyılı belirli bir öngörüyle değerlendirmek de oldukça cesaret isteyen bir iştir. Vakfımız bu noktada düşünce üretebilecek insanları teşvik etme gereksinimi duydu. İkinci yüzyılda ülkemizde nasıl bir bürokrasimiz, nasıl bir ordumuz, nasıl bir toplum yapımız, nasıl bir ekonomik yapımız olacak; bunlarla ilgili neler düşünüyoruz, neler öngörüyoruz, neler temenni ediyoruz? Tüm bunları tartışmak ve ortaya bir şeyler çıkarabilmek oldukça önemli.

Bu gereksinimden kaynaklı, vakıf olarak cumhuriyetimizin yeni yüzyılını önümüze bir hedef olarak koymanın doğru bir yaklaşım olduğunu düşünerek harekete geçtik.

Bu noktada ikinci yüzyıl çerçevesini bilimsel, nesnel ve gerçekçi bir şekilde ele alabilmek adına alanında uzman bilim insanlarına, siyasal görüşlerine bakmaksızın saygın politikacılara ve sağduyulu, sözü dinlenen kanaat önderlerine başvurmanın, onları dinlemenin, onlarla tartışmanın doğru yöntem olacağına karar verdik. Ayrıca belirtmem gerekir ki, konuşmacılar vakfımız adına konuşmamaktadırlar. Diğer yandan, davetli konukların siyasi ve ideolojik farklı bakış açılarından değerlendirmelerini yapabilmelerini sağlayacak demokratik düzlemin de vakfımız tarafından kurulmasını amaç edindik.

İkinci yüzyıl çerçevesini bilimsel, nesnel ve gerçekçi bir şekilde ele alabilmek adına alanında uzman bilim insanlarına, siyasal görüşlerine bakmaksızın saygın politikacılara ve sağduyulu, sözü dinlenen kanaat önderlerine başvurmanın, onları dinlemenin, onlarla tartışmanın doğru yöntem olacağına karar verdik.

Söz konusu birinci ve ikinci yüzyıl değerlendirmelerimizi dört başlık halinde planladık. Dört başlık şöyle: 1) Siyasal Düzen 2) Ekonomik Yapı ve Gelişmeler 3) Dış Politika ve Güvenlik 4) Toplumsal Gelişmeler. Dört başlık altında ülkemizin birinci yüzyılını değerlendirip ikinci yüzyılı hakkında öngörü ve dileklerde bulunacağız. Söz konusu dört başlığı dört ayrı forum şeklinde gerçekleştirmeye karar verdik. Bugün katılım

sağladığınız ilk forum siyasal düzen hakkındadır: Devlet, Hukuk, İnsan Hakları ve Demokrasi gibi siyasal üst yapıya ilişkin konuların değerlendirileceği bir forum olacaktır. Üç aylık aralıklarla diğer üç oturumu da forumlar halinde gerçekleştirmeyi planlıyoruz. Bugün burada heyecan verici bir sürecin ilk adımını sizlerle birlikte atıyoruz.

Geçmiş ve tarihsel deneyimiyle, devlet ve demokrasi birikimiyle, ekonomik ve sosyal yapısıyla, askeri gücü ve diplomasi yeteneğiyle içinde bulunduğu coğrafi bölgenin en ileri ve en güçlü ülkesi Türkiye'dir. Türkiye'nin bu gücünün en önemli kaynağı kuruluş değerlerinin sağlamlığıdır; öyle ki, kuruluş değerleriyle çatışan siyasal iktidarlar dahi sosyal, kültürel ve düşünsel alanlarda iktidar olamadıklarını kendileri ifade etmişlerdir. Dolayısıyla ülkemizin gücü ve potansiyellerini açığa çıkarmak noktasında bizler samimiyiz, buna inanıyoruz.

Sözlerimi bitirirken, bugün burada değerli birikimleriyle bizleri aydınlatacak olan moderatör ve konuşmacılarımıza teşekkür ediyorum. Tekrar hoş geldiniz.

Söz konusu birinci ve ikinci yüzyıl değerlendirmelerimizi dört başlık halinde planladık. Dört başlık şöyle: 1) Siyasal Düzen 2) Ekonomik Yapı ve Gelişmeler 3) Dış Politika ve Güvenlik 4) Toplumsal Gelişmeler.

BİRİNCİ OTURUM

ANAYASAL VE SİYASAL GELİŞME

ÜPV
Ülke Politikaları Vakfı

Moderatör: Doç. Dr. Yunus Emre (CHP İstanbul Milletvekili)

İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve İktisat Bölümü'nden 2005 yılında mezun olmuştur. Yüksek lisansını ve doktorasını Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde tamamlayan Yunus Emre, İstanbul Kültür Üniversitesi'nde siyaset bilimi doçenti olarak ders vermiştir. CHP tarihi ve sosyal demokrasi üzerine Türkiye'de ve yurt dışında birçok kitabı ve makalesi yayımlanmıştır. 3-4 Şubat 2018 tarihlerinde yapılan CHP 36. Kurultayında Parti Meclisi üyesi ve 24 Haziran 2018 genel seçimlerinde İstanbul Milletvekili seçilen Yunus Emre, 10 Ağustos 2018 ile 25 Temmuz 2020 tarihi arasında CHP Gençlik Politikalarından Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 25-26 Temmuz 2020 tarihinde gerçekleştirilen 37. Cumhuriyet Halk Partisi Olağan Kurultayında en yüksek oyla (1021) BYKP kontenjanından yeniden Parti Meclisi üyeliğine seçilmiştir. TBMM Dışişleri Komisyonu ve Avrupa Kon-

seyi Parlamenter Meclisi (AKPM) üyeliklerini yürütmektedir. Atatürkçü Düşünce Derneği ve Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV) üyesi ve ÜPV Yönetim Kurulu üyesi.

**Konuşmacı: Prof. Dr. Mehmet Ö. Alkan
(Tarih Vakfı Başkanı, İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi)**

Mehmet Ö. Alkan (14 Ekim 1963, Erzurum), Türk siyaset bilimci, tarihçi ve Tarih Vakfı Başkanı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yüksek lisansını tamamladı. Daha sonra aynı fakültede Tanzimat sonrası Osmanlı modernleşmesini ele aldığı çalışmasıyla doktorasını tamamladı. 2000-2001 arasında Wisconsin Üniversitesi'nde tarih bölümü öğretim üyeliği yaptı. 1989 yılından beri İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı'nda bölüm başkanlığı görevini icra etmektedir.

**Konuşmacı: Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu
(Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi)**

13 Haziran 1951 doğumlu, Türk siyaset bilimci ve profesör. 1973 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun olan Kalaycıoğlu, ABD'de Iowa Üniversitesinde siyaset bilimi bölümüne devam ederek 1975'te yüksek lisans, 1977'de de doktora programını tamamlamıştır. 1984 – 2002 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bölümünde öğretim üyeliği yapmasının ardından 2002-2004 yılları arasında Sabancı Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yaptı. 2004-2007 yılları arasında ise Işık Üniversitesi'nin rektörlüğü görevini yürüttü. Kalaycıoğlu'nun uzmanlık alanı karşılaştırmalı siyasettir. Bilim Akademisi asli üyesidir.

“Cumhuriyetin geride bırakacağımız ilk yüzyılında devlet, siyaset, hukuk ve demokrasi alanlarındaki durumunu ele alıp, ikinci yüzyılında bizi nasıl bir geleceğin beklediğini değerlendireceğiz.

ÜLKEMİZİN GELECEĞİNE UMUTLA BAKABİLİRİZ

Doç. Dr. Yunus Emre

CHP İstanbul Milletvekili

Değerli katılımcılar, hanımefendiler, beyefendiler! Hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum. Sözlerime başlarken, vakfımız ve ülkemiz için çok önemli bir isim olan rahmetli Murtaza Çelikel'i saygıyla anıyorum. Sayın Çelikel Türkiye'yi, Türkiye'nin sorunlarını düşünen ve engin deneyimleriyle bizlere her zaman yardımcı olan, öğütleriyle Türkiye'nin iyiliği, esenliği için bizleri yönlendiren çok değerli, çok özel bir insandı.

Bugün gerçekleştirdiğimiz bu oturum oldukça anlamlı ve önemli. Türkiye'nin geride

bırakacağımız ilk yüzyılında cumhuriyetin devlet, siyaset, hukuk ve demokrasi alanlarındaki durumunu ele alacağız. Cumhuriyetin ikinci yüzyılında bizi nasıl bir yüzyılın beklediğini değerlendireceğiz. Öncelikle bu oturumda konuşmacı olarak bulunacak iki hocamızı size tanıtıp sonra davet etmek istiyorum. Ersin Kalaycıoğlu hocamız, Siyaset Bilimi profesörü, Sabancı Üniversitesi öğretim üyesi. Mehmet Alkan hocamız, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi, aynı zamanda Tarih Vakfı Başkanı. Hocalarımızı alkışlarınızla sahneye davet ediyorum.

Değerli katılımcılar, bugün ele alacağımız temalara ilişkin önemli bir değerlendirmeyi hatırlatmak istiyorum. Türkiye'nin en önemli iktisat tarihçilerinden Şevket Pamuk, cumhuriyet döneminin ekonomik performansını ele alırken bir benzetmeden yararlanır; yarısı dolu bir bardak benzetmesi. Türkçe'de malum bir benzetme var, 'bardağın yarısı dolu, yarısı boş' şeklinde; yani olaya nasıl baktığınızla ilgili yaklaşımınızı ifade eder. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda yaklaşık 12-13 milyon nüfusu olan, nüfusunun %80'den fazlası köylerde yaşayan, ekonomisi tarıma dayalı, üniversitesi neredeyse bulunmayan bir ülkeydi. Bugün gelinen noktada kentli bir Türkiye nüfusu var, yükseköğretim mezunu genç nüfusta %40'ı geçmiş durumda. Tabii ki eğitimin kalitesi ciddi bir sorun ama bu da önemli bir gerçeklik. Sanayi, turizm, modern ekonomik faaliyetler, dinamik toplumsal yapısı düşünüldüğünde, bunlar ülkemiz açısından bardağın dolu tarafı gibi görünüyor.

Ancak, örneğin 1950'de Türkiye'de serbest seçimlerle iktidar değişimi olduğunda dünyada çok az demokratik ülke vardı; ama bugün geldiğimiz noktada Türkiye birçok farklı ölçümde demokratik bir ülke olarak değerlendirilmiyor. Ülkemizin çok kapsamlı demokrasi sorunları var: Ülkemiz, Avrupa Konseyi'nin on iki kurucu üyesinden biri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni

(AİHS) çok erken tarihte imzalamış ülkelerden biriyiz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) 'zorunlu yargı' yetkisini uzun süredir, otuz yılı aşkın süredir tanıyan bir ülkeyiz. Buna karşın ülkemizde halen AİHM'nin kimi kararlarının uygulanmadığını görüyoruz. Örneğin, Osman Kavala'nın dört yılı aşkın süredir haksız yere içeride tutulduğu bir ülkeyiz. Tüm bunlar ve geride bırakacağımız yüzyılda yaşanan askeri darbeler, insan hakları ihlalleri gibi sorunlarımız var. Öte yandan bugün de içinden geçmekte olduğumuz çok ciddi problemlerimiz var. Bardağın boş tarafından baktığımızda da bu söz konusu tablo görülüyor.

Tüm bu konuları gerçekten çok ayrıntılı ve bilimsel değerlendirecek çok değerli iki konuşmacımız var ilk oturumumuzda. Hepiniz çok yakından tanıyor sunuz; ancak izninizle konuşmacılarımız hakkında daha detaylı bilgiler vermek isterim.

Ülkemiz, Avrupa Konseyi'nin on iki kurucu üyesinden biri, AİHS'ni çok erken tarihte imzalamış ülkelerden biriyiz. Buna karşın ülkemizde halen AİHM'nin kimi kararlarının uygulanmadığını görüyoruz.

Sayın Ersin Kalaycıoğlu hocamız Türkiye'de Siyaset Bilimi ve Karşılaştırmalı Siyaset Araştırmaları dendiğinde aklımıza gelecek ilk bilim insanlarımızdan biri. Düünden bugüne hocamız araştırmalarıyla, makaleleriyle, kitaplarıyla çok önemli araştırmalara imza attı.

Sayın Kalaycıoğlu 1973 yılında İktisat Fakültesi'nden mezun oldu, yüksek lisans ve doktrasını ABD Iowa Üniversitesi'nde tamamladı. 1984 ve 2002 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalıştı, ardından Sabancı Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yaptı. Bunun yanı sıra 2004 ile 2007 yılları arasında Işık Üniversitesi'nde rektörlük görevini yürüttü, hâlihazırda da Sabancı Üniversitesi öğretim üyesidir. Ayrıca Sayın Kalaycıoğlu, Türkiye açısından çok önemli, yüz akı bir kurum olan Bilim Akademisi'nin üyesidir. Ne yazık ki, Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) siyasal iktidar tarafından yozlaştırıldığı bir ortamda

bilim insanlarının çabalarıyla ortaya çıkardıkları Bilim Akademisi ülkemiz için çok önemli, büyük bir eser, büyük bir kazanımdır.

Sayın Mehmet Ö. Alkan hocamız ise Tarih Vakfı Başkanı ve İstanbul Üniversitesi öğretim üyesidir. Tarih Vakfı, aynen Bilimler Akademisi gibi Türkiye'nin çok değerli bir kuruluşudur. Ülkemizde sivil toplum kuruluşları (STK) üzerinde ciddi bir iktidar baskısının olduğu böylesi bir dönemde Mehmet hocamızın vakfın başkanlığını yürütmesi ülkemiz açısından çok değerli bir kazanımdır. Hocamıza ve Tarih Vakfı'na şükran borçluyuz. Mehmet hocamız birçok farklı alanda önemli çalışmalara imza atmıştır; ancak özellikle Türkiye'nin çağdaşlaşma tarihi üzerine yoğunlaşsa da resmî ideolojinin oluşumu, eğitim politikaları, Tanzimat dönemindeki reformlar gibi çok farklı alanlarda çalışmaları olan bir siyaset bilimci ve tarihçi. Mehmet Alkan hocamız, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yüksek lisansını yaptı ve aynı fakültede *Tanzimat Sonrası Osmanlı Modernleşmesi*'ni

ele aldığı çalışmasıyla doktorasını tamamlamıştır. 2000 ile 2001 yılları arasında Wisconsin Üniversitesi'nde Tarih Bölümü öğretim üyeliği yaptı. 1989 yılından beri İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı'nda bölüm başkanlığı görevini yürütmektedir.

Değerli Dostlar, Türkiye'nin sorunları karşısında kimi zaman insan kendini çok mutsuz, umutsuz hissedebiliyor. Ancak ülkemizin görevini böylesine iyi yapmaya, topluma hizmet etmeye çalışan insanlarını gördüğümüz zaman, ülkemizin geleceğine dair gerçekten umutla bakabiliyoruz.

İlk sözü değerli büyüğümüz, hocamız Ersin Kalaycıoğlu'na vermek istiyorum. Değerli hocam şöyle bir soruyu da merkeze koyarak sizi dinlemek istiyoruz. Biraz evvel basettiğim gibi, Şevket Pamuk hocamızın Türkiye'nin iktisat tarihi ve ekonomik performansı ile ilgili 'bardağın yarısı dolu, yarısı boş' betimlemesini hatırlatarak, acaba Türkiye'de siyaset, hukuk, demokrasi, devletin işleyişi konularını değerlendirdiğimizde de benzer bir vaziyetle karşı karşıya mıyız? Buyurun.

“ Türkiye'de serbest seçimlerle iktidar değişimi olduğunda dünyada çok az demokratik ülke vardı; ama bugün geldiğimiz noktada Türkiye birçok farklı ölçümde demokratik bir ülke olarak değerlendirilmiyor.

“Anayasa, siyaset biliminde siyasal rejim olarak tanımladığımız siyaset oyununun temel kurallarının en belli başlılarını içeren metindir.

OLAĞAN OLMAYAN BİR REJİME SAHİBİZ

Eşitliği Gerçekleştirecek Bir Siyasi Rejimimiz Yok

Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu
Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi

Konu esasında Türkiye’de bu başlıkta toplanabilecek nitelikte ciddi bir siyasal rejim bunalımıdır. Artık bardağın yarısını çok geçmiş durumdayız. Dibinde biraz su kaldıysa, işte oradan bir şey üretmeye çalışıyoruz. Temel itibari ile demokratik bir anayasa arayışı içerisindeyiz. Anayasa, siyaset biliminde siyasal rejim olarak tanımladığımız siyaset oyununun temel kurallarının en belli başlılarını içeren metindir. Tabii tek anayasadan ibaret değildir siyasal rejim. Meclis iç tüzüğü, yasama açısından anayasa derecesinde önemli bir metindir. Bununla birlikte

seçim yasası, varsa partiler yasası, parti finansmanı ile ilgili yasalar ve diğer siyasi yasalar aynı zamanda yazılı kurallar olarak siyasal rejimin temel unsurlarıdır.

Şöyle bir benzetme yapayım: Mesela, bilgisayar kasası ve içindeki aksam, ekranı ve klavyesine donanım denir. Bu donanım ne üreteceği hakkında size birtakım imkânlar sağlar. RAM büyüklüğü de bu kapsamda önemlidir. Sonuç itibari ile oradan ürün alınacaksa, bir yazılıma ihtiyaç vardır. Yazılım sadece yazılı değildir, bu siyasette de böyledir. Bunu birilerinin yazması

veya oluşturması gerekiyor. Özellikle belirli durumlarda belirli davranışları bu kurallarla nasıl bağdaştıracagız ve bunları nasıl oluşturacağız? Bu bir yaşantı biçimi olarak oluşmak durumunda. Bunlara sosyologlar 'norm'lar diyor. Bizim gelip takıldığımız yer de aslında norm.

Kendimizden çok basit bir örnek verirsek eğer: Bizim 1924 Anayasası'nı ele alalım. Rahmetli Mümtaz Soysal'ın *Dinamik Anayasa Anlayışı* kitabını anımsayacak olanlarımız vardır. Mümtaz Soysal'ın oradaki savı 1924 Anayasası'nın yapı itibarı ile büyük ölçüde Westminster Demokrasisi, yani Britanya Demokrasisi'nin en iyi örneklerinden biri olduğudur. Hatta Britanya'dan daha da ileridedir. Parlamentoda tek meclis vardır, üst meclis de yoktur. Katıksız bir halk yönetimi görüntüsü arz etmektedir. Dolayısıyla yazılı kurallar donanım itibarıyla fevkaladedir.

Eğer bir ülkede adalet dağıtılabiliyorsa, herkes bundan yararlanabilir. Güvenlik ve savunma; eğer bir ülkeyi savunabiliyorsanız, orada yaşayan herkes savunulur. İktisadi kalkınma; eğer iktisadi kalkınma bir topluma sağlanıyorsa, herkes bundan yararlanır.

Ancak 1924'ten 1960'a kadarki çalışmasını İngiltere ile karşılaştıracak olursanız sanki aynı modeli uygulamış gibi bir görüntü ortaya çıkmıyor. Çünkü bizim toplum olarak yazılımımız farklı. Aslında sorun da büyük ölçüde bundan ibaret.

Palau diye bir adalar devleti var Pasifik'de. Bunlar Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Anayasası'nı çok beğenmişler ve aynen uygulamaya başlamışlardır. 2010 yılında sistemleri çöktü. Neden? Çünkü 1986'dan 2010'a kadar ABD Anayasası'nın federal yapısı içerisindeki görev yapma yetkileri, süreleri vs. Palau gibi küçük nüfuslu bir ülkeye uygulandığı zaman, belli bir yaştan üzerindeki herkes her görevi en az bir kere yapmış hale gelmiş. Normal yaşantılarını sürdüremiyorlar; herkes siyasal bir görev yapıyor ve bu durumdan bıkmış durumdalar, kurtarın bizi diyorlar. Dolayısıyla her donanım,

her yazılım ile bir araya getirilip uygulandığında her toplumda aynı sonucu vermeye eğilimli değildir. Bir anayasa yapılacaksa, o anayasanın belli birtakım sonuçları olacağını düşünenecek olursak bunu değerlendirmek için belirli bazı ölçütlere ihtiyacımız var. Ben de size bunlardan bahsedeceğim:

Chicago Üniversitesi'nden iki anayasa hukukçusu olan Tom Ginsburg ve Aziz Huq meslektaşlarımızın *Assessing Constitutional Performance* isimli 2016'da yayınladıkları kitapta, "Siyasal rejimin temel belgesi olan anayasanın başarısını beş ölçüt aracılığı ile ölçebiliriz," diye bir öneride bulunuyorlar. Bu beş ölçüt (kriter) itibarıyla Türkiye'deki duruma bakmak istiyorum:

1. Anayasanın etki alanını en çok belirleyen unsur olan genel toplumsal kabul ve onun meşruluğu.

Birinci değerlendirmedeki olgu, anayasayı ne kadar benimsiyoruz sorusuyla ilgilidir. Bizim anayasamız diyoruz. 'Anayasa olmasaydı, biz kendimiz de bir anayasa yapsaydık aynen bunu yapardık,' diye düşünüyor muyuz? Öyle düşünüyorsak, ne ölçüde?

Kamu malı dediğimiz mallar, üretildiği zaman kimsenin kullanmasının engellenemeyeceği nitelikte olan mallardır. Burada üç tane örnek verebiliriz. En kritik olanlarından biri adalettir.

2. Kamu malı üretimini anayasa kurallarının işlemesi durumunda ne ölçüde kolayca veya zorla üretebilmek.

Kamu malı dediğimiz mallar, üretildiği zaman kimsenin kullanmasının engellenemeyeceği nitelikte olan mallardır. Burada üç tane örnek verebiliriz. En kritik olanlarından biri adalettir. Eğer bir ülkede adalet dağıtılabiliyorsa, herkes bundan yararlanabilir. Güvenlik ve savunma; eğer bir ülkeyi savunabiliyorsanız, orada yaşayan herkes savunulur. Katkıda bulunun bulunmasının savunulur. İktisadi kalkınma; eğer iktisadi kalkınma bir topluma sağlanıyorsa,

herkes bundan yararlanır. Bunlar kamu malıdır. Anayasa bunların üretimine ne ölçüde katkıda bulunuyor diye düşünülebilir ve araştırılabilir.

3. Hükümet etmenin maliyeti (Agency Cost) ve bu maliyetteki artış ve azalış.

Yapacağınız anayasa ile bir hükümet kurar, onu yönetmeye çalışırsanız, bu size ne kadar pahalıya ya da ucuza mal olur.

4. Siyasal şiddeti azaltması ya da artmasına etkide bulunması.

Böyle bir anayasa uygulamasında siyasal şiddetin azalması ne kadar başarılı oluyor, ne kadar başarısız oluyor?

5. Yumuşak ve sert gücün uluslararası ilişkiler açısından artışı ya da azalışına herhangi bir şekilde etki ediyor mu diye bakılması.

Hiç tahmin etmeyeceğiniz gibi, bu bir siyasal sistemin unsuru olduğu için her şeyi etkilediği gibi anayasa ve siyasal rejim kurgusu dış ilişkileri de etkiliyor. Neden-sonuç ilişkisi şeklinde

Türkiye bugün kültürel bakımdan en az altıya bölünmüş bulunuyor: Çeşitli fay hatları ile farklı kültürel değerlerle, din konusundaki yaklaşımlar ile mezhep kimlikleriyle, etnik kimlik yaklaşımlarıyla vs.

değil, üretiyor mu diye araştırmamızı öneriyorlar kitaplarında.

Bu beş açıdan içinde bulunduğumuz duruma bakalım. Önce genel toplumsal kabul ve toplumsal meşruluk açısından düşünecek olursanız, Türkiye bugün kültürel bakımdan en az altıya bölünmüş bulunuyor: Çeşitli fay hatları ile farklı kültürel değerlerle, din konusundaki yaklaşımlar ile mezhep kimlikleriyle, etnik kimlik yaklaşımları vs. dolayısıyla farklı gruplara ayrılmış ve ayrılmış durumdayız. Bu cepheleşmenin üretmiş olduğu farklılıklar üzerinden yaşam koşullarını içerecek şekilde üretilmiş değerler etrafında ciddi boğuşmalar sürmektedir, hemen hemen her alanda. Mesela eğitimde bunu gayet açık bir şekilde görebiliyorsunuz. Başka alanlarda da bu çatışmalar etkin bir şekilde yaşanıyor. Bu cepheleşme bir zıtlasma ve çatışma ortamı yaratıyor. Toplumsal meşruiyet, 1982 Anayasası ile pek de başarılı bir şekilde toplumsal genel kabul sağlayabilecek birleştirici ve

siyasal uygulamaları güçlendirici bir işlev görmemektedir. Zaten 1982 Anayasası kurulduğu günden itibaren tek kefil olan Kenan Evren dışında kimse tarafından benimsenmiş bir metne de sahip olamadı. Hiçbir siyasal parti veya siyasal güç 1982 Anayasası'nı benimsememiştir. Bugünkü iktidar dâhil her iktidar bu anayasayı eleştirerek yoluna devam etmiştir. Böyle bir anayasanın genel toplumsal kabul görme ihtimali yoktur. Onun için siyasal rejimin meşruiyeti Türkiye'de başından beri sorunludur ve zaman zaman da kriz haline dönmektedir.

16 Nisan 2017 Halk Oylaması'nın genel toplumsal kabulü söz konusu olmamıştır. Başta Cumhuriyet Halk Partisi olmak üzere muhalefet partileri halk oylaması sonuçlarını da, yapılan değişiklikleri de reddetmiştir. Çeşitli hukuki girişimlerde bulunmuşlar, başarılı olmamışlardır. Dolayısıyla onun da kabul edilmediğini ve genel toplumsal kabul görmediğini kabul etmek durumundayız. Onun için bugün Türkiye hemen hemen anayasası olmayan, kabul edilmiş ve içselleştirilmiş bir anayasası olmayan bir ülke konumundadır. Bunu diğer anayasalar ile karşılaştırdığımızda çok daha açık ve net bir şekilde görebiliriz. Bu bir siyasal meşruluk sorunu doğurmaktadır. Siyasal meşruluk sorunu çözülemediği takdirde, Türkiye daha çok uzun yıllar hangi siyasal rejimle nasıl yönetildiğini tartışarak, hangi anayasanın hangi maddesini nasıl yorumlayacağını tartışarak, derin bir şekilde bu konularda boğuşarak devam edecek. O yüzden bunun değişmesinde büyük bir yarar vardır.

Dünya Adalet Projesi yeni bir rapor hazırladı. Bu rapora göre Türkiye, kamu malı üretiminin kolaylaştırılması veya zorlaştırılması açısından önemli olan adalet üretiminde Doğu Avrupa ve Orta Asya grubunda bulunuyor. 2020 raporunda bu grupta 14 ülke var ve bizim önümüzde 13. sırada Rusya bulunuyor ve Türkiye 14.

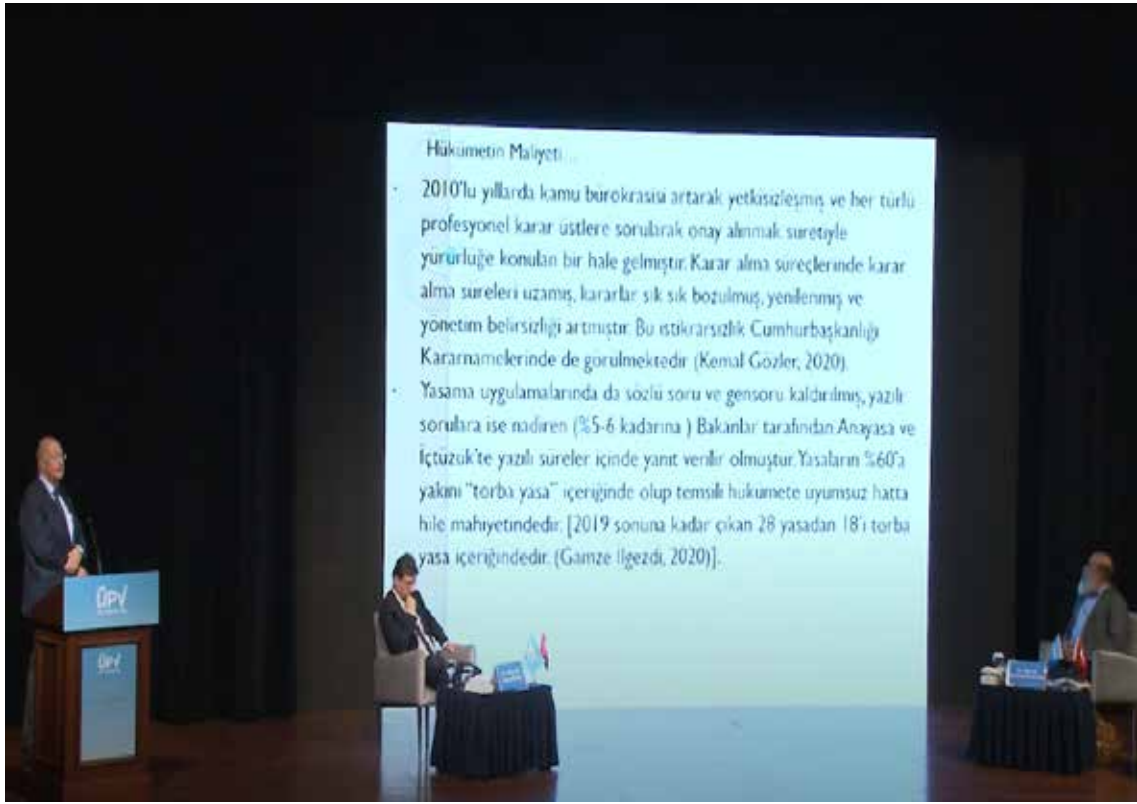
ve son sırada bulunmaktadır. 2020'de 128 ülkenin sonuçları ilan edilmişti, 107. sıradaydık. Bu sene 139 ülke ilan edildi 117. sıradayız. Genel listeye baktığımızda hemen önümüzde Sudan, hemen arkamızda Kongo var. Adaletimiz onların arasında bir performans göstermektedir. Sonuç itibarıyla adaletin pek olmadığını, bu kamu malını üretmediğimizi söyleyebilecek durumdayız. Özel mülkiyet hakkının garanti altına alınması, sözleşmelerin uygulanmasının sağlanması olanaksız olmasa bile böyle bir ortamda zordur. Gayet iyi bildiğiniz gibi, bunun da iktisadi sonuçları vardır.

Güvenlik açısından düşünecek olursak, 2016'dan 2018 genel seçimlerine kadar Olağanüstü Hal (OHAL) ile yönetilmiş bir ülkede iddik. 2018'den sonra OHAL rutinleştirildi.

Yeni yasalarla sanki OHAL'den çıkmış gibi bir hava verildi. Bugün de olduğu gibi, olağan bir rejime sahip değiliz. Olağan olmayan bir rejim, doğal itibarıyla güvenliği sağlamakta başarılı bir rejim değildir. Onun için insanlar zaman zaman güvenlik koşullarından yakınıyorlar. Hatta bu öyle kritik bir hale geldi ki, Sayın Kılıçdaroğlu'na suikast girişiminde bulunması gibi birtakım sorunları ortaya getirdi. Eğer siyasal liderlere bu şekilde bir endişe hâkim olmuşsa, güvenliğin yaygın olarak sürdürülebildiğini söyleyebilmek biraz zordur.

Onun dışında, ekonomik kalkınma veya yıllık büyüme rakamlarına bakacak olursak, şöyle bir manzara ortaya çıkıyor. Türkiye 2013 yılına kadar iktisadi bakımdan, gördüğünüz gibi büyümede fena değildir. Kişi başına yurt içi hasıla olarak 12.582 dolara kadar yükselmiş durumdaydı. Bu oldukça ciddi bir rakam. Fakat 2014'ten itibaren yedi yıl boyunca arka arkaya kişi başına Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) düşüyor. Bu arada hükümet bizim büyüdüğümüzü ve rekor kırdığımızı söylüyor. Kişi başına düşen gelir azalırken nasıl yükselebiliriz? 2020 sonu itibarıyla 8.600

Toplumsal meşruiyet, 1982 Anayasası ile pek de başarılı bir şekilde toplumsal genel kabul sağlayabilecek birleştirici ve siyasal uygulamaları güçlendirici bir işlev görmemektedir.

dolara düşmüş durumda ve bu 2013'ten itibaren %30 civarında düşüşe tekabül ediyor. Böyle bir yedi yıllık süre ne İkinci Dünya Savaşı'nda ne 1930'daki Büyük Buhran yıllarında görülmüştür. Bu, Cumhuriyet tarihinde ilktir. Bu da kalkınmayı yürütemediğimizi, giderek kalkınmadan uzaklaştığımızı ve bozulmakta olan bir ekonomiye sahip olduğumuzu göstermektedir. Grafik olarak bakacak olursak -Ozan Bingöl'ün *Vergiye Dair* adlı internet sitesinden aldım, ayrıca *Cumhuriyet* gazetesinde de yayımlandı- 1980 başındaki dönem üç yıl arka arkaya küçülme gözlemlenmiştir. Şu andaki durum 2000'li yıllarda ucuz kredi ve Kemal Derviş reformları ile yakalanan ivmenin kaybedilmiş olduğunu, özellikle 2017 Anayasa Değişikliği Referandumu'ndan sonra bu yoldan çıkılmış olduğunu söyleyebilecek durumdayız.

6 Nisan 2017 Halk Oylaması'nın genel toplumsal kabulü söz konusu olmamıştır. Başta Cumhuriyet Halk Partisi olmak üzere muhalefet partileri halk oylaması sonuçlarını da yapılan değişiklikleri de reddetmiştir.

Friedrich August von Hayek, "Kapitalist bir ekonominin kalkınması, özel mülkiyet hakkının ve sözleşmelerinin uygulanmasının garanti altında olmasına bağlıdır," diyor. Bu da etkili ve ucuz bir biçimde bağımsız, tarafsız, dürüst ve ehil olarak çalışan bir yargı tarafından temin edilebilir. Oysa böyle bir yargımız artık yok. Bunun olmadığını AİHM'nin istatistiklerinde görüyoruz. Mahkemenin 1959'dan 2020'ye kadar verdiği bütün ihlal kararlarının %18,9'u üye 47 ülke içinde sadece Türkiye aleyhine verilmiş durumda. Geriye kalan %80 kadar ihlal kararları ise diğer 46 ülke hakkında verilmiş.

Ülke bu koşullar altında doğru düzgün bir kapitalizm ile değil, bir tür ahbap çavuş kapitalizmi (*crony capitalism*) diye anılan bir iktisadi uygulamayla yönetiliyor. Ekonomik kalkınma için hem sürekli büyüme -yani pastanın büyümesi- hem

de olabildiğince eşit dağılması gerekiyor. *Dağılım Gini İndeksi* 41,9 dünyadaki önemli kötü gelir dağılımı indeksi işaretlerinden bir tanesidir. Başka veriler de bunu gösteriyor; en düşük gelirli %20'nin en yüksek gelirli %20'ye oranı 1/5 (beşte bir) görünüyor. Çok bozuk bir dağılım söz konusudur ve ekonomik kalkınmayı maalesef sağlayamıyoruz. Bu yüzden eşitlik de gerçekleşmemektedir. Eşitliği gerçekleştirecek ortamın bir siyasi rejimi yoktur.

Hükümet etmenin maliyeti; kamu bürokrasisi, iktidar partisi, bakanlar, milletvekillerinin iş görmede ürettikleri maliyet anlamındadır. Bu dönemde maliyetin komisyon, bağış ve rüşvet gibi çeşitli yollarla artmakta olduğunu *Transparency International* (Uluslararası Şeffaflık Örgütü) verilerinden biliyoruz. 2012'de 49/100 puanla Türkiye'nin sıralamadaki yeri %50'nin biraz altında, 94 ülke arasında 54. sıradayken; şu anda 183 ülke arasında 86. sırada ve puanı 49'dan 40'a düşmüş durumda. Giderek yozlaşmanın ve yolsuzluğun daha çok yaygınlaştığı bir ülke olarak ölçülüyor ve karşılaştırmalarda gösteriliyor. Zaten bunu günlük haberlerden hepimiz biliyoruz.

Yolsuzluk hakkındaki yazılanlar görülmedik boyutlara ulaşmıştır. Bu olumsuz değişimlerden sonra kamu bürokrasisi büyük ölçüde yetkisizleşmiş durumda. Her türlü profesyonel karar üstlere sorularak alındığı için karar alma süreçlerinde aksamalar oluyor. Süreler uzadığı için kararlar sık sık bozulup yenileniyor. Bu da yönetimde belirsizlik ve kararlarda istikrarsızlığa yol açıyor. Bu istikrarsızlık Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri'nde de görülmektedir. Kemal Gözler'in saptamasına göre 2018-2020 yılları arasında 54 kararın 24'ünün orijinal Cumhurbaşkanı Kararnamesi

Ülke bu koşullar altında doğru düzgün bir kapitalizm ile değil, bir tür ahabap çavuş kapitalizmi (*crony capitalism*) diye anılan bir iktisadi uygulamayla yönetiliyor.

olduğu, 30'unun ise düzeltme olduğunu görmekteyiz. Her kararname için ortalama 1,5 düzeltme çıkıyor. Bu da ne kadar ciddi bir sorunla karşı karşıya kaldığımızı gösteriyor. Yasama uygulamalarında ise sözlü soru ve gensoru kaldırıldı. Yazılı sorulara ise nadiren cevap veriliyor. Bakanlar anayasa ve iç tüzükle yazılı süreler içerisinde %6'sına cevap verrebiliyorlar. Yasaların %60'a yakını torba yasa, yani bunların içeriğinin ne olduğunu kimse bilmiyor ve temel ana hedefinin ne olduğu belli değil. Şeffaflık ortadan kalkmış durumda. Dolayısıyla temsili hükümetle uyumsuz yasalar bir tür hile mahiyetinde bir içeriğe dönüşmüş durumda. Nitekim 2019 sonuna kadar çıkan 28 yasanın 18'inin bu içerikte çıktığını Gamze İlgezdi raporunda açıkladı.

Yeni CHS hükümet biçiminin saydamlığı ve hesap verebilirliği iyice azaldığından, hükümetin iş görme maliyetlerinde karar alma süresinin uzaması ile birlikte önemli maliyet artışları ile karşı karşıya kalmış durumdayız. Bu yapılandırma temel itibarıyla böyle bir noktaya bizi götürüyor. G. Bingham Powell Jr.'ün siyaset bilimi araştırmalarında, özellikle şiddeti azaltmada en başarısız demokrasiler başkanlık rejimleridir. En başarılı olanlar da çoğulcu, yani İsviçre veya Belçika türü tek başına hükümet kurmanın bazılarında çok mümkün bile olmadığı ama

siyasal istikrarsızlığın da çok az bulunduğu demokrasilerdir. Nerede iyi işleyen bir hukuk sistemi ve kamu bürokrasi varsa, orada çoğulcu parlamenter rejimler olduğunu gayet iyi biliyoruz.

Türkiye parlamenter demokrasiden Neo-Patrimonyal bir başkanlık rejimine doğru evrim gösterdiği için, bütün özellikleriyle, terörden kaynaklanan siyasal şiddeti caydırmak konusunda

Yolsuzluk hakkındaki yazılanlar görülmedik boyutlara ulaşmıştır. Bu olumsuz değişimlerden sonra kamu bürokrasisi büyük ölçüde yetkisizleşmiş durumda.

barışçıl araçlara başvurma hususunda yetersiz kalıyor, meşruluk açığının yarattığı direnci de karşılamak için daha fazla devlet şiddeti ile yanıt vermek zorunda kalıyor. Sonunda siyasal şiddetin yüksek düzeyde olduğu, halen şehit cenazelerinin hemen hemen her gün gelmekte olduğu bir ülke görünümüne sahibiz. Şiddete başvurmadan yönetme performansımız pek de o kadar iyi değilmiş gibi gözüküyor. Sonuç olarak, yumuşak güç kapasitesi, kurumsal karar alan ve uygulayan diplomasi sisteminin olduğu ortamlarda daha güçlüdür. Diplomasi eğer seviye kaybettiye, kurumsal yapısını özellikle aşındırıyorsa, Türkiye’de 2017 sonrasında olduğu gibi hükümet biçimi kurumsal yapıları zayıflatan, kucaklayıcı kurumsal düzenlemeleri ortadan kaldıran, keyfi, mutlakiyetçi ve hiper-merkeziyetçi karar alma mekanizmalarını güçlendiren bir içerikte ise, ülkenin sahip olduğu yumuşak güçte büyük bir istikrarsızlık ve zayıflama olacağını söylemek kehanet değildir. Dolayısıyla böyle ortamlarda sert güç kullanma eğilimi daha çok ön plana çıkmaktadır. Dış sorunlarınızı askeri güç kullanarak veya askeri güç kullanma tehdidine dayanarak çözme gibi bir yola girmekteyiz. Büyük toplumsal kalkınma kapasitesine sahip olan ülkelerde barışçıl yöntemler kolay evreye sokulabilen bir araç, ama bizde böyle bir kalkınma kapasitesi olmadığı için sosyal refahtan daha fazla fonun savunmaya ayrılması gibi bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. Bu da hükümette bulunanların gözünde bu araçların kullanımını daha cazip hale getiriyor. Bu araçların kullanımına yumuşak güce nazaran daha fazla öncelik verilmesi durumunda uluslararası ilişkilerde büyük bir risk, dengesizlik, belirsizlik ve zorluklarla karşı karşıya kalmaya devam ediyorsunuz. İçine girmiş olduğumuz ortam diğer dört ilkedenden de etkilenerek ortaya çıktığı için dış ilişkilerde de böyle bir yapı oluşmakta.

Yasaların %60’a yakını torba yasa, yani bunların içeriğinin ne olduğunu kimse bilmiyor ve temel ana hedefinin ne olduğu belli değil. Şeffaflık ortadan kalkmış durumda.

Sonuçta yürütmenin kişiselleşmesi bu sorunların ortaya çıkmasına neden oluyor, Anayasa 8. maddesine bakarsanız ‘Yürütme Cumhurbaşkanından ibarettir,’ diyor. ‘Cumhurbaşkanlığı’ demiyor, tek bir şahıstan bahsediyor. Dünyada yürütmenin içinde kamu bürokrasisini saymayan ender ülkelerden biriyiz. Bunun giderek merkezileşen bir yapı içerisindeki bir konumda bulunması, keyfileşme ve mutlaklaşması nedeniyle büyük bir istikrarsızlık ve yap-boz dönemi kamu yönetimine egemen olmuştur. Demin de bahsettiğim gibi birçok sayıda yasa, yapı ve kurum değişikliğe uğratılmış; unutilan, ihmal edilen hususlar, uygulamada sorunlar ortaya çıktıktan

sonra bir maliyet ödenerek değiştirilmek zorunda kalma yoluna gidilmiştir. Bu durumda ortaya çıkan manzara fazla göze batmasın diye, şeffaflık ve siyasal yönetimde tecanüsün (uyum) azalması, ülkede genel yönetim sorunlarının artarak devam etmesi olmuştur. OECD’nin *Düzenlemenin Etki Çözümlemesi (Regulation Impact Analysis)* 2015, 2018 ve 2020 raporlarında Türkiye’nin buradaki performanslarını çok daha iyi görebilecek durumdasınız. Türkiye bu koşullarda ortaya çıkan ağır bir siyasal ve sosyoekonomik bozulmayı durduramamakta, yukarıda saymış olduğum beş ölçütte yapılması gereken neyse onların tersini yapmaktadır. Bu ölçütlerin gereğini yapmadığı sürece bu durum daha ağır bir manzara haline gelecektir.

Türkiye, geniş kabul gören, meşruluğu sorgulanmayan bir siyasal rejimle yola devam etmek durumundadır. Burada kritik olarak kamuoyu yapımcılarına, liderlere, büyük güçlere; yani örneğin büyük sermayeye, büyük sendikalara, sivil toplum kuruluşlarının önde gelenlerine ve siyasal partilere çok önemli görevler düşmektedir. Kamu malı üretimini ve arzını zorlaştıran yöntemlerden uzaklaşarak, onları kolaylaştıran, ucuzlatan bir siyasal rejime ihtiyacımız var. Hükümet

etmenin maliyetini azaltmak, hükümet etmenin etkinliğini arttırmak zorundayız. Bunun yolu temel itibarıyla bu süreçlerin olabildiğince siyasal katılmaya açık, temsil kurumlarından etkilenen ve belirli hukuk normları ve bilimsel profesyonellik çerçevesinde düzenlenmesiyle olabilecek adımlardır. Bu yola girmek durumundayız.

Siyasal şiddeti ülkenin gündeminden çıkarmak için etkili olacak bir siyasal rejim anlayışına ihtiyacımız var. Daha çok parlamento içerisinde ama onun dışında da sivil toplum içerisinde görüşerek, uzlaşarak belli sorunları çözebilecek bir yapıya doğru evrilmemizi kolaylaştıracak kurallara ihtiyacımız var. Dış ilişkilerimizi tekrar yumuşak gücümüzü arttırmaya, sert güce başvurmada daha düşük maliyetle ulusal çıkar ve haklarımızı koruyacak bir konumu destekleyecek bir siyasal rejime gereksinimimiz var. Bir yeni anayasa yapılacaksa, anayasa yapımında temel olacak vizyon demokratik hesap verilebilirliği en kolay hale getiren, siyasal şiddet azaltılırken yurttaşların vakar ve onurları ile yaşamasını sağlayacak bir siyasal rejim tasarımı olmak durumundadır. Bu düzenlemeler yapılırken yola demokratik normlar ve siyasal kültürümüzdeki özelliklerden hareket ederek çıkmakta büyük yarar görüyorum. Yani onların bir şekilde gerçekleşmesini beklememeliyiz. Yapmamız gerekenler; “Bizim hangi siyasal normlara ihtiyacımız var?”, “Bunları gerçekleştirecek

kuralları nasıl oluşturabiliriz?”, “Bizim siyasal kültürümüzde ne tür defolar var?” –örneğin, muhalefete düşman olarak bakmak vb. gibi huylarımız var.-. Bunları törpülememiz gerekir. “Hangi kuralları koyarsak bunları törpüleyebiliriz?” gibi düşünerek yola çıkmamız gerekiyor. Yoksa mükemmel bir anayasa olduğunu düşünerek bir anayasayı alıp -örneğin Alman Anayasası’nı- getirip burada uygular ve burada

da Almanya’daki gibi bir sonuç çıkacağını beklersek, pek bir başarı sağlayamayız fikrindeyim.

Nitekim demokrasiyi en iyi başaran yirmi kadar ülke var, bunların içinde %80’i parlamenter demokratik rejimle yönetiliyor. En başarılı uygulamalar bunlardır. Bunların içinde Uruguay, Kosta Rika gibi başkanlık rejimleri de var. ABD ender olarak sayılıyor bunların arasında. Parlamenter demokrasi en geniş oranda halka siyasal katılma ve temsil olanağı sağlar. Yani seçmenin bir şekilde siyasal sürecin içine girmesi ve kendini siyaseten güçlü hissetmesini ve ifade etmesini, aynı zamanda muhalefet etme, hesap sorma imkânı da bulmasını sağlamamız gerekiyor. Bunun için çoğulcu parlamenter demokrasi en fazla halk desteğini alan demokrasi uygulaması olarak ortaya çıkıyor. Robert Dahl’in *poliarşi* tanımı ile demokrasi zaten bu özellikleri gerçekleştiren rejim, hukukun üstünlüğü ile bağdaşık çalışan temsil kurumlarının saygınlığına ve etkinliğine dayalı bir siyasal rejimdir. Onun içindir ki çoğulcu bir parlamenter rejim uygulamasını başarıyla uygulamak suretiyle Türkiye’deki sorunlarımıza daha ciddi çözümler üretebileceğimizi düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

YARGISAL DENETİM YOK

Doç. Dr. Yunus Emre

Değerli Ersin hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Mehmet hocamı davet etmeden önce ben de bir not düşmek istiyorum. Gerçekten TBMM'nin işleyişi bakımından Ersin hocamızın anlattığı gibi -bu sözü bağışlayın lütfen- garip bir dönemi yaşıyoruz. Bir defa kabul edilen kanunların önemli bir kısmı zaten uluslararası sözleşmeler. Malum onlar kanun olarak kabul ediliyor. Diğer yasama faaliyeti ise neredeyse tamamı torba yasalar, yani bir yasayla birçok yasada değişiklik yapan yasalar. Bunların TBMM'deki görüşmelerinin nasıl oluşunu da izliyorsunuzdur mecliste. Temel kanun olarak yapılıyor, böylelikle muhalefetin madde madde üzerinde konuşmasının önüne geçilmeye çalışılıyor. Diyelim 300 maddelik, 400 maddelik çok büyük

kanun paketleri için getirilmiş bir iç tüzük uygulaması aslında istismar ediliyor, yani 20 maddelik bir kanun getiriliyor o da torba kanun durumunda ve o ikiye bölünüyor, bölüm üzerine görüşmeler yapılıyor. Gerçekten Türkiye açısından utanç verici bir manzara. Bir örnekle bunu toparlayayım; bu hafta da mecliste yine yurt dışına asker gönderme konusu ile ilgili, Mali'ye Asker göndermekle ilgili yetki tezkeresi konusu vardı. Türkiye'deki olan şeyin, meclisin durumunu açıklamaya açısından önemli bir örnek olay diye düşünüyorum. Şöyle ki, bir defa tezkere şöyle geliyor; Cumhurbaşkanı imzası ile geliyor ve eski Cumhurbaşkanı veriliyor yani geçmişte Bakanlar Kurulunun talep ettiği, Bakanlar Kurulunun imzasıyla Meclise gönderilen ve Bakanlar Kuruluna

“ TBMM'deki görüşmelerinin nasıl oluşunu da izliyorsunuzdur mecliste. Temel kanun olarak yapılıyor, böylelikle muhalefetin madde madde üzerinde konuşmasının önüne geçilmeye çalışılıyor.

verilen yetki tek bir kişi tarafından talep ediliyor ve tek bir kişiye veriliyor. Ayrıca metnin başlığında da şu yazıyor, “Hududu, şümûlü, miktarı, zamanı Cumhurbaşkanı tarafından takdir edilmek üzere, tespit edilmek üzere...” falan. Son derece geniş, garip bir yetki başkana verilmiş oluyor. Anlatıyorsunuz; “Arkadaşlar, bunu bir komisyonda konuşsak, sadece genel kurula geliyor tezkere yetkisi. İlgili komisyonlarda konuşalım, bunun önünde bir engel yok. Diyelim Dış İşleri Komisyonunda, Millî Savunma Komisyonunda konuşalım, asker sivil kamu görevlileri gelseler, bilgi verseler. Bir karar almak amacıyla değil, konuşalım, soralım; “Nedir siyasi amacınız, niçin asker gönderiyoruz?” Bakın önümüzdeki haftalarda da yine yetki tezkereleeri gelecek, hiçbir doğrudan bilgilendirme etkin bilgilendirme yapılmıyor. Aramızda çok değerli anayasa hukukçuları var. Anayasa Mahkemesi’nin, hafızam

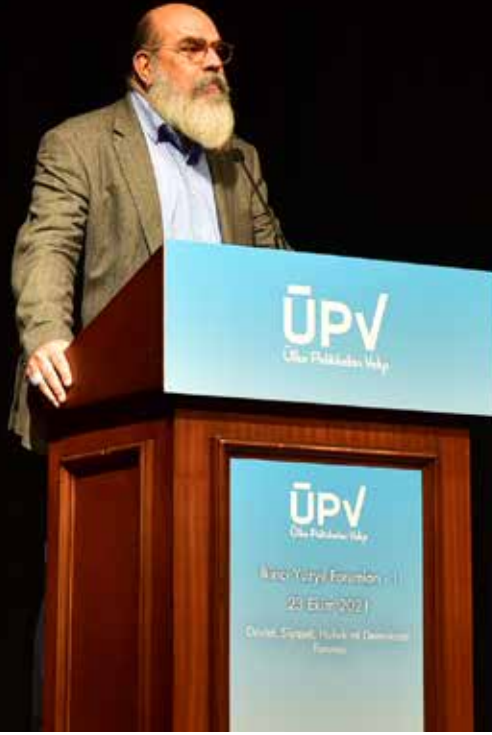
Kabul edilen kanunların önemli bir kısmı zaten uluslararası sözleşmeler. Malum onlar kanun olarak kabul ediliyor. Diğer yasama faaliyeti ise neredeyse tamamı torba yasalar.

beni yanıltmıyorsa, 1990’da aldığı bir karar var ‘ben meclis kararlarını değerlendirmem’ diyor. Yargısal denetime kapalı yetki tezkereleeri, ‘Milletvekilliğinin düşürülmesi, TBMM içtüzüğü ile ilgili işlemler vb. bunlara bakabilirim’ diyor Meclis, ‘bu türden tezkereleere bakmam’ diyor. Çok ciddi, çok önemli bir konu. Yargısal denetim yok. “Bunu konuşalım mecliste, değerlendirelim; komisyonda masaya yatıralım, uzmanlarıyla değerlendirelim yetkiyi. Bu kadar geniş yetkiyi vermeyelim tek bir kişiye,” diyoruz. Bütün bu açıklamalarımız çoğunluk tarafından reddediliyor. Bu örnek olayı da bu yanıyla paylaşmak istedim.

Değerli katılımcılar, bu bölümde de yine çok kıymetli hocamız Mehmet Alkan’ı dinleyeceğiz. Mehmet hocamızı da yine yüksek alkışlarınızla davet ediyorum.

“Türkiye,
Tanzimat’tan
beri bürokratik
ve şahıs
yönetimi ile
meclis arasında
gidip geliyor.

TOPLUMSAL VE SİYASAL TÜM FARKLILIKLARIMIZLA DEMOKRASİ İÇİNDE YAŞAYACAĞIMIZ BİR GELECEK KURMALIYIZ

Prof. Dr. Mehmet Ö. Alkan

Tarih Vakfı Başkanı, İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi

Cok teşekkür ederim Yunus. İsmiyle hitap ediyorum, salondakiler tanışsınlar beni. Çünkü Yunus’u yaklaşık on beş senedir tanıyorum, Kültür Üniversitesi’nde çok güzel günlerimiz oldu, ben orada da ders verdim. Öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum. Ülke Politikaları Vakfı’nın daveti için de teşekkür ederim başta Sayın Doğan Subaşı olmak üzere, Yunus Emre hocamız olmak üzere. Hepiniz hoş geldiniz.

Umarım cumartesi günü sabahı beni dinlemeye değer gelmeniz. Ersin hoca çok güzel bir konuşma yaptı. Ben Ersin hocadan ilk defa 1984

yılında haberdar olmuşum. Ben iki siyasallıyım Ankara Siyasal’ı bitirdikten sonra İstanbul Siyasal’a geldim. Ankara Siyasal’da üçüncü sınıfta Siyaset Sosyolojisi hocamız, Allah uzun ömür versin Nermin Abadan Unat’tı. Bir gün sınıfa geldi, *Çağdaş Siyasal Bilim: Teori, Olgu ve Süreçler* adını taşıyan yeşil kapaklı bir kitap gösterdi bize. “Bunu alıyorsunuz ve hemen okumaya başlıyorsunuz,” dedi. Biz de mızızlandık, “Ya hocam, bir Siyaset Bilimi dersi aldık, bir daha niye bunu okutuyorsun bize?” dedik. “Bunu okuyacaksınız!” dedi. Biz klasik bir siyaset bilimi dersi

almıştık. Bülent Dağver hocadan almıştık. Ersin hocanın kitabını okuyunca gerçekten ufkumuz açıldı ve ondan sonra ben onun *Siyasal Katılma* kitabını okudum, İstanbul Siyasal'dan çıkan. Sonra kısmet oldu İstanbul Siyasal'a geldiğimde, rahmetle anıyorum kendisini, İstanbul Siyasal'ın da kurucusu Tarık Zafer Tunay'a hocamızın evinde yüz-yüze, rûberû tanışmak mümkün oldu Ersin hoca ile. Kendisinden çok şey öğrendim, bugün de aynı şekilde çok şey öğrendim, teşekkür ederim.

Şimdi tabii tarihçilere soru sorulunca, insaflısı 400-500 yıl öncesinden başlar anlatmaya; mümin ise eğer Adem'le-Havva'dan başlar, mütefennin ise güneşten kopan parça, gazların sıkışması, dünyanın oluşması diye başlar. Ben biraz daha insaflı davranacağım, 150-200 yıllık bir dönemden söz edeceğim. Ama öncesinde kısa bir metin okumak istiyorum size. Güncel bir konu olduğu için bugünleri ifade eden bir metin.

**Cumhurbaşkanlığı
Hükûmet Sistemi
savunulurken, Türkiye
tarihine en uygun, Türkiye
siyaset geleneğine en uygun
rejim olarak savunuldu. Türkiye
tarihinde böyle bir sistem
hiç olmadı, bunun gibi bir
örnek yaşanmadı.**

Bugünlerde çok fazla konuşuyoruz. “Cumhuriyet ne demek, şahsi yönetim ne demek?” diye.

“Cumhuriyet yönetiminde sultan, padişah, sadrazam olmaz. Ülkenin, sultanı, padişahı, kralı hep memleketin halkıdır. Cumhuriyet yönetiminde milyonlarca insan çıkarıcı bir şahsın hüküm ve keyfine esir olmaz; herkes hak ve özgürlüklere sahiptir. Cumhuriyet yönetiminde basın, hükûmete dalkavukluk yapmaz, hukuk çerçevesinde her türlü eleştiri yapma hakkı vardır. Bu nedenle yönetimlerin, idarenin en küçük kusurunu dev aynasında görür gibi büyütüp kıyama koparırlar.

Cumhuriyet yönetiminde bir parlamento olur ve üyelerini halk seçer, halbuki şahsi hükûmet sisteminde cumhuriyet yönetiminin karşıtı bir durum vardır. Bir padişah, imparator, sultan bütün idarenin dizginlerini eline almış bir

adamdır ya da onların bakanları ve müsteşarları ünvanı ile bazı şahıslar idarenin başına geçerler. Şahıs hükûmetinde yönetiminde işin başında bulunan kim ise istediğini yapar. İstedikini cennete, istemedikini cehenneme yollar. Şahsi yönetimin koruduğu bir insanı kanunun pençesinden kurtarmak mümkündür, mahkeme de kişi haksız olsa bile onu haklı çıkartır. Halbuki düşmanlık ettiği bir adamı ise suçu yokken hapsedirir ve sürgün eder, geçimini zaruret ve sefaletle çevirir, medeni ölü haline getirir ve kimse sesini çıkartamaz. Şahsi hükûmetlerde basın, idarecilerin dalkavukluğu ile geçinir. Hükûmet kötü bir iş yapsa da överek göklere çıkarırlar. Yapılan kötülüğü iyilik şeklinde gösterirler. Asıl amaçları vatana, millete hizmet olmayıp para kazanmaktır, para kazanmanın yolu da böyle olur.”

Ben size 14 Haziran 1870 tarihli bir yazı okudum. Ziya Paşa'nın *‘İdare-i Cumhuriyet ile Şahsi Hükûmet arasındaki fark nedir?’* başlıklı makalesi. Sanıyorum konuları itibarı ile hiç yabancı gelmedi size yazının içeriği. Ben yalnızca bir tek müdahalede bulundum, sözcükleri Türkçeleştirdim, bazılarını anlamak mümkün olmayabilir diye. Dediğim gibi insafli davranıyorum, 150 yıl öncesinden başlıyorum günümüz meselelerini biraz konuşmak için. Bizim Tanzimat'tan beri konuştuğumuz bütün konuları üç aşağı beş yukarı biz hâlâ konuşuyoruz. Bu bir mübalağa değil, abartmıyorum inanın; çünkü ister feodalizmden kapitalizme, ister tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine, ister geleneksel toplumdan modern topluma geçiş diyelim, bu geçiş sürecinin ortaya çıkarttığı sorunlar var. Bunları bu geçiş yaşayan bütün ülkeler gördüler. Az veya çok da bu sorunları yaşadılar, çözdüler veya yaşamaktalar bizim gibi.

Şimdi ortaya çıkan nasıl bir manzarayla karşı karşıyayız, Tanzimat'tan bu yana yaklaşık 150-200 yıldan beri? Birincisi, Ersin hocanın bıraktığı

yerden başlayayım. Parlamenter yönetim dedi, meclis bu sürecin en önemli gündem maddesi. Türkiye, adeta Tanzimat'tan beri bürokratik ve şahıs yönetimi ile meclis arasında gidip geliyor. ‘Açılma’ dediğimiz meclisin kurulması, daha demokratik hale gelmesi veya ‘kapanma’ dediğimiz otoriter dönemler; Abdülhamit dönemi gibi, tek parti dönemi gibi, darbe dönemleri gibi veya Demokrat Parti'nin ikinci dönemi gibi, günümüzde yaşadığımız dönem gibi.

Şimdi Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi savunulurken, Türkiye tarihine en uygun, Türkiye siyaset geleneğine en uygun rejim olarak savunuldu. Ben bunu her yerde tartışmaya hazırım, Türkiye tarihinde böyle bir sistem

olmadı. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi gibi bir örnek Türkiye tarihinde yaşanmadı. Bunu siyaseten savunabilirsiniz, bu ayrı bir tartışma konusu ama bizim tarihimize en uygun yönetim sistemi mi? Hayır, böyle bir yönetim sistemi yok Türkiye tarihinde. Olmadı. Bir örneği bile olmadı. Daha önemlisi Türkiye her ne zaman krize düştüyse, Türkiye her ne zaman tırnak içinde dibe

vurduysa, meclis sayesinde kurtuldu. Türkiye tarihinin olabilecek en zor dönemi 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Anlaşması, yani Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren anlaşma ile 11 Ekim 1922 Mudanya Mütarekesi arasındaki dönemdir. Türkiye dibe vurduğu bu dönemde meclis açtı. O dönemdeki mücadeleye baktığınızda, -Mustafa Kemal Paşa da öncülerden biri (primus inter pares: eşitler arasında birinci ya da önde gelen)- o dönemdeki Türkiye halkı, halkları, önceliği az çok seçime dayalı küçük parlamentolar, yani yerel kongreler, arkasından da millî bir kongre, ulusal bir parlamento açılışına vermiştir. Türkiye en kritik döneminde bile bir insanın, bir adamın peşine takılmamıştır. Böyle bir örnek yok. Buna Mustafa Kemal dahil, çünkü Mustafa Kemal'in de işaret ettiği reçete veya tercih veya fırsat, bir

**1921
Anayasası'nı biz
çok önemseriz, çok
öne çıkartırız, Türkiye'nin
gördüğü en demokratik
anayasa diye. Ancak bu
anayasanın bir özelliği hiçbir
zaman vurgulanmaz. Bu
Anayasa bir Türk- Kürt
ittifakıdır.**

meclis açılması şeklindedir, Erzurum Kongresi'nden itibaren. Dolayısı ile Türkiye tarihinin en çarpıcı deneyimi veya en çarpıcı tecrübesi meclistir. Halbuki Atatürkçülük adına darbe yapanlar bile meclisi kapattılar bu ülkede.

Meclisin devreden çıkması, siyasal hayatımız açısından çok ciddi bir tehlike arz ediyor, bunun üzerinde durmak isterim. İkincisi, Tanzimat'tan beri hep aynı soruyu soruyoruz, "Ne olacak bu memleketin hali?" Yani nasıl kurtuluruz? Bir ekonomik kriz var, bir siyasal kriz var, bir toplumsal kriz var; bu krizlerden çıkış yöntemi nasıl olabilir? Buna çeşitli dönemlerde farklı cevaplar verildi. Tanzimat döneminde mesela bürokrasi öncülüğünde bir modernleşmeyle bu sorunlardan kurtulabileceğimiz iddia edildi. Sonra Yeni Osmanlılar Cemiyeti bizim ilk siyasal partimizdir, 1865 yılında kuruldu. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin reçetesi çok daha basit ve etkiliydi. Bir anayasa yazmamız lazım, bir parlamento açmamız lazım dolayısıyla seçim yapmamız lazım diyorlardı. Üçüncü seçenek, Abdülhamit tarafından Sultani Modernleşme

Türkiye her ne zaman krize düştüyse, Türkiye her ne zaman tırnak içinde dibe vurduysa, meclis sayesinde kurtuldu.

diyebileceğimiz bir seçenektir. Bir şahıs hükûmeti, neopatrimonizm veya neopatrimoni diye nitelenen yönetim tarzı bir anlamda, Ersin hocaların dediği gibi. Sonra İkinci Meşrutiyet döneminde parti öncülüğünde bir modernleşme söz konusu oldu. O da İttihat Terakki başlattı, kısmen Cumhuriyet Halk Fırkası ve Cumhuriyet Halk Partisi de sonradan devam ettirdi. Dolayısıyla 1850'li ve 1860'lı yıllardan itibaren şöyle bir manzara ile karşı karşı-

yaşayız: Türkiye'nin yaşadığı siyasal, ekonomik ve toplumsal krizleri aşmanın yolu olarak anayasayı, parlamento ve seçimleri göstererek daha demokratik bir yol önerenler ile; bu dönemde Türkiye'nin kalınması, sorunlarını çözmesi, ekonomik krizi bitirmesi için kişiye dayalı bürokratik bir iktidarı önerenler. Türkiye

bu iki seçenek arasında 200 yıldır gidip geliyor ve Türkiye'de bunun yarattığı bir saflaşma oldu.

İlk saflaşma Abdülaziz döneminde oldu. Az önce okuduğum metin, Ziya Paşa tarafından yazılan metin bunun ifadesidir. Abdülaziz'in istibdadına çözüm olarak ilk kurulan siyasal partimiz

bir anayasa yapılması, bir parlamento açılması, anayasanın ve parlamentonun Türkiye'yi kurtaracak tek yol olduğunu söylemesi ile başladı.

Bu saflaşma başladığı andan itibaren, ilk üyeleri kimler bu saflaşmanın onu da hatırlatmak isterim. Sizin daha çok edebiyatçı kimlikleriyle bildiğiniz veya gazeteci kimlikleriyle bildiğiniz Namık Kemal, Ağâh Efendi, Ziya Paşa, Mithat Paşa, Mehmet Reşat, Nuri Bey ve Mustafa Fazıl Paşa. Bu ekibin önerdiği çözüm, anayasa, parlamento ve seçimlerdi. Neden? Çünkü Türkiye kayıyor; o dönemde Osmanlı imparatorluğu Balkanlar başta olmak üzere, Orta Doğu başta olmak üzere yerel isyanlarla, dış müdahalelerle ve ekonomik krizle mücadele ediyor.

Türkiye yine 19. yüzyıldan günümüze kadar -başlıklarını çıkarttım, yalnızca başlık olarak söz edeceğim- 1808 Senedi İttifak, 1839 Tanzimat Fermanı, 1861'deki Abdülaziz'in Hatt-ı Hümayunu, 1876'da anayasanın ilan edildiği irade, 1906 darbesi, 12 Mart 1971 darbesi; 1961 Anayasası'nın girişi, , 1980 darbesi, 1982 Anayasası'nın girişinin ortak yanı bütün bu saydığım siyasi darbeler (arada atladıklarımı boş verin), uçurumun eşğine gelmiş bir Türkiye manzarasını gösteriyor. Bir zamanlar çok iyi olan fakat bir müddet sonra uçurumun eşğine gelmiş bir Türkiye; ittifakını ve ittihadını yani birliğini, bütünlüğünü kaybetmiş bir Türkiye. Bunun için otoriter bir müdahale yapılıyor Türkiye'ye. Saydığım metinlerin ortak yanı bu krize işaret ediyor. Peki bu kriz ne? Nasıl bir krizle karşı karşıyayız ki, hiç peşimizi bırakmadı? Bu krizin ortak yanı, 19. yüzyılda bu söylediğim modernleşme, çağdaşlaşma, sanayi üretimi

1850'li ve 1860'lı yıllardan itibaren şöyle bir manzarayla karşı karşıyayız: Türkiye'nin yaşadığı siyasal, ekonomik ve toplumsal krizleri aşmanın yolu olarak anayasayı, parlamentoyu ve seçimleri göstererek daha demokratik bir yol önerenler ile; bu dönemde Türkiye'nin kalkınması, sorunlarını çözmesi, ekonomik krizi bitirmesi için kişiye dayalı bürokratik bir iktidarı önerenler.

dönemine geçiş -adına her ne dersek diyelim,- iki kurumun yaşadığı kriz en önde geliyor. Bunlardan biri din nasıl yer alacak yeni toplumda, ikincisi kimlik, siyasal kimlik ne olacak sorusu. Çünkü 19. yüzyıldan itibaren milliyetçilik hâkim bir ideoloji haline gelmeye başlamış ve ayrılımların arttığı, seperatist (ayrılıkçılık) hareketlerin arttığı bir dönem. Mesela Tanzimat'ın bürokratları Osmanlı milliyetçiliğini icat ediyorlar. Evet, hepimiz farklı kökenlerden geliyoruz; kimimiz Ermeni, kimimiz Rum, kimimiz Kürt, kimimiz Gürcü ama hepimiz Osmanlı'yız. Bir birleştirici şemsiye.

İkinci evrede, elde kalan toprakların da gerçeği olarak, çünkü 93 Harbi, 1877-1878 Savaşı'ndan sonra elde kalan toprakların ortak paydası, ağırlıklı ortak paydası İslam. O yüzden Abdülhamit'in İslam milliyetçiliği. Türk milliyetçiliği -ki ilk dönemde Türk milliyetçiliği kapsayıcı bir ideoloji şeklindeydi. Mesela Türk milliyetçiliğinin ilk ideologlarından biri Tekin Alp'tir. Tekin Alp (Moiz Kohen) bir Yahudi'dir veya Türk milliyetçiliğinin ilk mübeşşirlerinden birisi Ziya Gökalp -ki Ziya Gökalp'in bir yanı Kürt'tür biliyorsunuz. Dolayısıyla ilk dönemde Türk kavramı da diğer etnik kimliklerin üstünde birleştirici bir kimlik olarak tanımlanıyordu.

Şöyle bir manzarayla karşı karşıyayız; hemen hemen 20. yüzyılın başında, hatta somutlaştırarak söyleyeyim, 1902 yılında Birinci Jöntürk Kongresi diye bir kongre yapılıyor. Abdülhamit'in istibdatı hüküm sürmekte Türkiye'de. Paris'te, Abdülhamit'e muhalif olanlar toplanıyorlar, "Biz Abdülhamit'in istibdadına nasıl son

O dönemde Osmanlı imparatorluğu Balkanlar başta olmak üzere, Orta Doğu başta olmak üzere yerel isyanlarla, dış müdahalelerle ve ekonomik krizle mücadele ediyor.

veririz?” diye kendi aralarında bir kongre düzenliyorlar. Hürriyet Perveran Kongresi de denir buna. Burada aslında bütün dağınık muhalefeti birleştirmek amaçlanırken iki saf belirginleşiyor. Bu iki saf birinci meşrutiyet öncesinde ortaya çıkan iki safın daha kristalize olmuş hali. Birinci Meşrutiyet öncesinde saflar belli ama içerikleri biraz belirsizdi. 1902 kongresinde öyle bir belirgin hale geliyor ki biz günümüze kadar taşıdık bunu. Şöyle ki; kongrenin iki tartışma konusu var. “Abdülhamit’i nasıl deviririz?” Bir kısım diyor ki, “Propaganda yapacağız, siyasal demokratik yolları deneyeceğiz. Biz bu yollar ile Abdülhamit’i devireceğiz.” Diğer kesim ise diyor ki, “Hayır, darbe yapacağız. Darbeyle devireceğiz, asker devreye girmek zorunda.”

İkinci tartışma konusu yabancı müdahalesi. “Biz Abdülhamit’i nasıl devirebiliriz? Biz Abdülhamit’i yabancı ülkelerden özellikle Avrupa ülkelerinden destek alarak devirmeliyiz.” Bunlara ‘müdahaleciler’ deniyor. Diğer kesim de buna itiraz ediyor. “Hayır, biz yabancı güçleri bu işe karıştıramayız.” Müdahale yanlıları diyorlar ki, “Bizim müdahaleden kastımız yabancı ülkelerin asker göndermesi değil, devletler arası bir baskı uygulaması. Abdülhamit’i böyle tahttan indirmek.” Buradan başlayan tartışma, safları şöyle şekillendiriyor. Bir tarafta Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti diye bir cemiyet kuruluyor, bir tarafta İttihat ve Terakki Cemiyeti kuruluyor. Ve “Abdülhamit’i nasıl tahttan indireceğiz, sonrasında nasıl bir ülke kuracağız, nasıl bir yönetim kuracağız?” şeklinde kristalize olan iki kanat ortaya çıkmaya başlıyor. Bir tanesi diyor ki, “Biz Abdülhamit’i asker aracılığıyla devireceğiz. Üstelik devirdikten sonra merkezi bir yönetim kuracağız, merkezi üniter bir yönetim. Türkiye’yi kurtaracak olan budur. Öbür taraf da diyor ki,

Bir ekonomik kriz var, bir siyasal kriz var, bir toplumsal kriz var; bu krizlerden çıkış yöntemi nasıl olabilir?

“Hayır, merkezi değil adem-i merkezi bir yönetim kurmamız lazım. Bu adem-i merkezi yönetim nasıl olacak, ki yerel yönetimlere öncelik veren bir seçenek bu. Bir gevşek federasyon şeklinde değil hatta o dönemin tabiriyle siyasi adem-i merkeziyet değil, idari adem-i merkeziyet olacak bu. Dolayısıyla burada farklı etnik ve dini grupların kendi yörelerinde temsili esas alınarak bir model oluşturulacak.

Askerî müdahale isteyenler ve yabancı müdahalesi isteyenler. Bu yabancı müdahalesini isterse-niz günümüz için şöyle tercüme edeyim. Mesela Avrupa’nın Türkiye’ye baskısını demokratik kurumların çalışması konusunda istemek ile aynı şekilde, ondan farklı bir beklenti değil. Askeri müdahale ise tahmin edebileceğiniz şekilde, darbe. Biri merkeziyet, biri adem-i merkeziyet istiyor. Bu daha sonra ekonomik olarak da belirginleşmeye başlıyor. Bir kesim İttihatçılar devletçi, millî iktisatçı bir ekonomi istiyorlar. Onun karşısındaki grup daha serbest piyasa ekonomisini, hür teşebbüsü savunan bir ekip olarak karşımıza çıkıyor. Bir taraf millî kimliğin öneminden söz ediyor, “Asıl olan millî kimliktir,” diyor; öbür taraf diyor ki, “Hayır, asıl olan etnik kimliklerin de korunmasıdır.” Bir taraf diyor ki, “Laiklik önemli.” Özellikle 13 Nisan 1909 yani 31 Mart 1325’ten itibaren. Öbür taraf diyor ki, “Hayır, dini kimliğin siyasal olarak ifade edilmesi önemlidir.” Bir taraf atanmışların önemi üzerinde duruyor, toplumu atanmışların yönetmesi gerektiği üzerinde duruyor. Diğer taraf seçilmişlerin önemini

öne sürüyor. Bir taraf özgürlüğü öne çıkartıyor, bir taraf güvenliği öne çıkartıyor. Bir taraf devlet öncelikli bir tasarım yapıyor, kurtuluş tasarımı. Bir taraf toplum ve birey öncelikli bir tasarım.

Sonuçta şöyle bir manzara ortaya çıkıyor: Bir tarafta devletçiliği, merkezi yönetimi, üniter devleti, millî kimliği savunan, asker

Dolayısıyla burada farklı etnik ve dini grupların kendi yörelerinde temsili esas alınarak bir model oluşturulacak.

ve bürokrasinin önemini vurgulayan ve öne çıkartan, merkezîyetçi istikrarı vurgulayan, laikliğin öneminden dem vuran bir saf. Diğeri Avrupa devletlerinden veya yabancılardan medet uman, siyasal devrimi toplumsal devrimle tamamlamayı uman bir saf. Mesela bir taraf meşrutîyetin ve cumhuriyetin çok kutsal olduğunu söylüyor, bir taraf demokrasinin çok kutsal olduğunu söylüyor.

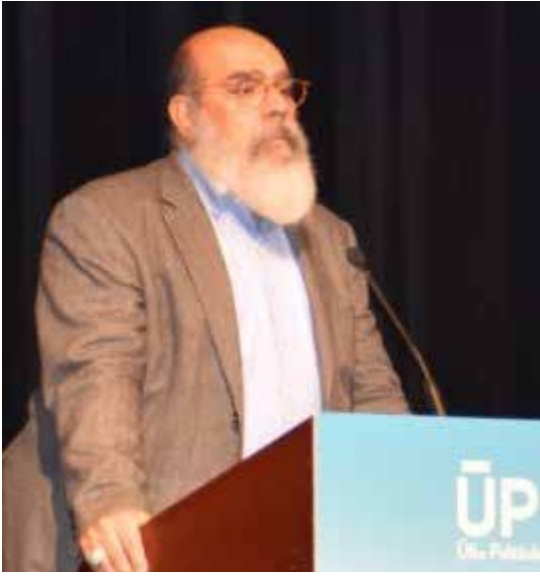
1902 yılında başlayan bu saf-laşma günümüze kadar geldi. Bazı kurumlar -mesela Cumhuriyet Halk Partisi bunlardan biri, mesela Ak Parti bunlardan biri- belli dönem belli bir safta iken sonra başka safa geçti, yani böyle bir saf değiştirme de oldu. Dolayısıyla biz şu anda 150 yıllık, yaklaşık 200 yıllık saflaşma, sonra çatışma, sonra da kutuplaşma süreçlerini yaşadık. Şu anda da çok derin

19. yüzyıldan günümüze kadar; 1808 Senedi İttifak, 1839 Tanzimat Fermanı, 1861'deki Abdülaziz'in Hatt-ı Hümayunu, 1876'da anayasanın ilan edildiği irade, 1960 darbesi, 12 Mart 1971 darbesi; 1961 Anayasası'nın girişi, 1980 darbesi, 1982 Anayasası'nın girişinin ortak yanı uçurumun eşiğine gelmiş bir Türkiye manzarasını gösteriyor.

bir kutuplaşma yaşıyoruz.

Sözlerimi şöyle bağlayayım; söyleyeceğimiz çok şey var galiba, yani konuşmaya başlayınca, günümüzün sorunları o kadar birikmiş ve o kadar az konuşup tartışabiliyoruz ki bunları, insan çok şeyden söz etmek istiyor. Mesela Türkiye tarihinin en zor dönemi 1918-1922 dönemi dedim. Benim çok geç fark ettiğim bir olay mesela: 1921 Anayasası'nı biz çok önemseriz, çok öne çıkartırız, Türkiye'nin gördüğü en demokratik anayasa diye. Ancak bu anayasanın bir özelliği hiçbir zaman vurgulanmaz. Tırnak içinde bir Türk- Kürt ittifakıdır 1921 Anayasası, bu çok ilginç. Yine Erzurum Kongresi hepimizin aklındadır, o veya bu şekilde ama Erzurum kongresinin tek raporu vardır kongreye sunulan; Kürt Raporu'dur. Kimse bundan söz etmez. Yani

şunu söylemeye çalışıyorum, Türkiye kurulurken de Türk'üyle, Kürt'üyle bir ülkeyi mecliste beraber kurmaya çalıştı. İlke de şuydu, son sözlerim de o olsun: Bizler farklıyız, şeklimiz, şemalımız farklı, cinsiyetimiz farklı, etnik kökenlerimiz farklı, farklı kökenlerden etnik kökenlerden geliyoruz. Mezhebimiz farklı, meşrebimiz farklı, dinimiz farklı. Kimimiz Kürt, kimimiz Gürcü, Arnavut kökenli, Çerkez kökenli, kimimiz Rum, Ermeni, kimimiz inançsız... İyi ki de böyleyiz. Çok farklı niteliklerimiz var. İnsan, insan olduğunu hissediyor. Çünkü biz konserve değiliz; bir fabrikanın ürettiği aynı boy, aynı renk, aynı maddeden yapılma peş peşe. Hayır, biz insanız; bizim farklı düşüncelerimiz, farklı görüşlerimiz olacak. Günümüzün de bence en önemli meselesi işte bu farklılıklarımız; farklı etnik köken, mezhep, inanç, ideoloji, görüş ile birlikte barış içinde ve demokrasi içinde yaşayabilmeyi sağlamak. Bunun yolu Türkiye'nin hâlâ en önemli meselelerinden biri olan Kürt meselesini barışçıl bir şekilde halletmekten geçiyor. Bu konuyu da parlamentomuzda özellikle konuşmak ve tartışmak zorundayız ve Meclisi öne çıkartan yeni bir siyasal tercihte bulunmak zorundayız.

Hepinize çok teşekkür ederim beni dinlediğiniz için, sağ olun.

Doç. Dr. Yunus Emre

Yazılı olarak iletilen soruları saygıdeğer hocalarımıza yöneltmek istiyorum. Ersin Kalaycıoğlu hocamıza sorulan bir soru şu şekilde:

"Türkiye'deki çürüme göz önünde bulundurularak, bu durumu hızlıca tersine döndürmek için iktidar değişimi sonrası en azından bir dönem üstün yetkilerle donatılmış bir cumhurbaşkanı daha mantıklı olmaz mı?"

Bu soru da dahil olmak üzere; Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal kriz ortamından çıkış stratejisi, dünyada demokratik geçiş süreci deneyimleri ile alakalı olarak Türkiye'nin geleceği ve cumhuriyetin ikinci yüzyılının nasıl olacağı ile ilgili bir değerlendirmeyi Sayın Ersin Kalaycıoğlu hocamızdan isteyeceğiz.

İki hocamıza birden yöneltilen soru şu şekilde: *"Bu kadar geniş katılımlı bir demokratik oluşum sonrası oluşacak uzlaşma geniş talepleri de beraberinde getirecek. Bu kadar geniş bir ajandanın uygulanması mümkün mü? - Cumhuriyetin fabrika ayarlarına dönebilmek için yapmamız gereken ilk şey nedir?"*

Mehmet Alkan hocamıza CHP ve AKP'nin zaman içerisindeki değişimi ve şu an aynı yerde bulunup bulunmadıklarına yönelik bir soru sorulmuş. Dikkat ederseniz soruların yoğunluğu Türkiye'nin geleceği ve içinde bulunduğu durumdan nasıl çıkacağı ile ilgili. Hocalarımızdan konuyla ilgili değerlendirmelerini almak istiyoruz.

"Bu kadar geniş katılımlı bir demokratik oluşum sonrası oluşacak uzlaşma geniş talepleri de beraberinde getirecek. Bu kadar geniş bir ajandanın uygulanması mümkün mü? - Cumhuriyetin fabrika ayarlarına dönebilmek için yapmamız gereken ilk şey nedir?"

TOPLUMUN TÜM KESİMLERİ ARASINDA UZLAŞMA SAĞLAMALIYIZ

Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu

Birbirimizi tamamladık esasında, fakat tabii ileriye doğru baktığımızda nereye gideceğimiz konusunda yanıt vermek o kadar kolay değil. Zor bir süreçle karşı karşıyayız. Geçmişten günümüze kadar birçok sorunu miras olarak biriktirdik ve Mehmet hocanın söylediklerinin bugünden yarına değişeceğini varsaymak için hiçbir sebebimiz yok. Ülkemizde laiklik sorunu, özellikle kimlik sorunları; Kürt meselesi ve daha genel olarak ifade etmek gerekirse Alevi – Sünni çatışması gibi sorunlar bulunmaktadır. Sonuç itibarı ile kökeni Sultan Selim'e dayanan ve 16. yüzyıldan günümüze gelen beşyüz yıllık bir sorundan söz ediyoruz. Bu kadar farklı ortamlarda devam etmiş bir süreci hemen ortadan kaldırmak söz konusu değildir.

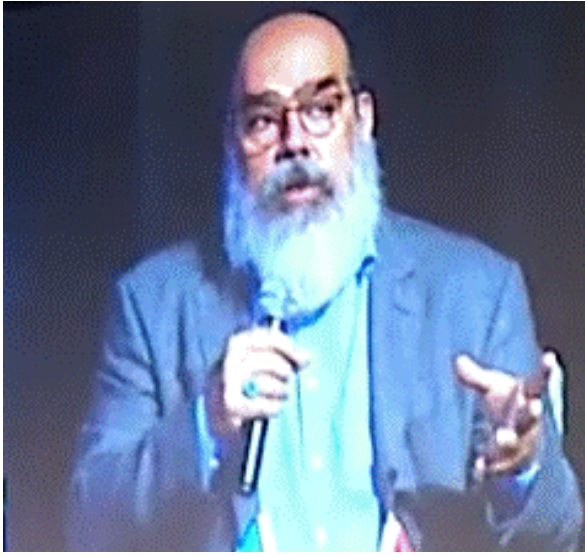
Birincisi, burada sihirli bir değnekle her şeyi bir dokunuşla halledebileceğimiz bir süreçle karşı karşıya olmadığımızın bilincinde olacağız. İkincisi, adım adım gideceğimizin bilincinde olmamız gerekir. Bugüne kadar birçok yöntem denedik ve bunların bir kısmı da kötü çalışmadı. Buna rağmen bir şekilde bu yöntemleri bir kenara koymuş bulunmaktayız. Dolayısıyla, bu yöntemleri tekrardan göz önüne almak mecburiyetimiz var.

Uzlaşma diyebileceğimiz genel bir milli muhabakat olacaksa, bu ne olacak? Öyle ayrıntılar

ve uzun gündem maddeleri etrafında değil, genel ilkeler üzerinde bir uzlaşma olacak. Yani, demokratik bir siyasal rejimi hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşık olarak çalıştıracacağız. Siyasal liderler, siyasal partiler ve onları destekleyen seçmen, vatandaşlar olarak kendimizi ahlaken ve siyaseten buna bağladık diyeceğiz. Bu Kopenhag Kriterleri olarak kabul ettiğimiz ve devlet politikası olarak onayladığımız, daha sonra da uygulamaktan imtina ettiğimiz esaslardır. Onun ötesinde bir uzlaşma bekleyemeyiz. Ekonomik politika, kamu politikası, eğitim politikası, enerji politikası, tarım politikası ne olacak; bunlarda uzlaşma ararsanız hiçbir zaman bulamayacaksınız bu uzlaşmayı, çünkü siyasal partilerin bu konulardaki yaklaşımları farklıdır. Uzlaşmanın olacağı yer, siyasal karar alma ve idare yöntemi ve esasları olabilir ancak. Birbirimizi demokratik bir rekabet ortamı içinde tanımlayacağız ve o ortamda mücadelemizi sürdüreceğiz. Bel altına vurmayaacağız, hukuk devletiyle uyumlu demokrasiyi denemeyeceğiz ve hukuku aşındırmayacağız. Bu tür temel ilkeler üzerinde uzlaşma sağlayacağız. Önemli olan, bu uzlaşmada ortak çalışma ve düşünme ilkeleri hususunda hepsi de yazılı olmayan ilkelerde, yani demokratik siyasal hayatın normları üzerinde anlaşmak ve onlara uygun olarak çalışmayı becermek olacaktır.

Doç. Dr. Yunus Emre

Ersin hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Mehmet hocam, ilk başta bana yöneltilen sorular üzerine yeni sorular eklendi. Bu sorular ağırlıklı olarak 1921 Anayasası ve Kürt Sorunu ile alakalı, Türkiye'nin geleceği üzerine odaklanan sorular. Ayrıca sizden cumhuriyetin ikinci yüzyılı hakkındaki değerlendirmelerinizi duymak isteriz.

“

Biz son 150-200 yıllık süreçte saflaşma, sonra çatışma, sonra da kutuplaşma süreçlerini yaşadık. Şu anda da çok derin bir kutuplaşma yaşıyoruz.

HERKESİN İÇİNE SİNECEK MEŞRU BİR ANAYASA YAPMALIYIZ

Prof. Dr. Mehmet Ö. Alkan

Ersin hoca çok net belirtti. Biz ne olacağını bilemeyiz. Bunu nasıl yapacağımız konusunda uzlaşmamız lazım. Bu da güçlü bir parlamento ile olabilir. Parlamento olması yetmez; çünkü biz son dönemde kurumların, kavramların ve kelimelerin anlamlarının bozulduğunu gördük. Bir anlamda terminolojimiz bozuldu bizim. Yani ben Türkiye İstatistik Kurumu veya Kızılay dediğim zaman başka bir şey anlıyorum, karşı taraf başka bir şey anlıyor. Öncelikle terminolojide uzlaşmamız lazım. Aynı dili konuştuğumuzdan az çok emin olmamız gerekir.

İkincisi, gerçek manada temsile dayalı bir parlamento oluşturmamız için gayret sarfetmeliyiz. Özellikle seçim barajı meselesinin çözülmesi lazım. Şimdi seçim barajı %1 desek, bu 600.000 kişi ediyor yaklaşık

olarak. 600 bin kişi bir konuda farklı düşünüyorsa biz onu dikkate almayacak mıyız? Bu kadar insanın düşüncesi önemli değil mi? Dolayısıyla toplumun bütün değişik kesimlerinin fikirlerinin bir şekilde parlamentoya yasımasını sağlamalıyız.

Ersin Hoca parlamenter denetimin nasıl yapıldığından söz etti. Biz bunu bir defa daha

1954-1960 arasında Demokrat Parti döneminde yaşadık. Muhalefetin soru

önergesi vermesinin ve sözlü soru sormasının kısıtlandığı bir dönem oldu. O açıdan meclis deyince de meclisi çok iyi tanımlamak gerekiyor. Dolayısıyla geniş bir temsil kabiliyetine sahip olmasının yanı sıra, gerçek anlamda ifade özgürlüğünün, dokunulmazlığın sağlanması gerekiyor. Herkes fikrini özgürce söyleyecek ve tahammül edeceğiz. Çünkü orası parlamento, Türkiye'nin

//

//

1921
Anayasası'na
gelince; kendimle ilgili çok
şaşırdığım bir olayı anlatayım.
Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi
ve 1921 Anayasası'nın Kürt
meselesi ile alakalı olduğunu
otuz beş yıllık akademisyenlik
kariyerim süresince yaklaşık on
yıl önce öğrendim ve buna
ne kadar şaşırdığımı
anlatamam.

//

en meşru zemini, bütün siyasal sorunlarımızı konuşacağımız en yüce makam, mevki, yer. Neyi konuşacaksak orada konuşacağız. Sokakta değil, dağda değil, silahla değil. Herkesin içine sinecek meşru bir anayasa olur, kanun olur bunun mutabakatını sağlayacağız. Bu yöntemi benimsedikten sonra sivil toplum kurumlarının, bireylerin, grupların katılımına açık ve hiç kimsenin sen vatan haini misin, vatansever misin? Türk müsün, Kürt müsün?

Alevi misin, Sünni misin? Senin Atatürkçülüğün ne kadar? gibi herhangi bir ölçüye veya baskıya uğramadan her türlü fikrini söyleyebildiği bir ortamla yarınlara gidebiliriz. Bu da keskin bir kılıçla olmaz, aşama aşama, yavaş yavaş olacak.

CHP ve AKP'nin değişen konumları ile ilgili soruya gelecek olursak; mesela CHP 1965 yılından beri sosyal demokrat. CHP 1965'den önce Demokrat Parti döneminde biraz solculuğu öğrenmeye başlamıştı. Temel Haklar Bildirisi ve İlk Hedefler Beyannamesi buna örnek teşkil ediyor. Fakat CHP'nin istikameti ideolojik yelpazede 1965'den sonra kendini gösterdi ve yaklaşık 2000'li yıllarda da değişen konumları ve safları oldu. AKP bulunduğu saf ve savunduğu değerler açısından ilk on yılı başka bir parti, son on yılı başka bir parti olarak devam etti.

1921 Anayasası'na gelince; kendimle ilgili çok şaşırdığım bir olayı anlatayım. Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi ve 1921 Anayasası'nın Kürt meselesi ile alakalı olduğunu otuz beş yıllık akademisyenlik kariyerim süresince yaklaşık on yıl önce öğrendim ve buna ne kadar şaşırdığımı anlata-mam. Mesela 1923 yılında yayınlanmış bir kitapçık var: 'Kürtler, Türklerden ne istiyor?' diye. Hiçbir cümlesinde farklılık olmaksızın bugün konuştuğumuz mesele-nin aynısı konuşuluyor. Benim en çok şaşırdığım konu ise on yıl önce de bugün de bunun anayasa hukukçuları

**Kimimiz Kürt,
kimimiz Gürcü,
Arnavut, Çerkez
kökenli, kimimiz Rum,
Ermeni, kimimiz
inançsız... İyi ki de
böyleyiz.**

tarafından ıskalanmış olmasıdır. Sizin sı-nayabileceğiniz bir kaynak göstermek istiyorum. 1921 Anayasası'nı açın ve maddelerini okuyun. O dönemde savaş halindesiniz, yokluk için-desiniz ama yerel yönetimler, ye-rel temsil diye bir şey söylüyorsunuz. Bunu Kürtlere söylüyorsunuz.

Peki, yine sı-nayabileceğimiz bir şey, sene-i devriyesi gelmekte olan Cumhuriyetin ilanı. Biliyorsunuz cumhu-

riyetin ilanı çok çetrefilli bir meseledir. Atatürk bunu Nutuk'ta uzun uzun anlatır. İşin romantizmini bir kenara bırakarak, bir siyasal eylem olarak Cumhuriyetin ilanına giden süreci ve nasıl ilan edildiğini Atatürk ayrıntısıyla ve çok veciz bir şekilde anlatıyor. Fakat benim size söyleyeceğim şu: Cumhuriyetin ilanı bir anayasa değişikliği değildir. 'Tavzihan tadildir', yani açıklayarak izah etmektir.. Çünkü bu bir anayasa değişikliği olsaydı, anayasa komisyonuna gitmesi ve orada tartışılması gerekirdi ama o dönemde buna vakit yoktu. Kısa sürede bunu kabul etmenin yolu böyle bir kanun yapmaktı. Burada ise bakmanız gereken şu: Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1920 Anayasası'nın değiştirilen maddeleri var. Hangi maddeleri değiştirdiğine bir bakın. Baktığınızda aslında Türk – Kürt ittifakının da bitmiş olduğunu görmüş olacaksınız.

Son dönemde çok fazla arşiv belgesi topladım. Erzurum Kongresi'nde sunulan bir tane rapor var.

'Kürt Meselesi Raporu'. Kaçınız bundan haberdarsınız bilmiyorum ama ben on sene öncesine kadar bu rapordan haberdar değildim. Bunlar çok önemli konular, bunların üzerinde düşünelim, soğukkanlılıkla konuşalım diye söylüyorum.

**İşin romantizmini
bir kenara bırakarak,
bir siyasal eylem olarak
Cumhuriyetin ilanına giden
süreci ve nasıl ilan edildiğini
Atatürk ayrıntısıyla ve
çok veciz bir şekilde
anlatıyor.**

ÖNÜMÜZDE BİR MİLLİ HAKİMİYET DAVASI VAR

Doç. Dr. Yunus Emre

“Bu kadar kan dökerek milletin kazandığı ve elde tuttuğu hakimiyetin korunması ve savunması için gerekirse annemin yanına gitmekten de asla kararsız davranmayacağım. Milli hakimiyet uğruna canımı vermek benim için vicdan ve namus borcu olsun.”

-M. Kemal Atatürk

Değerli arkadaşlar, kapatırken ben de bu konuşmalardan yola çıkarak, cumhuriyet kurulurken nasıl yola çıkıldığını düşünürken, aklıma annesini kaybettikten sonra mezarı başında Atatürk'ün yaptığı konuşma geldi. Şöyle söylüyor Atatürk:

‘Annemin kaybindan şüphesiz çok üzüntülü-yüm. Fakat bu üzüntümü gideren ve beni avutan bir konu var ki; o da anamız vatani yok olmaya götüren idarenin bir daha gelmemek üzere yokluk mezarına götürüldüğünü görmektir. Annem bu toprağın altında fakat milli hakimiyet sonsuza dek devam etsin. Beni teselli eden en büyük kuvvet budur. Milli hakimiyet sonsuza kadar devam edecektir. Annemin ruhuna ve bütün atalarımın ruhuna üzerime almış olduğum vicdan yeminini tekrar edeyim. Annemin mezarının önünde ve Allah'ın huzurunda yemin ediyorum. Bu kadar kan dökerek milletin kazandığı ve elde tuttuğu hakimiyetin korunması ve savunması için gerekirse annemin yanına gitmekten de asla kararsız davranmayacağım. Milli hakimiyet uğruna canımı vermek benim için vicdan ve namus borcu olsun.’

Cumhuriyetin kuruluşundan yüzyıl sonra tekrar önümüzde bir milli hakimiyet davası var ve bizler bunun için uğraşıyoruz.

Ben tekrar hem katılanlara hem değerli konuşmacılarımıza teşekkür ediyorum. Sevgiler, saygılar sunuyorum.

İKİNCİ OTURUM

HUKUK, DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

Moderatör: Prof. Dr. Bahadır Erdem
(İYİ Parti Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı)

1964 yılında doğan Bahadır Erdem, TED Ankara Koleji ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. 1992'de Yüksek Lisans, 1998 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümünden Doktora ünvanını almıştır. 2000 yılında Yard. Doçent, 2004 yılında Doçent, 2009 yılında ise Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalında profesör olarak üniversiteye atanmıştır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde milletlerarası özel hukuk, kanunlar ihtilafı, uluslar arası bireysel davalar, uluslar arası fikri mülkiyet hukuku, Türk Vatandaşlık hukuku ve yabancılar hukuku dersleri vermektedir.

Konuşmacı: Dr. Rıza Türmen (Emekli Büyükelçi,
24. Dönem CHP İzmir Milletvekili, Önceki AİHM Yargıcı)

Türk hukukçu, diplomat ve milletvekili. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Kanada'da da yüksek lisans eğitimini tamamladı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde doktora çalışmasını tamamladı ve "hukuk doktoru" ünvanı aldı. Bu sürecin ardından Dışişleri Bakanlığı'na girdi. 1985'te Türkiye'nin en genç büyükelçilerinden biri olarak Singapur'a atandı. 1995-1996 arasında Bern büyükelçisi, 1996-1998 arasında Avrupa Konseyi'nde dâimî temsilci olarak görev yaptı. Rıza Türmen, Türkiye'nin uluslararası hukuk alanındaki en yetkin uzmanlarından biridir. 1998'de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yargıcılığına seçilmiş ve 2008'e kadar bu görevde kalmıştır. 12 Haziran 2011 Seçimleri'nde CHP İzmir 1. bölge 2. sıra adayı olmuş ve milletvekili seçilmiştir. TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu üyesidir.

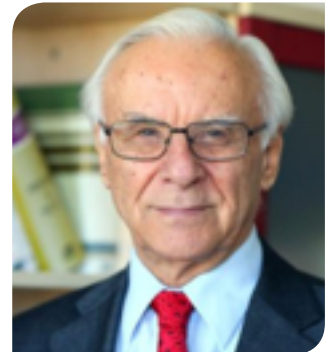
Konuşmacı: Prof. Dr. Burak Gemalmaz
(İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi)

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olan Prof. Dr. H. Burak Gemalmaz, halen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde görev yapmaktadır. Çalışmalarını insan hakları hukukunun yanı sıra mülkiyet hakkı/gayrimenkul hukuku ve Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru konularında yoğunlaştıran Gemalmaz, İstanbul Üniversitesinde doktora seviyesinde dersler vermektedir. Prof. Dr. Haydar Burak Gemalmaz'ın "Sanal Dünyalarda İktidar ve Özgürlük", "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Türk Hukukunda Çocukun Bedensel Cezaya Karşı Korunması" ve "Ulusalüstü İnsan Hakları Standartları Işığında Türkiye'de Bilgi Edinme, Düşünce-İfade ve İletişim Mevzuatı", "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı" başlıklı kitapları ile çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

Konuşmacı: Prof. Dr. Sami Selçuk
E. Yargıtay Birinci Başkanı

İ. D. Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

1959 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Yargıtay Cumhuriyet Savcılığı görevlerinde bulunmuştur. 21 Eylül 1982 tarihinde Yargıtay Üyeliğine seçilmiştir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora yapmış, 1986 yılında Doçent olmuştur. Türkçe ve yabancı dilde; hukuk, dil, laiklik ve Atatürkçülük ve çeşitli konularda makale ve denemeleri vardır. Yargıtay Büyük Genel Kurulunca 7 Temmuz 1999 tarihinde Yargıtay Birinci Başkanlığına seçilmiştir. 15 Haziran 2002 tarihinde yasal yaş sınırı nedeniyle emekliye ayrılmıştır. Bilkent Üniversitesinde Ceza Hukuku ve Ceza Usul Hukuku dersleri vermektedir. 2010'dan itibaren AİHM Danışma Paneli üyeliğine seçilmiştir. Kamu Görevlileri Etik Kurulu üyeliği görevini de yürütmüştür.

Prof. Dr. Bahadır Erdem

Prof. Dr. Bahadır Erdem İYİ Parti Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı

Herkese iyi günler dileyerek, sevgi ve saygıyla selamlayarak günün ikinci oturumunu açmak istiyorum. Bizi bir araya getiren ÜPV'ye ve emek veren herkese çok teşekkür ediyorum. ÜPV siz sayın seyirciler için zannediyorum ki en ağır topları ikinci oturuma koydu. Ben sayın konuklarımıza, Türkiye'nin yüz akı olan, gururu olan değerli hukukçularımıza bugün moderatörlük etmekten dolayı çok memnun olduğumu ifade etmek istiyorum. Hukukun duayeni değerli konuklarımıza önce bir alkış rica ediyorum.

Sayın hocam Rıza Türmen, kendisini tanıtmaya hiç ihtiyaç yok. Benim konuklarımın salonun seyircilerine tanıtılmaya ihtiyaçları yok. Böyle bir kolaylığım var benim ama çok kısa olarak bahsedeyim: Sayın Türmen eski emekli büyükelçilerimizden. CHP'nin 24. Dönem Milletvekili ve tabii hepimizin çok iyi bildiği ve çok büyük bir takdirle takip ettiği Türkiye'nin bir önceki dönem AIHM Türkiye Yargıcı olarak görev yaptı. Dolayısıyla ilk söz Sayın Rıza Türmen'nin. Buyurun efendim.

“

Hukuku, ekonomisi, siyaseti, dış politikası, eğitimi... bütün kurumlarıyla çökmüş, yerle bir olmuş bir sistem var ortada. Bundan sonra iktidarı kim devralacaksa büyük bir enkazı toparlamak zorunda kalacak.

ORTADA BÜTÜN KURUMLARIYLA ÇÖKMÜŞ BİR SİSTEM VAR TÜRKİYE BÜYÜK BİR DEĞİŞİMİN EŞİĞİNDE

Dr. Rıza Türmen

Emekli Büyükelçi, 24. Dönem CHP İzmir Milletvekili, Önceki Dönem AIHM Yargıcı

Ben de ÜPV'ye çok teşekkür etmek isterim her şeyden önce. İçinde bulunduğumuz karanlığa bu toplantı serileriyle böyle bir ışık tuttuğu için, geleceğimize ışık tuttuğu için ve beni de konuşmacı olarak davet ettikleri için çok teşekkür ederim.

Hepimiz görüyoruz, hepimiz yaşıyoruz. Türkiye bir büyük değişimin eşiğinde. Bir dönem kapandı, başka bir dönem açılacak. Ama bu açılacak dönemin ne olacağını bilemiyoruz şu sırada. Bir belirsizlik de var ortada. Fakat belirli olan bir

şey var; ortada bir enkaz var. Yani bundan sonra iktidarı kim devralacaksa büyük bir enkazı toparlamak zorunda kalacak. Her şeyi ile çökmüş bir sistem var. Hukuku ile, ekonomisi ile, siyaseti ile, dış politikası ile, eğitimi ile çökmüş, yerle bir olmuş, bütün kurumlarıyla çökmüş bir sistem var. Bu sadece bir siyasi partinin tükenişi değil. Bu ondan çok daha fazlası. Bir toplumsal çöküş var. Bütün kurumların çöküşü var. O nedenle, bu enkazı kaldırıp toparlamak kolay bir iş olmayacak. Bunun için bir geçiş dönemine ihtiyaç var.

Bu geçiş dönemi çok önemli olacak. Çünkü geçiş dönemi sadece bir onarım dönemi, bir eksiklikleri tamamlama, düzeltme dönemi olmayacak. Geçiş dönemi aynı zamanda geleceğin inşası dönemi de olacak. Bu geleceğin inşası için henüz nasıl bir gelecek bizi bekliyor, bunun sınırları belirlenmiş değil. Fakat ben bu konuşmada geçiş dönemi üzerinde durmak istiyorum. Geçiş dönemi ile ilgili birkaç soruna değinmek istiyorum. Bir tanesi, bu geçiş dönemlerinde AYM'lerin (Anayasa Mahkemeleri) rolü ne olur? İkincisi, geçiş döneminde eski rejimde suç işleyenlerin yargılanması meselesi nasıl olacak? Üçüncüsü de geçiş dönemi ile nereye geçeceğiz? Nasıl bir Türkiye istiyoruz? Bu üç konuya kısaca değinmek istiyorum.

Geçiş dönemlerine baktığımız zaman savaş sonrasında üç dalga görüyoruz. Böyle otoriterlikten

demokrasiye geçiş bakımından Avrupa'da üç ayrı dalga görüyoruz. Birinci dalga hemen savaştan sonra. Almanya ve İtalya'nın faşist rejimden demokrasiye geçişi. İkinci dalga 1970'lerde Franco ve Salazar rejimlerinden sonra, İspanya ve Portekiz'in diktatörlükten demokrasiye geçişini görüyoruz. Üçüncü dalga olarak da Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra 1990'larda Doğu Avrupa'daki diktatörlüklerden demokrasiye geçişi görüyoruz. Bu üç dalganın da bir ortak yanı var. Tabii ki her ülkenin özelliklerine göre bu geçiş dönemleri farklılıklar gösterdi. Her ülkenin özelliklerine göre ayrı şeyler, ayrı yöntemler kabul edildi. Ancak genel olarak hepsinde ortak bir nokta, bir bileşen olarak yeni bir anayasanın yapılmasını görüyoruz. Aynı zamanda bir anayasa yargısının kurulduğunu görüyoruz. Bu yeni anayasayı koruyacak bir anayasa yargısının kurulduğunu görüyoruz.

Geçiş dönemi aynı zamanda geleceğin inşası dönemi de olacak. Bu geleceğin inşası için henüz nasıl bir gelecek bizi bekliyor, bunun sınırları belirlenmiş değil.

Yani iktidarı denetlemek için böyle özel bir yargının kurulması ile faşizme geçilmesi önlenmek istenmiştir. Çünkü İkinci Dünya Savaşı'ndan önce anayasa gene vardı ama bu anayasalar faşizme geçilmesini önlememiştir. O yüzden, anayasal yargı ile iktidar üzerinde böyle bir denetim kurulursa faşizme geçiş önlenmiş olacak diye düşünüldü.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan sistemin iki ayağı vardı: Biri anayasa yargısı, biri de insan hakları. İnsan hakları devletlerin iç işleri olmasından çıkartıldı, bütün uluslararası toplumun meselesi haline getirildi ve bunu koruyan bir uluslararası sözleşmeler ağı örüldü. Şimdi deniyor ya büyükelçilerin mektubundan sonra, "Bizim iç işlerimize karışıyorlar," diye. İç işlerine karışmak diye bir şey yok çünkü insan hakları iç işleri değildir. Ortada bir insan hakları ihlali varsa bu bütün uluslararası toplumların işidir. Kaldı ki bir de Türkiye'nin uluslararası sözleşmeden doğan taahhütleri de var.

Savaştan sonra kurulan bu anayasa mahkemeleri iki şey yaptı. Bunlardan biri; savaştan önceki rejimde çıkarılan antidemokratik kanunları yeni anayasaya uygun olmadığı için iptal etti. Örneğin, İtalya'da yeni bir anayasa yapıldı fakat faşist ceza kanunu yürürlükte kalmıştı. İtalyan Anayasa Mahkemesi faşist ceza kanunu hükümlerini ceza kanunundan arındırdı ve ceza kanunları daha demokratik hale geldi. Aynı şeyi Almanya'da ve diğer ülkelerde de görüyoruz. Doğu Avrupa, İspanya ve Portekiz'de de görüyoruz. Oralarda da yeni anayasalar yapıldı, anayasa yargısı kuruldu ve bunlar demokrasiyi sağlam temellere oturttu. Tabi burada soyut norm denetimi önem kazandı. Yani, yeni kurulan anayasa mahkemelerini anayasada adı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan sistemin iki ayağı vardı: Biri anayasa yargısı, biri de insan hakları. İnsan hakları devletlerin iç işleri olmasından çıkartıldı, bütün uluslararası toplumun meselesi haline getirildi ve bunu koruyan bir uluslararası sözleşmeler ağı örüldü.

geçen belirli kişilerin ve grupların anayasaya aykırılık nedeni ile iptal davası açması yetkisi verildi, ki bu demokrasiye aykırı kanunlar iptal edilebilsin.

Bu anayasa mahkemeleri demokrasiye geçilmesinde gerçekten çok önemli bir rol oynadı. Bakıyorsunuz ki, Polonya ve Macaristan'da her ne kadar başlangıçta anayasa mahkemeleri demokrasiye geçilmesinde önemli bir rol oynamışsa da, bir süre sonra Macaristan'da Orban'ın Fidesz Partisi'nin iktidara gelişiyse, Polonya'da sağcı Hukuk ve Adalet Partisi'nin iktidara gelişi ile demokrasiden geriye doğru bir gidiş başladı. Polonya bugün Avrupa Birliği ile gırtlak gırtlığa gelmiş durumda. AB'nin yaptırımlar uygulaması söz konusu olabilir. Polonya kendi yargı organının AB yargı organının Adalet Divanı üstünde olduğunu iddia ediyor. Bu AB'nin temeline bomba koymak gibi bir şey. Bu geriye gidiş şu soruyu ortaya çıkarıyor; "Neden Almanya'da, İtalya'da, İspanya'da ve Portekiz'de başarılı olan anayasa yargısı yoluyla demokrasiye geçiş süreci Polonya ve Macaristan'da başarılı olmadı?" Tabii bunu Polonya ve Macaristan ile sınırlamak da doğru değil, çünkü bütün Doğu Avrupa'da bir geriye doğru gidiş var. Çeşitli ölçülerde, çeşitli derecelerde bütün Avrupa'da bunu görüyoruz. Bu neden böyle? Bu konuda iki

siyasal bilimcinin, Anna Gora ve Peter Wild'in yaptıkları bir araştırma var. Buna iki neden gösteriyorlar:

1- Siyasi elitler ve toplumda kutuplaşma. Diyalog eksikliği. Siyasi elitlerin birbirlerini düşman olarak görmeleri. Hiçbir diyalog kuramamaları.

2- Hukuk devletinin ortadan kaldırılması. Geriye gidişin aslında en önemli nedeni hukuk devletinin ortadan kaldırılması.

Savaş sonrasında Avrupa'da otoriterlikten demokrasiye geçişte üç ayrı dalga görüyoruz. Yeni döneme geçişte bu üç dalganın da ortak bir yanı var: Yeni düzeni korumak için yeni bir anayasanın yapılması.

Biz Türkiye’de geçiş dönemine başladıktan sonra Anayasa Mahkemesi böyle bir rol oynayabilecek mi? Bu konuda çok ciddi kuşklar var. Baktığınız zaman Anayasa Mahkemesi’nin şimdiye kadar oynadığı role, örneğin daha önceki kararların aksine OHAL KHK’larının üzerine yargı denetimi kurmadı. Yargı denetimini kurmayı reddetti Anayasa Mahkemesi. Bu demokrasi sicili bakımından pek parlak bir durum değil. Bugünkü Anayasa Mahkemesi’ne baktığınız zaman Türkiye’nin demokrasiye geçişinde böyle bir rol oynaması bu kompozisyonla, bu oluşumla biraz güç gözüküyor. Bu bakımdan demokrasiye geçişte bir problem ortaya çıkacaktır. Demokrasiye aykırı olan kanunlar nasıl iptal edilecektir? Anayasa Mahkemesi burada nasıl bir rol oynayacaktır? Bu biraz belirsiz.

Üzerinde durmak istediğim ikinci konu; bu otoriter rejimlerde insan haklarına aykırı suç niteliği taşıyan eylemleri yapanlar, demokrasiye geçtikten sonra yargılanabilir

mi? Buradaki sorun şu; eski rejimdeki yasaya göre suç sayılmayan bir eylem yeni rejimde suç teşkil ediyorsa o zaman bu yargıya yol açar mı? Burada ceza hukukunun önemli ilkesi olan kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi sorunu var. Bununla ilgili iki tane AİHM kararından söz etmek istiyorum. Bir tanesi 2001 yılında alınan Streletz, Kessler ve Krenz - Almanya kararı ve buna sonradan birleştirilen W Kararı.

Streletz, Kessler ve Krenz, Berlin Duvarı’nı geçerken öldürülenlerden sorumlu. Bunlar bu talimatı verenler. Ne pahasına olursa olsun sınırları koruyun, gerekirse ateş açın diye talimat vermişler. W ise bir asker. Bu emre itaat edip Berlin Duvarı’nı geçmeye çalışan insanları öldüren bir asker. Almanya birleştirildikten sonra bunlar yargılanıyor ve insan öldürmekten çeşitli cezalara çarptırılıyorlar. Bunlar diyorlar ki, “Biz burada talimatlara uygun hareket ettik. Emre itaat ettik ve bunun dışında hiçbir şey yapmadık.” W

Türkiye’nin demokrasiye geçişinde böyle bir rol oynaması bu kompozisyonla, bu oluşumla biraz güç gözüküyor. Bu bakımdan demokrasiye geçişte bir problem ortaya çıkacaktır.

da diyor ki, “Ben bir askerim. Sadece bana verilen emirlere itaat ettim. Bana verilen emir şuydu; ‘Duvarı geçenleri öldür.’” AİHM bu argümanları kabul etmedi ve dedi ki, “Bir er bile olsa uluslararası insan hakları hukukuna, ilkelerine aykırı emirlere körü körüne itaat edemez. Özellikle de yaşam hakkı söz konusu ise.” Diğer üç kişi için de, “Bunlar önemli mevkilerde, sorumlu mevkilerde olan ve ateş açılması talimatını veren kim-selerdir. Kendilerine böyle bir talimat verildiğini söylüyorlar ama bu talimat ve devlet uygulaması yasa niteliğinde değildir çünkü yasa olması lazım. Anayasa mahkemesine ve uluslararası yükümlülüklerine aykırıdır.” Bu nedenle AİHM bu davaları reddetti.

Başka bir dava ise; 2011 tarihli Polednova - Çek Cumhuriyeti davası. Bu 1950’de o zamanki Çekoslovakya’da görülen bir davanın savcısı. Bu savcının hazırladığı iddianamenin sonucunda dört kişi idama mahkûm edilip idam ediliyorlar ve bir kişi de müebbet hapse çarptırılıyor. Sonradan anlaşılıyor ki bu mahkeme adil yargılamaya uygun olmayan, tamamen siyasi bir yargılamadır. Bu kişilerin cezaları daha önce kararlaştırılmıştır. Bu kişilerin mahkûm olmasına zaten siyasi irade karar vermiştir, o nedenle de bu savcı bu emirleri sadece yerine getirmiştir. Savcı Polednova, Çek Cumhuriyeti’nde sonradan 2007’de yargılanıyor ve cinayetten mahkûm oluyor. Sonrasında Polednova, AİHM’ye gidiyor. AİHM bu noktada diyor ki, “Kimse ulusal yasayı ve uluslararası insan haklarını ihlal etmemeli ya da ihmal eden emirlere itaat etmemelidir. Özellikle insan yaşamı söz konusu ise. Savcı Polednova, siyasal yargılanmaya meşruiyet kazandırmıştır ve kendini bu kabul edilmez uygulamayla özdeşleştirmiştir. Polednova yaptığı suç olduğunu bilecek durumdaydı. Buna rağmen bunları yapmıştır. O yüzden de mahkûm olması uygundur. Sözleşmenin ihlali yoktur demıştır,”

**CHS denen rejim
aslında tek bir adam için
yapılmış bir elbisedir. Öyle
bir elbisedir ki bu, o adamın
üzerinden çıkartıp başka
bir adama giydirdeniz, bu
yetkilerle o da diktatör
olmak zorundadır.**

Aynı şeyleri Eichmann Davası’nda da görüyorsunuz. Eichmann’ın Tel Aviv’de yargılanması sırasında ileri sürdüğü argüman, “Ben görevim gereğince emirlere itaat ettim. Ben olmasam başkası yapacaktı.” Eichmann, İkinci Dünya Savaşı sırasında milyonlarca Yahudi’yi gaz odalarına gönderdi. Eichmann aslında çok normal bir insandı. Eichmann’ın hiçbir vahşiliği yoktur, sadist bir insan değildi. Eichmann iyi aile babası, normal bir insandı. Eichmann’ın söylediği de “Ben emirlere itaat ettim.” Bu duruşmayı takip eden Hannah Arendt der ki, “O emirler aslında yasadır.” Çünkü Hitler’in ağzından çıkan emirler aslında yasanın da üstündedir. Eichmann “Ben emirlere itaat ettim.” derken aslında “Ben yasaya güvendim. Yasaya itaat ettim. Yasanın gereğini yaptım,” demek istemektedir. Nazi Almanyası’nda görevlilere verilen bir formül, talimat vardır. O da şudur; “Öyle davran ki, Führer orada olmasa bile, oradaymış gibi bunu onaylardı.”

Şimdi bütün bunları bize çevirirseniz şöyle şeyler ortaya çıkıyor; bir örnek vermek gerekirse. Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerine polisin saldırıp gözaltına alması. Burada 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu var.

2911 sayılı kanun açıkça AİHM kararlarına aykırıdır, çünkü AİHM’in Türkiye aleyhine verdiği bir sepet dolusu karar der ki; “Barışçıl bir gösteri varsa, o barışçıl gösteri için önceden ihbar yapılmamışsa ya da izin alınmamışsa bile polis bu barışçıl gösteriye müdahale edemez. Müdahale ederse bu toplantı, gösteri ve yürüyüş hakkına müdahale olur.” Bu kararlara rağmen 2911 sayılı kanun değiştirilmemiştir.

Bir de Anayasa’nın 90. maddesi var. Der ki, “AİHM kararlarıyla ulusal yasa arasında çelişki varsa, AİHM kararları geçerlidir.” Buna rağmen polis gidiyor bütün toplantı, gösteri ve yürüyüşleri basıyor; şiddet kullanıyor, göz altına alıyor, insanları dövüyor. Bu bir suç aslında. Türkiye demokrasiye geçtikten sonra geçiş döneminde o

zaman bu polisleri yargılayacak mı? Bunlara dayanarak yargılayabilir mi? Pekâlâ yargılayabilir bence. AİHM kararları bakımından pekâlâ yargılayabilir çünkü burada işlenmiş çok açık bir suç vardır ve üstelik Türk Anayasası'nı ihlal vardır.

Son olarak da şunu söylemek istiyorum; bu geçiş döneminde nasıl bir demokrasi inşa edeceğiz? Bu soruya 'Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem' diye cevap veriliyor. Bir kere şurada bir mutabakat var ki bugünkü rejimi ortadan kaldırmak lazım. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi denen rejim aslında tek bir adam için yapılmış bir elbisedir. Dikilmiş bir elbisedir bu. Öyle bir elbisedir ki bu, o adamın üzerinden çıkartıp başka bir adama giydirseniz, bu yetkilerle o da diktatör olmak zorundadır. Bugünkü durum sadece o bireyin kendi heveslerinden, ihtiraslarından kaynaklanan bir durum değildir.

Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu durum, aynı zamanda sistemin getirdiği bir problem. Onun için o Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemin'i zaten ortadan kaldırmak zorundasınız. Peki ondan sonra ne olacak? Ondan sonra

'Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem gelecek' deniyor. Şimdi unutmamız lazım ki Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu bu durum -kibarca otoriter rejim deniyor- aslında CHS ile başlamadı, 2017 referandumu ile başlamadı. Ondan önce parlamenter sistem yürürlükteyken de Türkiye demokrasi değildi. Orada da bir tek adam iradesi her şeye egemendi. Bundan şu sonuç çıkıyor; demek ki parlamenter demokratik sistemi ne kadar güçlendirirseniz güçlendirin etkili bir fren görevi göremiyor.

Parlamenter demokratik sistem ya da daha geniş anlamıyla temsili demokrasi bugün bütün dünyada kriz halinde. Küresel sorunlara yanıt

AİHM'nin Türkiye aleyhine verdiği bir sepet dolusu karar der ki; "Barışçıl bir gösteri varsa, o barışçıl gösteri için önceden ihbar yapılmamışsa ya da izin alınmamışsa bile polis bu barışçıl gösteriye müdahale edemez."

bulamıyor. Çözüm getiremiyor. Onun yerine görüyorsunuz işte pek çok örnekte olduğu gibi; sağ popülist rejimlerin iktidarına yol açıyor. Parlamenter sistemin içinde zaten bu tahakkümü davet eden birtakım aksaklıklar var. Parlamenter sistemde yasama ile yürütme arasında gerçek bir kuvvetler ayrılığı yoktur. Bunu hepimiz biliyoruz. Çünkü parlamentoda çoğunluğu olan parti aynı zamanda yürütmeye hâkim olan parti. Yürütme zaten parlamentoda çoğunluğu olan partiden çıkmaktadır. Yürütmenin başı olan başbakan aynı zamanda parlamentoda çoğunluğa sahip olan partinin de başkanıdır. O nedenle yürütme parlamentoya hâkimdir. İsteddiği kanunları çıkartır. Parlamentoyu manipüle edebilir. Bunu yapabilir her zaman ve yapmıştır da.

İkinci problem; parlamenter sistemde seçim önemli. Tamam ama seçildikten sonra milletvekilleri kendisini seçen halktan bağımsız, ondan kopuk hareket ediyorlar. Seçildikten sonra, “Bana yetki verildi. Ben bu yetkiyi istediğim gibi kullanırım” anlayışı var. O nedenle halkın gerçek görüşleri, gerçek çıkarları hiçbir zaman siyasete yansımıyor. Parlamentoya yansımıyor. Böyle bir problemi var parlamenter demokrasinin.

Üçüncüsü; parlamentoda çoğunluğa sahip olan parti, azınlığa sahip partiyi her türlü karar mekanizmasının dışında bırakıyor. Muhalefetin elindeki gensoru, meclis soruşturması gibi araçlar aslında etkili araçlar değil, çünkü bunlar oy çoğunluğuyla reddedilebiliyor. Ne oluyor bunun sonunda? Bunun sonunda çoğunluğun azınlık üzerinde bir tahakkümü doğuyor. Tahakkümün doğduğu yerde demokrasiden söz edilemez. Tahakkümün doğduğu yerde demokrasi

yürümez. Bu çember bir türlü kırılmıyor parlamenter demokraside.

Parlamenter demokraside en önemli şey seçimdir deniyor. Seçim bütün meşrutiyeti kazandı. Peki seçimler ne kadar meşrudur? İfade özgürlüğünün olmadığı bir ülkede, halkın bilgi alma hakkı olmadığı bir ülkede, iktidar partisi ile muhalefet partilerinin eşit imkanlara sahip olmadığı bir ülkede, bırakın başka şeyleri, seçim yapılsa bile bu seçim adil midir?

Halkın gerçek iradesi yansımakta mıdır? Bu çok kuşkuludur. Bütün bu nedenlerle başka bir demokrasi arayışı olması gerekir. Parlamenter demokrasi tabi ki kalacaktır ama parlamenter demokrasinin güçlendirilmesinden söz ederken başka bir demokrasi arayışı içerisine girmeniz lazım. Bugün zaten liberal demokrasinin bütün unsurları gerçekleşse bile; yani doğru dürüst yargı mekanizmanız, bağımsız bir yargınız, çoğulcu bir sistem ve insan haklarına saygılı bir devlet olsa, bütün bu unsurlar yerli yerine otursa bile parlamenter sistem bugün yetersiz kalmaktadır. O nedenle katılımcı demokrasi, müzakereci demokrasi gibi parlamenter sistemi düzeltecek, tamamlayacak çözümler üzerinde durulmaktadır.

Bu katılımcı demokrasi bence tartışmamız gereken, üzerinde önemle durmamız gereken bir seçenektir. Katılımcı demokrasi, hem iktidarın halk tarafından kontrol edilmesine, hem de iktidarın daha çok demokratikleşmesine yol

açacaktır. Bu katılımı iki düzeyde ele almak gerekir. Bunlardan biri; ülke düzeyinde katılım. Burada yeni yapılacak anayasada ‘katılımcılık hakları’ diye ayrı bir hak kategorisine ihtiyaç var. Katılımcılık hakları nedir? Katılımcılık hakları, belirli bir sayıda imza toplayarak halkın meclisin gündemine madde koyma hakkına sahip olması.

Parlamenter sistemde yasama ile yürütme arasında gerçek bir kuvvetler ayrılığı yoktur. Bunu hepimiz biliyoruz. Çünkü parlamentoda çoğunluğu olan parti aynı zamanda yürütmeye hâkim olan parti.

Katılımcılık hakları nedir? Katılımcılık hakları, belirli bir sayıda imza toplayarak halkın meclisin gündemine madde koyma hakkına sahip olması.

Bunun tabii düşük bir eşik olması lazım. Nüfusun %1'i ya da daha azının inisiyatifi ile meclisin gündemine madde koyma hakkı.

İkincisi, belirli bir sayıda imza toplayarak -burada eşik biraz daha yüksek olması lazım- halkın meclise yasa tasarısı sunması. Meclis bunu görüşür, kabul eder, etmez ya da meclis başka bir yasa tasarısı çıkartır. Meclis aynı konuda başka bir yasa tasarısı çıkarır, bunu referanduma götürebilir. Halkın böyle bir yetkisi olması lazım.

Üçüncüsü, referandum hakkı. Referandum aşağıdan yukarıya olabileceği gibi yukarıdan aşağı da olabilir. Aşağıdan yukarı halk belirli bir sayıda imza toplayarak bunu tetikler. Bir yasa kabul edildikten sonra belirli bir süre içinde (örneğin yasanın kabulünden itibaren üç ay içinde) halk belirli bir sayıda imza toplayarak bu yasayı referanduma getirebilir ya da yukarıdan aşağıya hükümetin, parlamentonun referanduma götürmesi şeklinde olabilir. Fransa'da bununla ilgili karma bir sistem var; milletvekilleriyle birlikte halkın referanduma götürmesi gibi. Ancak eşik çok yüksek tutulunca etkisini kaybediyor bu.

Bunun yanında halkın karar mekanizmalarına katılmasını sağlayacak başka yöntemler düşünülebilir. Örneğin; parlamentoda kanun yapılırken, kanun tasarısı komisyona gelmeden önce halkın, sivil toplumun görüşleri alınır. Ona göre yasa tasarısı düzenlenir, düzeltilir ondan sonra komisyona gelir, müzakere edilir. Bu, ülke düzeyindeki katılım. Bir de yerel düzeyde katılımcılık

var. Yereldeki katılımcılık, halka iktidarın doğrudan doğruya devredilmesini gerektirir. Halkın kendisi ile ilgili kararları arada temsilci olmadan kendisinin alması çok çok önemli. Katılımcı demokraside insanlar yaşamlarını ilgilendiren konuları tartışmak, planlamak, karar vermek ve uygulamak için bir araya gelirler. Böyle bir demokraside bütün çaba sorunlara odaklanır, kutuplaşma kalkar ve halkın sesi duyulur, ortaya çıkar. Toplumdaki eşitsizlikler ortadan kaldırılır.

Tabii ki bu katılımcı demokrasi sivil toplumla yerel yönetimler arasındaki bir iş birliğine bağlıdır. Burada belki Avrupa Yerel Yönetimler Şartı üzerinde durmak lazım. Biliyorsunuz Türkiye, Avrupa Yerel Yönetimler Şartı'nı imzaladı fakat on maddesine çekince koydu ve doğrudan doğruya bireylerin yerel yönetime katılım hakkını ön gören ek protokole de taraf olmadı. Türkiye belki rezervleri kaldırarak ek protokole taraf olur, o zaman bu Avrupa Yerel Yönetimler Şartı katılımcı demokrasiye geçmek bakımından bir kapı teşkil eder. Türkiye'de bunun alt yapısı da vardır. 5393 sayılı Belediyeler Meclisi Kanunu gibi yasal alt yapısı da vardır bunun.

Bitirirken şunu söylemek istiyorum; yeni bir demokrasi arayışı içine giriyorsak iktidarın halkı kontrol ettiği bir demokrasiden, halkın iktidarı kontrol ettiği bir demokrasiye geçiş için zihinlerimizi kurcalamalıyız. Böyle bir toplumsal tartışma başlatmalıyız diye düşünüyorum.

Çok teşekkür ederim.

TÜRKİYE'NİN İNSAN HAKLARI SORUNLARININ DERİN KÖKLERİ

İnsan Hakları Ulusallaştırılmalı, İçselleştirilmeli, Yerelleştirilmeli

Prof. Dr. H. Burak Gemalmaz

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İnsan Hakları Hukuku Anabilim Dalı Başkanı

Herkesi saygıyla selamlıyorum. Ülke Politikaları Vakfı'na da hem bu organizasyonu düzenlediği hem de beni davet ettikleri için teşekkür ediyorum.

Aslında insan hakları alanında ülkenin sorunları büyük ölçüde belli. Çözüm önerileri de bu sorunların karşısında zaten fazla alternatifi olan şeyler değil. Bununla birlikte bugünkü toplantının bağlamı dikkate alındığında tekil sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerilerinden ziyade sorunun aslı kaynaklarını deşmekte fayda görüyorum. Hatırlayacağınız üzere bugünkü toplantının ve özellikle şimdiki oturumun konusu, Türkiye'nin geçtiğimiz yüzyıldaki insan haklarına ilişkin

durumu veya performansının değerlendirilmesi ile gelecek yüzyılında bu konuda neler yapılması gerektiği. Her ne kadar şu anda insan hakları sorunları denildiğinde sıklıkla yaklaşık yirmi yıllık AK Parti yönetimiyle sınırlı ele alınsa da, bu toplantının konusu bundan çok daha kapsamlı bir bakış ve analizi gerektiriyor.

Ana hatlarıyla ele almamız gereken dönem, sayın Prof. Dr. Mehmet Ö. Alkan'ın da bahsettiği üzere belki de 100-150 sene belki 200 senelik bir dönem. Gelgelelim, insan hakları açısından şimdilik Cumhuriyet dönemini ele almakla yetinebiliriz. Nitekim, Osmanlı Devleti dönemindeki gelişmeleri bir yana bırakacak olursak, anayasalarımızda temel

haklara 1924 Anayasasıyla birlikte yer verildiğini görüyoruz. “Türklerin Amme Hakları” başlığıyla çok genel nitelikte bir düzenlemeye yer verilmiş olmakla birlikte, genel, kuşatıcı, o dönemin dünyadaki anayasa örneklerine paralel bir düzenleme içerdiğini söylemek mümkün. Sonra zaten 1961 Anayasasıyla Almanya modelini aldık ve orada temel hak ve özgürlüklerin ayrıntılı düzenlendiğini görebiliyoruz. 1982 Anayasası bile (ilk hâliyle oldukça problemliydi ama) son düzenlemelerden sonra, 2000-2001’den sonra aslında Avrupa standartlarını norm düzleminde, metin düzleminde karşılıyor gibi görünüyor.

Gelgelelim Türkiye’nin insan haklarıyla ilişkisi de zaten norm düzleminde kalıyor. Başta anayasalar olmak üzere hukuk metinlerinde temel haklara yer verilmesine rağmen o metinlerin gerçeğe aktarılması, uygulanması ya da hayata geçirilmesi her zaman sorunlu olmuştur. Bu noktada Türkiye’nin bir devlet politikası olarak insan hakları konusunu oportünist bir yaklaşımla ele aldığını görüyoruz. 1987’ye kadar Türkiye, Avrupa insan hakları sisteminin tam bir parçası değildi. Çünkü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine asıl rengini veren unsur olan bireysel başvuru hakkını kabul etmemişti.

Bu noktada Türkiye’nin bir devlet politikası olarak insan hakları konusunu oportünist bir yaklaşımla ele aldığını görüyoruz.

12 Eylül darbesinden sonra, o darbe rejiminden “demokrasiye” geçişte Avrupa’yla yaptığımız pazarlıkların bir unsuru olarak 1987 yılında bireysel başvuru sistemini kabul ettik (1987 yılında Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’na bireysel başvuru hakkını; 1989’da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkını). Benzer şekilde, o tarihlere kadar insan hakları sözleşmelerine taraf olmama eğilimi göstermişken o tarihten sonra, yani ‘80’lerin sonu, ‘90’ların başından itibaren bu sözleşmelere taraf olma eğilimleri başlıyor. Tesadüf ki ya da tesadüf değil ki, bu eğilim Türkiye’nin dışa açılmaya başladığı 12 Eylül darbesi ve rejimi sonrası gerek Avrupa Konseyi üyeliğinin getirdiği yükümlülükler gerekse de Avrupa Birliği üyelik girişimlerinin gerektirdiği taahhütler çerçevesinde ortaya çıkıyor. Bu dönemde insan haklarının çoğunlukla Türkiye’de dış politikanın kimi zaman da iç politikanın bir aracı olarak kullanıldığı anlaşıyor. Dolayısıyla sahipsiz (gerçek, doğru, hakiki) bir insan haklarını benimseme iradesinin bulunduğu söylemek mümkün değildir. Bir kere bunu teslim etmek gerekir.

Bugün de İstanbul Sözleşmesi’nden çıkmayı tartışıyoruz. Türkiye tarihinde bir ilk oldu bir

insan hakları sözleşmesinden çıkmak olayı. Nasıl insan hakları sözleşmelerinin tarafı olmak bir dış politika aracı olarak kullanıldıysa, çıkarken de bu sefer iç politikanın bir aracı olarak kullanıldı. Dolayısıyla evrensel insan hakları, gerçekten benimsendiği için değil, bunun belli amaçlara hizmet ettiği düşüncesiyle sisteme dahil edilen bir araç olarak kavranıyor, görülüyor. Bu işin uluslararası ya da ulusalüstü boyutu.

Bir de meselenin ulusal boyutu var. Biraz önce ifade ettiğim üzere, 1961'den itibaren insan haklarına ya da temel haklara ilişkin normlara iyi kötü anayasalarda yer verilmekteydi. Ama bu normlar, kâğıt üzerinde kalmıştır. Yaşı yeten meslektaşlar hatırlayacaktır, o yıllarda anayasalarda yer alan temel haklar dikkate alınmadığından Türkiye için önce "kanun devleti" sonra ise "yönetmelikler devleti" benzetmeleri yapıldı. Bununla anayasa ile verilmiş temel hakların kanunla ve özellikle yönetmelikle aşırı sınırlandırılması hatta geri alınması anlamsız hale geldiği ifade ediliyordu. Zira temel haklara ilişkin uygulamalarının çoğu ve özellikle bu hakları anlamlı kılacak ayrıntı-

lar, yönetmeliklerle düzenleniyordu. Anayasal normları anlatamıyordunuz yargı merciine ya da idari mercilere. Yönetmelikler çerçevesinde işler yürüyordu.

Anayasa Mahkememizin eleştirilecek birçok yönü var elbette. Ama aynı zamanda Anayasa Mahkemesi, insan hakları konusunda görece ayakta duran, sağlam duran makamlardan, kurumlardan birisi durumunda.

İptal davalarıyla, bireysel başvuru kararları arasında farklılık olmakla beraber; bireysel başvuru alanında ifade hürriyeti olsun, kişi özgürlüğü olsun, bazen yaşam hakkı olsun, adil yargılanma hakkı olsun ciddi bir ihlal istatistiği ortaya çıkardık. Nitekim Sayın Kalaycıoğlu'nun bahsettiği o dünya raporlarına girmemizin sebeplerinden

bir tanesi de gerek Anayasa Mahkemesinin gerek Avrupa Mahkemesinin önündeki ihlal spektrumunun hem haklar bakımından hem sayı bakımından büyümesidir.

Nitekim Sayın Dr. Rıza Türmen, o dönemlerde Türkiye'nin Strazburg'da Avrupa Konseyi resmi temsilcisi olarak yukarıda özetlediğim tablonun bizzat içerisinde yaşadığı. Gerek Avrupa Konseyi

Her ne kadar şu anda insan hakları sorunları denildiğinde sıklıkla yaklaşık yirmi yıllık AK Parti yönetimiyle sınırlı ele alınsa da, bu toplantının konusu bundan çok daha kapsamlı bir bakış ve analizi gerektiriyor.

Bakanlar Komitesi düzleminde gerekse de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi düzleminde Türkiye'nin oldukça kötü insan hakları performansının savunmasını yapmaya çalışmıştı. Hatta bildiğiniz üzere sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hâkimi olup 80'ler ve 90'lardaki ihlalleri 2000'lerde bizzat karara bağladı. Türkiye'nin o dönemdeki insan hakları sicilini kendisinden dinlemek ilginç olurdu.

Bununla birlikte 2000'lerin başında AK Parti'nin iktidara gelmesiyle insan hakları alanında bazı reformların yapıldığı, özellikle Avrupa Birliği üyeliği hedefi doğrultusunda ciddi adımlar atıldığı izlenimini veren bir dizi anayasal, kanuni ve kurumsal gelişmeler yaşandı. Raporlara yansıdığı kadarıyla, bu gelişmelerin Türkiye'nin insan hakları karnesine kısa bir süre için pozitif etki ettiği söylenebilir. Ancak AKP'nin ikinci döneminden itibaren bu gelişmelerin aslında göstermelik ve yine oportünist olduğu ortaya

çıkmaya başladı. Nitekim bu sürecin sonunda insan hakları açısından geçmişi dahi mumla aratacak bir noktaya gelinmiştir.

Öncelikle en temel sorun olarak, bildiğimiz anlamıyla hukukun erozyona uğraması gelmektedir. Modern devletin olmazsa olmazı niteliğindeki normlar hiyerarşisi düsturu ortadan kaybolmuştur. Eskiden iyi kötü hiyerarşide yeri olan genel düzenleyici işlem niteliğindeki yönetmeliklerde sorun görüyorken bugün geline aşamada yönetmeliklerin dahi sahip olduğu güvenceleri içermeyen genelgelerle temel hakların sınırlandırıldığı hatta ortadan kaldırıldığını görüyoruz. '80'lerde ve '90'larda Resmî Gazetede yayımlanmayan yönetmelikleri eleştirirken bugün temel haklara ağır müdahalede bulunan neredeyse hiçbir genelge, herhangi bir resmî mecrada yayımlanmamaktadır. Halk ve profesyonel hukukçular dahi, bunlardan yarım yamalak şekilde resmî makamların sosyal medya paylaşımlarıyla ya da kendilerine memur-

Başta anayasalar olmak üzere hukuk metinlerinde temel haklara yer verilmesine rağmen o metinlerin gerçeğe aktarılması, uygulanması ya da hayata geçirilmesi her zaman sorunlu olmuştur.

“Öncelikle en temel sorun olarak, bildiğimiz anlamıyla hukukun erozyona uğraması gelmektedir. Modern devletin olmazsa olmazı niteliğindeki normlar hiyerarşisi düsturu ortadan kaybolmuştur.

lar tarafından bu genelgeler kapsamında işlem yapınca/ceza kesilince haberdar olmaktadır.

Günümüzde geldiğimiz aşamada artık yönetmelikler dahi “tedavülden kalktığı” için sınırlamalar tekil memurların inisiyatifleriyle yürütülüyor ve bir sorumsuzluk rejimi ihdas edilmeye çalışılıyor. Zira genel düzenleyici işlem niteliğindeki yönetmeliklerde bile bir sorumluluk rejimi vardı. Genelgelerle kurulan sorumsuzluk rejiminde ise emri ya da talimatı verenler kendilerini sorumluluktan sıyrıp çok zorda kalındığında tekil memurun sorumluluğuna gidiliyor. Bu bakımdan devletin kurumsal yapısı zarar gördüğü gibi insan haklarının korunması da gitgide güçleşiyor. Normlar hiyerarşisini erozyona uğratmak devletin temellerini sarsmak demektir. Son yılların insan hakları bakımından geçtiğimiz dönemlerden en önemli farkı budur.

Son dönemde şunu da gözlemliyoruz: Artık hukuk normları ulaşılmak istenen hukuksuz ya da hukuka aykırı sonuca bir kılıf olarak kullanılmaya başlandı. Eskiden en azından “hukuka aykırılık” kavramı vardı. Hatırlarsanız Sayın Selçuk’un 90’larda Yargıtay başkanıyken yaptığı çıkışı, Anayasaya yönelik çıkışını. En azından orada hukuka aykırılığın “geçersizlik”, “yokluk”, “iptal edilebilirlik” gibi yaptırımını vardı. Şimdi onlardan da bahsedemiyoruz çünkü ortada bir hukuk yok. Hukuksuzluk norm haline geldi. Dikkat ederseniz hukuka aykırılıktan bahsetmiyorum. Hukuka aykırılıkta en azından ortada bir hukuk normu var, yapılan işlemin buna uygunluğu ya da aykırılığı tartışması var. Ancak şimdi gelinen aşamada böyle bir tartışmanın herhangi bir anlamı kalmamıştır. Bütün hukuki normlar, müesseseler ve usuller, amaçları dışında kullanılmaktadır. Dolayısıyla ortada baz

Günümüzde geldiğimiz aşamada artık yönetmelikler dahi “tedavülden kalktığı” için sınırlamalar tekil memurların inisiyatifleriyle yürütülüyor ve bir sorumsuzluk rejimi ihdas edilmeye çalışılıyor.

alınabilecek bir norm bulunmamaktadır.

Bu duruma onlarca örnek verilebilir:

Gündelik hayattan örnek olarak münhasıran olağanüstü durumlarda kullanılması gereken “acele kamulaştırma” müessesesinin “norm”al kamulaştırma usulü haline gelmesini verebiliriz. Siyasi hayattan ise sayın vekil Yunus Emre Bey’in hatırlattığı torba yasa çıkarırken iç tüzüğün amaç dışı kullanım pratiğini örnek gösterebiliriz. Bugün uygulamada avukatlar ve idareyle bizzat muhatap olan vatandaşlar burada sözünü ettiğim “hukuksuzluk” durumunun onlarla farklı örneğiyle her gün karşılaşılıyor, kanunların/kuralların kişiye göre farklı farklı uygulandığına tanık oluyorlar. Kendi alanımdan bir örnek vermek gerekirse pandemi sürecinde örneğin baro seçimleri alakasız kurallar gerekçe gösterilerek yaptırılmazken AKP kurultayları kılıfına uydurulma endişesi dahi taşınmaksızın yapılmıştır. Farklı alanlardan böyle onlarca örnek gösterilebilir.

Eskiden hiç olmazsa hukuk devleti ilkesinin uzantısı olarak idarenin hukukla kavranışı, kuralların herkesi bağladığı anlayışı cariydi. Bugün ise hukuk devleti ilkesi yine Anayasa’da yer almasına rağmen idarenin hukukla herhangi bir ilişkisi kalmamış, bazılarının kurallardan üstün olduğu kuralların onlara uygulanmayacağı anlayışı hakim olmuştur. Yargı da bu köklü sapmaya seyirci kalmaktadır.

Bir başka mesele de OHAL rejiminin olağanlaşmasıdır. OHAL rejimi, geçişi itibarıyla dahi şüpheye açık tartışmaya açıktı ama onu bu konuşmanın amaçları bakımından şimdilik sorgulamayalım. Ancak OHAL döneminde alınan tedbirlerin büyük bir çoğunluğu yetkisel temele sahip olmadığı gibi OHAL ile alakası dahi yoktur. Çok verilen bir örnektir, araçlarda kış lastiği kullanımı

Son dönemde şunu da gözlemliyoruz: Artık hukuk normları ulaşılmak istenen hukuksuz ya da hukuka aykırı sonuca bir kılıf olarak kullanılmaya başlandı.

ile ilgili çıkarılan düzenleme OHAL Kararnamesi ile yürürlüğe girdi. Dolayısıyla gerçekten trajikomic bir durum oldu. Diğer önlemleri bir kenara bırakın bu gerçekten trajikomic bir durum olduğu için bu örneği veriyorum. Ki bu noktada Anayasa Mahkemesine atfedebileceğimiz bir kusur da var. Anayasa Mahkemesi, daha önceki yaklaşımından vazgeçerek OHAL tedbirlerini denetlemeyeceğine karar verdi ve keyfî kararların önünü açtı.

OHAL bağlamındaki asıl sorun ise OHAL'in bittiği, kalktığı yanılsaması. Aslında OHAL dönemine çıkartılan Kanun Hükmünde Kararnamelerin (KHK) çoğu aynı şekilde kanunlaştığı için OHAL'de alınan tedbirler olağan döneme geçerek uygulanmaya devam ediyor. Söz konusu tedbirler olağanüstü dönemdeki “olağanüstü” tehdidi bertaraf etmek için alındığından, olağanüstü tehdidi bertaraf etmek için getirilen OHAL tedbirlerin olağan döneme aktarılması, olağanüstülüğün süreklileştirildiği anlamına gelmektedir. Oysa olağanüstülük, adı üzerinde, olağanın ötesinde bir durum olduğu için geçici olmak zorundadır. Nitekim bu müessesese hukukumuzda geçici olarak tanımlanmıştır. Dünyada neredeyse bütün devletlerin anayasal

rejimleri ile çok sayıda insan hakları sözleşmesinde sıkıyönetim veya olağanüstü hal gibi olağanüstü yönetim usulleri öngörülmüştür. Bütün bunların ortak noktası ise bu müessesenin geçici olması ve sıkı usul kurallarıyla çerçeveli olmasıdır. İşte bu müessesenin de anlamı kaydırılarak Türkiye’de sürekli hâle getirildiğini görüyoruz. Üstelik söz konusu süreklileştirilmiş olağanüstü hal rejimi,

pandemi tedbirleri vesilesiyle iyice genişletildi ve ayrıntılandırıldı. Alakalı alakasız çok sayıda keyfî kural ve uygulamanın pervasızca ve gerçek bir yargısal denetim olmadan yürürlüğe/ uygulamaya koyulduğu görülmüyor.

Bu *de-facto* bir olağanüstü rejimdir. *De-facto* olağanüstü rejim olmakla da hukuka baştan aykırıdır. Olağanüstü rejimin geçerli olabilmesi için bunun *de jure* yani

hukuki olması, öngörülen usuller çerçevesinde, öngörülen süreler içinde olması ve sadece öngörülen yetkilerin kullanılması gerekiyor.

Bütünsel bir süreçten baktığınızda durumun insan hakları açısından çok parlak olmadığını, görüldüğünden daha vahim olduğunu görüyoruz. Görüldüğünden vahim olmasının sonucu şu;

Bütün hukuki normlar, müesseseler ve usuller, amaçları dışında kullanılmaktadır. Dolayısıyla ortada baz alınabilecek bir norm bulunmamaktadır.

bunun çaresi eski rejimi ihdas etmek ya da eski kurumları canlandırmak olamaz. İnsan hakları açısından bakıldığında eski kurumların da performansları iyi değildi. Nitekim ihlal kararları ve istatistikler ortada, bizzat süreçlerin içinde yer alan şahitler de burada. Tabii bugün gelinen aşamanın o zamanın ötesinde olduğuna şüphe yok, özellikle mesele basitçe ihlal sayıları ve türlerinden ibaret değil. İhlallerin niteliği değişmiştir.

Dolaysıyla eğer Cumhuriyet'in yeni yüzyılında insan haklarına dayanan ve hürmet edip uygulayan bir rejim kurulmak isteniyorsa ifade etmeye çalıştığım iki ayrı boyutu da göz önünde bulundurmak gerekiyor. Bunların birincisi insan haklarının Türkiye'nin hiçbir döneminde gerçekten benimsenmemesi iken; ikincisi son 10-15 yıllık dönemin insan hakları ve hukuk devleti açısından görülmemiş bir boyut ve nitelikte ihlallere sahne olması, devletin kurumsal yapılanmasının çürümesidir. Bu nedenle

**Bütünsel
bir süreçten
baktığınızda durumun
insan hakları açısından
çok parlak olmadığını,
göründüğünden daha
vahim olduğunu
görüyoruz.**

Cumhuriyet'in yeni yüzyılında insan haklarına dayanan ve insan haklarına hürmet edip uygulayan bir rejim ancak devlet teşkilatlanmasında yeni kurumlar, kurallar ve usuller ihdas ederek kurulabilir. Elbette böyle köklü bir yeniden teşkilatlanma için hem kuvvetli siyasi irade hem de halk iradesi gerekecektir. Sadece teorik şablonlarla yaklaşmak ya da başka ülkelerin modellerini aktarmanın pek bir işe yaramadığı, Cumhuriyet tarihinden rahatlıkla anlaşılmaktadır. Türkiye'nin kendine özgü bir tarihi ve dinamikleri olduğu, içinde bulunduğu bölgeden etkilendiği vd. gibi birçok faktörün göz önünde bulundurularak çözüm önerileri geliştirilmesi gerekiyor.

Her halükarda kanaatimce artık reformlar yaparak insan haklarının durumunu düzeltmek mümkün değildir. Zira ortada reform edilecek müesseseler ve usuller kalmamıştır. Reform edilecek bir şey olsaydı, Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları zaten belli,

görece onu düzeltmek kolaydı. Nitekim son yıllarda AK Parti iktidarı tarafından, özellikle de Adalet Bakanlığı tarafından son derece isabetli düzenlemeler içeren sayısız reform yapılmıştır. Bir kısmı kanuni düzlemde, bir kısmı yargı idaresi düzleminde yapılan bu reformlar istenilen sonuçları vermediği için halen yeni reformlar yapılmaya çalışılmaktadır. Oysa sorunu yaratan ve süreklileştiren perspektifle o sorunları ortadan kaldırmanız mümkün değildir.

Yine de böylesine köklü değişikliklerin, devletin insan hakları temelinde yeniden kurumsallaşmasının gerekli siyasi irade ile halk iradesinin oluşamayacağından ötürü gerçekçi olmaması veya çeşitli çevrelerce arzu edilir bulunmaması sebebiyle, kısa sürede görece bir olumlu etki yaratacak bazı pratik reform önerileri getirmek mümkündür:

İnsan hakları ihlallerini saptamak, gidermek ve tekrarlamasını engellemek noktasında en önemli rolü oynayan ve son yıllarda giderek bir erk olmaktan çıkan yargının reforme edilmesi ilk ve en önemli adımdır. Büyük ölçüde siyasallaşan Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yeniden yapılanması, hâkim ve savcı atamaları ile görevlendirilmelerinde bir standart ve objektiflik getirilmesi (görev teminatı, coğrafi teminat gibi) zaten söylenmesine gerek olmayacak kadar açık hususlardır. Bu noktada hangi değişikliklerin yapılması gerektiği biliniyor, zaten bir kısmı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ihlal kararlarına da konu olmuştur. Bunlar aslında hükümetin açıkladığı 2021 İnsan Hakları Eylem Planı'nda olan değişiklikler. Takip edebildiğim kadarıyla bir kısmı için çalışmalar da başladı. Tabi bu noktada, konuşmamın genel tezi itibarıyla hakimler ile savcılarının yönetimi hususunun Türkiye'de her zaman sorunlu olduğunu, eskiden beri hem

Anayasa Mahkemesi, daha önceki yaklaşımından vazgeçerek OHAL tedbirlerini denetlemeyeceğine karar verdi ve keyfî kararların önünü açtı.

akademik hem siyasal mecralarda tartışıldığını hatırlatma ihtiyacı hissediyor ve eskiye dönüşün otomatik olarak bir çözüm olmayacağını vurgulamak istiyorum.

Yine hâkimlerin kendilerini münhasıran yürürlükte mevzuatla (kanun veya yönetmelik hükümleriyle) bağlı saymasından ötürü önlerindeki uyuşmazlıkta gerçek anlamda bir insan hakları muhakemesi yapmadığını ve yapamadığını biliyoruz. İlk derece hakimleri karar verirken, istinaf (Bölge Adliye ve Bölge İdare Mahkemeleri) veya temyiz (Yargıtay ve Danıştay) aşamasında dikkate alınan ölçütler çerçevesinde bir yargılama yapıyorlar ve bu ölçütler arasında insan haklarına uygunluk kategorik olarak yer almıyor. Her ne kadar kararların insan hakları mahkemeleri tarafından ihlalle sonuçlanması hakimlere verilecek notlarda rol oynamaktaysa da, bu objektif etki doğurmaya yeterli bir husus olmadığı gibi uygulamada müfettişlerce üzerinde çok durulmamaktadır. Denetim ölçütleri içerisinde yer almaması, insan haklarının uygulanmasının önündeki yargısal kültürden kaynaklanan önemli bir bariyer. Bunun aşılabilmesi için istinaf sebebi ya da bozma sebebi olarak insan haklarına uygunluğun/aykırılığın Hukuk Muhakemeleri Kanunu, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda ve Ceza Muhakemesi Kanunu'na açıkça monte edilmesi gerekmektedir. Böyle bir entegrasyon yoluyla, ilk derece hakimleri arasındaki insan haklarına

İnsan hakları ihlallerini saptamak, gidermek ve tekrarlamasını engellemek noktasında en önemli rolü oynayan ve son yıllarda giderek bir erk olmaktan çıkan yargının reforme edilmesi ilk ve en önemli adımdır.

karşı olan direniş engellenebilir veya insan haklarına yabancılaşma ortadan kaldırılabilir. Zira ortalama bir hakim, önündeki sıradan bir uyuşmazlıkta insan haklarının rolü olabileceğini/olduğunu fark edememekte, insan haklarını ağır şartlarda gündeme gelen bir mesele olarak görmektedir. Oysa insan hakları aslında gündelik hayatı doğrudan etkileyen bir "haklar silsilesi", hayatın her noktasında rol oynayan bir kavram.

Sadece gündemdeki bazı haklar ve meselelerden ibaret olmayan genişlikte haklarımız var.

Anayasa Mahkemesi (AYM) istatistiklerine bakarsak, aslında en çok konuşulan haklar en az ihlal edilen haklar. İfade hürriyeti mesela, AYM istatistiklerinde ihlal edilen konular bakımından %4 ile üçüncü sırada geliyor. En çok ihlal edilen hak, -adil yargılama hakkını saymıyorum o usulü bir hak, her noktada var- mülkiyet hakkıdır mesela. Sayın Kalaycıoğlu özel mülkiyet güvenliği hakkından bahsetti. Gerek yatırımın gelmemesi, gerek geldikten sonra kaçması vb. hukuk devleti standartları bakımından en çok ihmal ettiğimiz alanlardan bir tanesidir. Vatandaşların gündelik olarak asıl muhatap olduğu, hissettiği hak ihlalidir bu. İstatistiklere baktığınızda ifade hürriyetinden beş kat fazla ihlal edilmiştir. Sadece istatistiklere bakıldığında bile halkın insan hakları ihlalleriyle nasıl karşı karşıya kaldığını, ihlallerin en çok hangi alanda gerçekleştiğini göstermesi bakımından yeterli bir ipucudur. İşte bu tip gündelik hayatta sıradan insanın derdinin dermanı olabilecek hakların yargı organlarının muhakemesinde doğrudan rol oynamasının sağlanması için hakimlerin insan hakkı denilince sadece gündemdeki popüler hak ve meseleleri anlamaması, mülkiyet hakkı ve özel yaşam hakkı gibi hakların anlamını ve gündelik hayattaki işlevini kavraması gerekiyor. Tabi bu öneri, diğer hakların küçümsenmesi ya da ikincil plana atılması anlamına gelmiyor. Sadece hakların genel toplumdaki bireyler bakımından öncelik sırasına hürmet edilmesini hatırlatıyor.

Yine temel haklar alanındaki “yerli ve “milli” ana mahkeme olan AYM’nin kuvvetlendirilmesi düşünülmelidir. Özellikle kararların icrası konusunda daha açıklayıcı ve ayrıntılı düzenlemelere gidilmesi mümkündür. Anayasa Mahkemesi’nin eleştirilecek yönleri elbette var. Ancak hepinizin tanıklık ettiği

Alakalı alakasız çok sayıda keyfi kural ve uygulamanın pervasızca ve gerçek bir yargısal denetim olmadan yürürlüğe/ uygulamaya koyulduğu görülüyor.

üzere bazı bakanlar ile gayri resmi hükümet ortaklarından gelen ciddi eleştiri, baskı, tehditler ve yetkilerinin tırpanlanması talepleri, AYM’nin Türkiye’de temel hakların korunmasındaki rolünü ve işlevini kendiliğinden ortaya koymakta. Dolayısıyla bu mahkemenin gerek yapısal gerekse de yetkisel pozisyonunun kuvvetlendirilmesi faydalı olacaktır.

Kısa vadeli olası bir reformun asıl hedefi ise Türk idare teşkilatı olmalıdır. Zira insan hakları problemlerinin büyük çoğunluğunun aslında idare teşkilatından kaynaklandığı, yargının ise bu ihlalleri saptayıp gideremediği, daha ikincil bir pozisyonda olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda gözlemlenen ve konuşmamın önceki kısmında genelgelerden bahsederken değindiğim memurlar üzerinden hukuka aykırılıkların rutinleşmesi ve olağanlaşması, insan hakları ihlallerinin birincil ve kurumsal kaynağıdır. Kolluğundan tapu müdürlüğüne, belediyesinden spor federasyonuna Türk idare teşkilatının her bir hücresinin insan hakları anlayışının genetik kodlarına sil baştan kodlanması gerekmektedir. Bu bağlamda memurların anayasaya sadakatinin sağlanması, hukuka aykırı emirlere riayet etmemesi gerektiğinin içselleştirilmesinin yolları üzerinde düşünülmelidir. Ki bu olumsuz hasletler son yıllarda ön plana çıkmış, daha çok görünür olmuşsa da özünde devletin hücrelerine sinmiş alışkanlıklardır, bugünün sorunları değildir. Dönem dönem özellikle uluslararası konjonktüre

göre ön plana çıktığı görülmüşse de Türk idare teşkilatında insan hakları öncelik verilen bir değer ya da hedef hiç olmamıştır. Dolayısıyla Türk idare teşkilatının insan hakları nosyonuyla yeniden yapılandırılması, hem amacı açısından hem de yöntemleri açısından zorlu bir görevdir.

Aslında Türk idare ve yargı teşkilatlarının insan haklarına bu derece yabancı olması/kalması, biraz da insan haklarının kültürel olarak

Aslında Türk idare ve yargı teşkilatlarının insan haklarına bu derece yabancı olması/ kalması, biraz da insan haklarının kültürel olarak benimsenmemesinden ileri geliyor.

benimsenmemesinden ileri geliyor. Anayasanın ve kanunların metin düzleminde temel haklar açısından önemli bir eksikliğin bulunmadığı, hukuk devleti ve insan haklarının yine mevzuat düzleminde üstün değer olarak kabul edildiği bir rejimin sistematik insan hakları ihlalcisi olması ve daha önemlisi bu ihlallerin aslında öncelikli gündem sayılmaması, insan haklarının Türk toplumu için yabancı, ithal bir kavram olduğuna delalet ediyor. İnsan hakları kavramının Türk ve İslam tarihinde kaynaklarını bulmak için çeşitli çalışmalar yapılsa dahi, bu toprakların insana verdiği değer, insana bakış açısı ve geçirdiği tarihsel süreç, Batı'da olduğu gibi kurumsallaşmasına engel oluyor. Kamusal yaşamda gelişmediği toplumlarda insan hakları da yeşeremiyor. O yüzden de mevzuat düzleminde kayda değer bir eksikliği olmayan insan hakları, icraata geldiğinde ortadan kayboluyor. İlkelerinde

Bu nedenle Cumhuriyet'in yeni yüzyılında insan haklarına dayanan ve insan haklarına hürmet edip uygulayan bir rejim ancak devlet teşkilatlanmasında yeni kurumlar, kurallar ve usuller ihdas ederek kurulabilir.

herkesin birleştiği insan hakları, bir türlü içselleşemiyor. Gerek idare, gerekse de yargı, özünde toplumun yansıması. Konuşma süremi aşmamak için bu meselenin bu boyutu üzerinde daha fazla duramıyorum.

Tabii son yıllarda dünyada insan haklarına karşı gelişen söylemsel ve eylemsel tepkileri de göz önünde bulundurmak faydalı olacaktır. İnsan haklarıyla resmi olarak problemi olduğunu açıklayan ülkelerin sayısı giderek artıyor. Üstelik bu ülkeler Rusya, Macaristan, Polonya gibi otoriter popülist yönetim altındaki eski Doğu Bloku ülkelerinden ibaret değil. Örneğin Birleşik Krallık (İngiltere), demokrasi seviyeleri örnek gösterilen Danimarka gibi bazı Kuzey Avrupa ülkelerinin bile uluslararası insan hakları hukuku ile sorunları var. Son yirmi yıldır Avrupa Konseyi içinde bu devletlerin öncülüğünde toplantılar yapıldı. Bunlardan biri

Türkiye öncülüğünde İzmir’de bir diğeri İngiltere öncülüğünde Brighton’da yapıldı. AİHM’in pasifize edilmesi gündeme geldi ve bu eğilim 14 ve 15 no.lu protokollerle normlaştırıldı. Avrupa Konseyi üyesi devletlerin çoğu AİHM’den şikayetçi. Ki bu durum aslında insan hakları hukukunun varoluşsal sancısına işaret etmektedir. Devletler bir yandan kendi iradeleriyle kendilerini sınırlandıran insan hakları hukukunu kurup işletirken diğer yandan da hakları ihlal etmeye devam ediyorlar. Bu anlamıyla Avrupa Konseyinde önemli ağırlığı olan İngiltere başta olmak üzere Avrupa Konseyi üyesi ülkelere göre AİHM çok ileri gitti ve AİHM’e boyunduruk vurmak için düzenlemeler yapıldı.

Dolayısıyla insan hakları hukukunun evrenselliğine, hakların evrensel düzleme çıkmasına karşı yükselen direnç görülüyor. Belki işkence yasağında gibi klasik konu ve sorunlarda temelde sorun yok ama mesela eşcinsel evlilik konusunda birçok ülkede sorun yaşanıyor. İnsan haklarının evrenselliğine, böyle noktalarda devletlerin bir muhalefeti var ve AİHM gibi mahkemelere ket vurulmaya çalışılıyor. Ki tam da burada ulusal takdir marjı dediğimiz kavram devreye giriyor ve insan haklarının belirli ölçüler “yerli ve milli” olmasını sağlıyor. Zira mutlak bir evrensellik her durumda sürdürülebilir değil, devletlerin (ve ulusların) bazı konularda belirli ölçülerde kendine özgü insan hakları anlayışları olabilir. Böyle hallerde, ulusal takdir marjı ulusal değerler ile evrensel değer arasında bir denge kurulmasına yardımcı oluyor. Biraz önce bahsettiğim AİHM’e ket vurma sürecinde, zaten içtihatlarında var olan bu kavram da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin başlangıç kısmına açıkça eklendi.

Bu nedenle olası bir reform sürecinde insan haklarının ulusallaştırılarak içselleştirilmesi ve yerel insan haklarını koruma mekanizmalarının kuvvetlendirilmesi düşünülebilir. Bu yerel koruma

Kısa vadeli olası bir reformun asıl hedefi ise Türk idare teşkilatı olmalıdır. Zira insan hakları problemlerinin büyük çoğunluğunun aslında idare teşkilatından kaynaklandığı, yargının ise bu ihlalleri saptayıp gideremediği, daha ikincil bir pozisyonda olduğu görülmektedir.

mekanizmaları arasında, yargı organlarının dışında “ulusal insan hakları mekanizmaları” olarak bilinen yarı-yargısal ya da idari nitelikteki organlar da mevcut. Bunlar, bağımsızlık, etkililik ve teşkilat sorunlarını aştığında, yargısal mekanizmalara göre daha hızlı ve daha fazla koruma sağlayabilmektedir. Ulusal insan hakları mekanizmaları yargısal olmayan daha az teknik, daha çok uzlaşmacı metotlarla sorunları çözmeye muktedir olabiliyor bazı ülkelerde.

İşte bizde de şu anda Ombudsman (Kamu Kenetçiliği) ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu var bu pozisyonda. Tabii 2000’lerin başında ulusal sisteme entegre ettiğimizden bu yana olumsuz anlamda çok değişikliğe uğradı bu kurumlar. Kurumsal yapılanması bağımlı hâle getirildi. Başkanına göre bazen iyi çalışıyor, bazen kötü çalışıyor. Belki bunların da geliştirilmesi düşünülebilir olası bir reform sürecinde.

Her halükarda insan hakları bir uluslararası veya yabancı bir kavram olarak değil, içselleştirilmiş ulusal ve hatta kimi hallerde yerelleştirilmiş bir değerler silsilesi ve bunun hukuki rejimi olarak kurumsallaştırılmalıdır.

Prof. Dr. Bahadır Erdem

Değerli meslektaşına, verdiği faydalı bilgiler için çok teşekkür ederim.

Son konuşmacımız Sayın Prof. Dr. Sami Selçuk. Hepimizin çok iyi bildiği, çok duayen bir hukukçu kendisi. Yargıtay Birinci Daire Eski Başkanı ve şu anda da Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi.

“ Geldiğimiz noktanın parlak olmadığı açık. Dün de parlak değildi. Ancak bugün öyle bir noktaya geldik ki, artık her gün bir şeyler duymak, bir şeyler ummak peşindeyiz ama bunlar da gerçekleşmiyor.

TÜRKİYE HUKUKUNU YENİDEN KURMAK ZORUNDADIR

Prof. Dr. Sami Selçuk

E. Yargıtay Birinci Başkanı
İ. D. Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Değerli konuklar, Benden önceki konuşmacıları ilgiyle dinledim. Her sabah kalkıyoruz insan haklarından söz ediyoruz, akşam yatarken de. Televizyonlarımızda da böyle devam ediyoruz.

Ancak Türkiye nereden nereye geldi sorunu pek sormuyoruz, bunun üzerinde hiç durmuyoruz. Batı ile dünkü ve bugünkü Türkiye'nin ilişkisi nedir?

Bunun üzerinde pek durmuyoruz.

Ben önce bunlara biraz kısaca değinmek istiyorum.

Geldiğimiz noktanın parlak olmadığı açık. Dün de parlak değildi. Ancak bugün öyle bir noktaya geldik ki, artık her gün bir şeyler duymak,

bir şeyler ummak peşindeyiz ama bunlar da gerçekleşmiyor.

Batı'ya bakıp Milattan öncelere giderseniz Atina, felsefe ve sanatta doruklara ulaşıyor. Beşinci yüzyılda ülkemizde hâlâ bir umut olan demokratik düzeni kuruyor Atina. Bizler bugün aynı terimleri kullanıyoruz. Çok ilginç. Atina'da yaşanan en önemli olaylardan bir tanesi –dikkatinizi çekmek isterim- Milattan önce 399 yılında yargılanan Sokrates davasıdır. Doğal yargıç ilkesine göre oluşturulan mahkemede “kamuya açık yargılama” sonucunda ölüm cezasına hüküm giyen Sokrates'in nasıl yargılandığını birbirini doğrulayan üç ayrı kaynaktan ayrıntılarıyla biliyor, ancak onu yargılayan yargıçların hiçbirinin adını

bilmiyoruz. Buna karşılık Sokrates'ten 2280 yıl sonra 1881 yılında Mithat Paşa'nın doğal yargıç ilkesine aykırı olarak kurulan Çadır Mahkemesinde nasıl yargılandığını bilemiyoruz. Çünkü yargılama, açık değil, gizlidir. Bu konudaki kaynaklar, varsayımlara dayanmakta ve birbirleriyle çelişmektedir. Buna karşılık, onu yargılayan yargıçların ve iddia makamında bulunan savcının adlarını bilmekteyiz.

Peki, neden gizlidir?

Çünkü yargılamaya katılan yargıçlar, tıpkı 1960 darbesi sonrası Yassıada Mahkemesi gibi, suç konusu eylem sonrası kurulmuş bir mahkemenin yargıçlarıdır; dolayısıyla doğal ve yansız yargıçlar değillerdir. Savcı da yansız değildir. Savcı dâhil, bunlar arasında daha önce kendileri ya da yakınları arasında sanık Vali ve Sadrazam Mithat Paşa tarafından cezalandırılanlar bulunmaktadır.

En önemlisi de, yargılama sırasında yetiştirdiğimiz büyük hukukçularımızdan ve Osmanlı döneminde yapılmış en iyi yasalardan Mecelle'de en çok emeği bulunan Adalet Bakanı Ahmet Cevdet Paşa, yargıçların arkasında bir koltuğa oturarak

mahkemeye durmaksızın buyruklar vermiş; bunun üzerine sanık Mithat Paşa dayanamayıp yargıçları azarlamıştır.

Evet, iki Paşa birbirine hasımdır.

Oysa Ahmet Cevdet Paşa, o dönemde bildiğimizce dünyanın hiçbir ülkesinde olmayan Mecelle'nin 1792'nci maddesinin yazarıdır. Bu madde, yüzyılımızın başında Bangalor Yargı Etiği Kurallarına yansımış bir maddedir. 1792'nci maddeden sonra da Mecelle'de yargıcın nasıl davranacağı, oturup kalkacağı vb. konularda birçok madde görürsünüz. 1792'nci madde, yargıç, bilge, bağımsız, anlayışlı, nazik, sağlam, dirençli olacak diyor.

Mecelle'yi derleyen, yazan komisyonun başındaki Ahmet Cevdet Paşa, çok iyi bir hukukçu. Bilgisi, kalemi çok güçlü. Ancak yaşananlar bunlar.

Montesquieu, "Ben, bir ülkeye gittiğim zaman o ülkede iyi yasalar bulunup bulunmadığını incelemem. Ancak yasaların o ülkede uygulanıp uygulanmadığına bakarım. Zira her yerde iyi yasalar vardır" sözlerini boşuna söylememiş.

Kısaca Mithat Paşa yargılaması, yargılama tarihimizin en utanç verici sayfalarından biridir. Geçelim.

Ege kıyılarına geldiğiniz zaman orada da aynı dönemlerde bilim artı sanat, inanılmaz biçimde gelişmeyi sürdürüyor. Arkasından bir karanlık dönemi yaşıyor Batı. Yedinci yüzyıla gelindiğinde din adamı kökenli bir düşünür ortaya çıkıyor. Augustinus. Çağımızı bile yakalayan birçok görüşü dile getiriyor. Arkasından on ikinci yüzyıla geliyorsunuz. Hani bizlerin sürekli karanlık dönem diyerek kendimizi avuttuğumuz dönem. Dünyanın ilk büyük beş katedrali o yüzyılda yapılıyor. Dünyanın ünlü beş üniversitesi, Oxford, Cambridge, Sorbonne, Prag ve Bologna –ki hukuk açısından Bologna Üniversitesi bir devrimin başlangıcıdır- o dönemde kuruluyor. Kendi kendimizi avutup aldatmayalım. Hiç de karanlık bir dönem değil, bu yüzyıl. Parlak olmasa bile, parlak dönemlerin başlangıcı. Matematik bilmezseniz, geometri bilmezseniz o katedralleri yapamazsınız. Hukuk bilmezseniz, doğru dürüst toplum düzeni, elbette demokratik düzeni kuramazsınız.

Arkasından büyük düşünürler çıkmaya başlıyorlar. Ama bunların arasından en önemlisi Aquinalı Thomas. Benim görüşüme göre. Türkiye’de onun temel yapıtının (Bütün Tanrıbilim, Summa Theololiae) hâlâ Türkiye’ye çevrilmemesi büyük bir açıktır, boşluktur. Hiç de sıradan biri değil Saint Thomas (1225-1274). O bir dâhi.

Dilerseniz sizlere onunla ilgili bir olayı anlatayım. Thomas 13 yaşındadır ve papaz okulundadır. Davranışları hiç de başka öğrencilere benzememektedir. Bu yüzden hocaları ve öğrencileri sık sık ona takılmaktadırlar. Günün birinde ona takılmak için hocalarından bir papaz, “Çocuklar,” der, sabah derse başlamadan önce, “dışarıda uçan bir eşek gördüm.” Herkes gülmeye başlar. Ancak Thomas, hiç gülmeksizin ciddi bir tavırla yerinden kalkar, dışarıya çıkar. Geri gelip sınıfa girdiğinde kahkahalar iyice yükselmiştir.

Bunun üzerine Papaz, “Thomas,” der, “hiç eşek uçar mı, niye çıktın dışarıya?”

Yanıt okkalı bir tokat gibidir. Ancak çok düşündürücü, çok görkemlidir: “Bir papazın yalan söyleyeceğine inanmaktansa, bir eşeğin uçacağına inanmayı tercih ettiğim için dışarıya çıktım.”

Elbette daha sonraki yüzyılları da etkiliyor Aquinalı Thomas, Descartes’a kadar. Descartes, akılcı düşünceyi gündeme taşıyor. Rastgele bir düşünce değil bu. “Bildikinden kuşkulan!” diyor, Sokrates gibi.

Bu ülkede bu buyruğu anlayan insan sayısı o denli az ki! Bir hukuksal konuyu açarsınız –ki benim başıma çok geldi- size hukuk dersi vermeye kalkar, biri. Kendi kendinize sormaya başlarsınız, acaba nereyi bitirdi, nerede hoca ya da avukat, yargıç mı diye. Biraz sonra anlırsınız ki, hukukçu bile değil adam. Ama yadırganası bir durumdur. Ömrüm boyunca bana hukuktan

anlayanlar akıl sordu, anlamayanlar akıl verdi. Çok ilginç ve düşündürücüdür bu. Demek ki eğitim sisteminde bir çarpıklık var. Sokrates, Descartes açığı yaşıyoruz. Burada ayrıacı kapatıp Avrupa’ya dönelim.

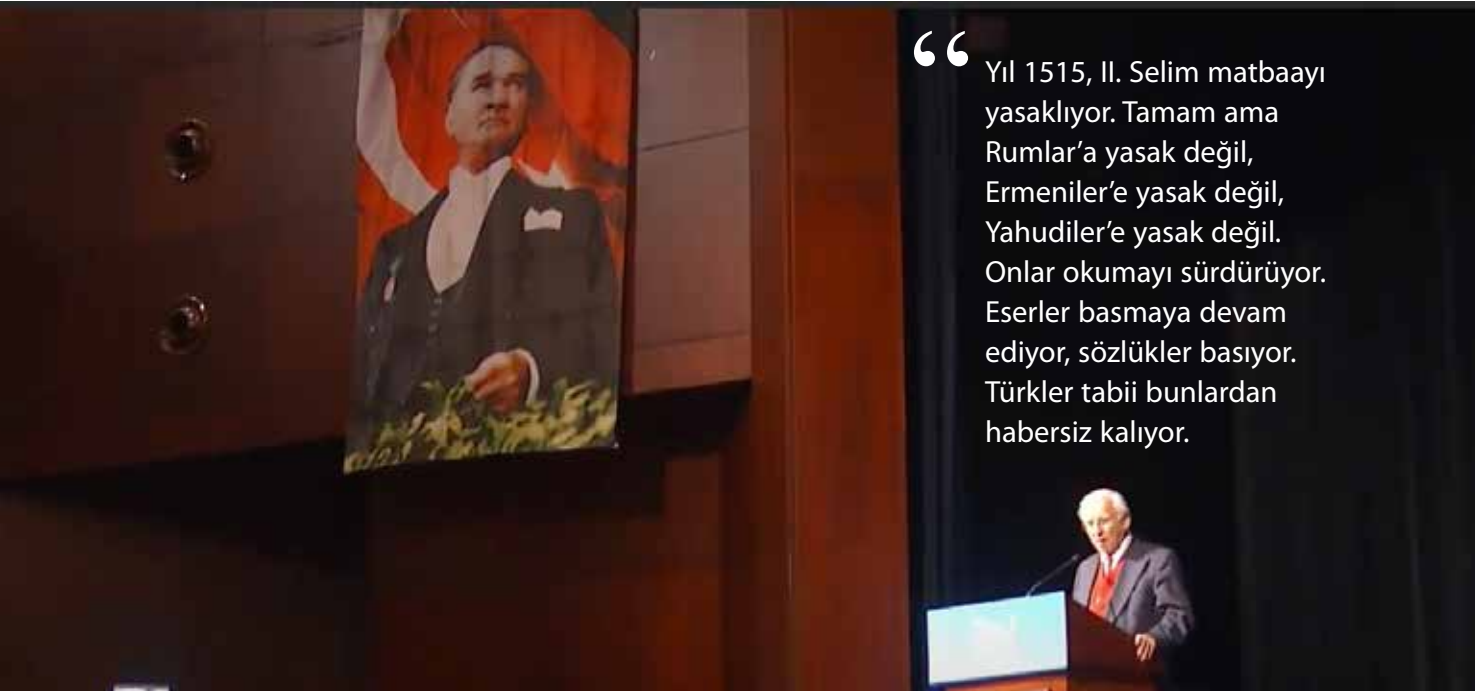
On sekizinci yüzyıl. Büyük Aydınlanma yüzyılı. Kant’ın yüzyılı. Sıra dışı bir beyin. Ahlakta kesin (kategorik) buyruktan söz ediyor. Bir ders veriyor insan-

lığa. Osmanlı’nın ise bütün bunlarından hiç haberi yok. Geleceğiz oraya. O yüzyılın en hırçın düşünürü bildiğiniz gibi Voltaire. Fransızlar, bu yüzyıla *Voltaire Çağı* diyor. Ancak Voltaire büyük bir düşünür değil, ama hırçın bir yazar. Özellikle Kiliseyi yerden yere vuruyor. Onun değişmez ünlü savsözü şu: “Alçağı eziniz!” (Ecrasez l’infâmel).

Elbette böyle bir özgürlük ve görüş, Osmanlı’da yok. Olsaydı hemen kellesi giderdi, onu biliyoruz.

Din ile bilim alanı ayrılmaya başlıyor. Çarpıcı bir örnek vereyim: Claude Bernard, -Sorbonne civarında onun laboratuvarı hâlâ duruyor- ünlü doğa bilimci. Aşırı derecede dindar. Sabah kiliseye uğruyor, oradan laboratuvarına gidiyor, akşam evine giderken yine kiliseye uğruyor; duasını

**Sokrates’ten
2280 yıl sonra
1881 yılında Mithat
Paşa’nın doğal yargıç
ilkesine aykırı olarak kurulan
Çadır Mahkemesinde nasıl
yargılandığını bilemiyoruz.
Çünkü yargılama, açık
değil, gizlidir.**

“Yıl 1515, II. Selim matbaayı yasaklıyor. Tamam ama Rumlar’a yasak değil, Ermeniler’e yasak değil, Yahudiler’e yasak değil. Onlar okumayı sürdürüyor. Eserler basmaya devam ediyor, sözlükler basıyor. Türkler tabii bunlardan habersiz kalıyor.

ediyor, evine geliyor. Ancak kilisenin dediklerinin tam tersine, sık sık kimi buluşlarını sürekli dış dünyaya yansıtıyor. Bir gün ona soruyorlar: “Sen Kilisenin dediklerini hep çürütüyorsun, ama sürekli olarak da kiliselerde ibadet ediyorsun”.

Doğa bilimcisi Bernard’ın sözleri ülkemiz için çok önemli: “Laboratuvara girerken dinimi eşikte bırakırım.”

Bakınız, din alanı ve inanç alanı ile düşünce ve bilim alanını ayırt edebiliyorlar mı insanlarımız? Bu yüzden işler sürekli sarpa sarıyor.

Selçuklu dönemine fazla girmeyelim. Zaten ondan önceki dönemdeki tarih biraz tartışmalı. Çinlilerin kaynakları olmasa geçmişimizi hiç bilemeyecektik. Çünkü yazı yok. Göçer bir toplumun yazısı olmaz; masası olmaz ki kalemi olsun. Neyi yazacak? Ve orada da demokrasi gelişmez, çünkü yürüyen bir toplumu ayakta tutmanın tek yolu; mutlak itaattir.

Yıl 1515, II. Selim kitap “basım aygıtı”nı (matbaa) yasaklıyor. Tamam, ama Rumlara, Ermenilere, Yahudilere yasak değil. Onlar okumayı, yapıtlar yayımlamayı sürdürüyorlar. En önemlisi de dillerinin sözlüklerini basıyorlar. Türkçenin dil bilgisini on yedinci yüzyılda bir Fransız yazıyor. Türklerin bunlarla hiç ilgileri yok. 1548 yılında

kimi olaylar karşısında divanı toplayan padişah, “Bunun nedeni nedir?” diye soruyor. Yanıt, çok bilgisizce: “Bunun nedeni, fen bilimleri. Fen bilimlerini yasaklayalım, sadece dine yoğunlaşalım” diyorlar. “Tamam” diyor padişah ve fen bilimlerini yasaklıyor.

Arkadaşlar, akla dayanan, matematiğe dayanan fen bilimlerini yasaklarsanız çok şeyleri yitirirsiniz; uygar dünyaya ulaşamazsınız. Kısaca bilimi yasaklarsanız neyiniz varsa, her şeyinizi yitirirsiniz.

Osmanlı’da bunun ilk ayrımına varan yazar, bildiğimizce Kâtip Çelebi’dir (1609-1657). 1656 Yılında yazdığı “Mîzânü’l-Hak Fî İhtiyârî’l-Ehakk (En Doğruyu Seçmek Amacıyla Hak Tera zisi / Tartımı)” adlı yapıtında, döneminde kısır çekişmelere düşen dinsel ve bilimsel çatışmaları; özellikle de akla ve aktarmaya dayanan bilgileri, bunlar arasında yaşanan çatışmaları ele almıştır. Kâtip Çelebi’ye göre, İslam’ın ilk dönemlerinde dinin arı duruluğu adına felsefeden uzak kalınmış, daha sonraları bu eksiklik, çeviriyle doldurulmaya çabalanmıştır.

Ancak bu yetmemiştir.

Bunun en çarpıcı örneği Avrupa’nın Aydınlanmayı yaşadığı yüzyılda geçen bir olaydır.

Osmanlı dönemindeki öğrenim düzeyini Arap harfleri çok geciktirmiştir. İnsanı dehşete düşüren aşağıdaki olay da, Atatürk'ün harf devriminin ne denli yerinde olduğunu ortaya koymaktadır: İstanbul'da bulunan François Baron de Tott'un tavsiyesiyle Padişah Üçüncü Mustafa, matematik okulu (riyaziye mektebi) açılmasını buyurur. Okulun başına Baron de Tott geçecektir. Kimi hendeseciler, geometriyi ve matematiği iyi bildikleri iddiasıyla buna karşı çıkarlar. Bunun üzerine bütün mühendishane müderrisleri (profesörler), bir toplantı yaparlar. Baron de Tott, üçgenin açılarının toplamını sorar, onlara. Müderrisler, bahriye subayları tartışmak için, neyi tartışacaklarsa, izin isterler ve daha sonra şu yanıtı verirler: "Üçgenine göre değişir". Oturumda padişah yoktur, ama iki hükümet yetkilisi de bulunmaktadır. (*Baron de Tott, Mémoires sur les turcs et les tartares, Paris, 1784, cilt, III, s. 212-215*).

Avrupa'nın Aydınlanmayı yaşadığı yüzyılda geçen bu olay, gerçekten dehşet verici, düşündürücü ve çok üzücüdür. Çünkü bu olay, Thales'ten ve Pisagor'dan yaklaşık 2.250, üçgenin açılarının toplamını Pascal'dan önce bulan Eukleides'ten 2.060; 1770'te Rusların Osmanlı donanmasını yakmasından üç yıl sonra, 1789 Devriminden 16 yıl önce yaşanmıştır. Üstelik 1730'larda Fransız Comte de Bonnaval (Humbaracı Ahmet Paşa) aslında daha önceleri müderrislere matematik dersleri de vermiştir. Ancak durum hiç mi hiç değişmemiştir. Buna karşılık Batıda on yedinci yüzyılda Descartes'ın başlattığı akıl çağı ürünlerini çoktan vermeye başlamış; Avrupa, Aydınlanma yüzyılını geride bırakarak sanayi devrimine doğru yol almıştır. Aydınlanma yüzyılının iki büyük önder devlet adamı vardır: Büyük Frederik ve İkinci Katerina. İkisi de dönemin büyük düşünürlerinden yararlanmaktadır. Büyük Frederik, Voltaire'i ülkesine çağırarak; İkinci Katerina, Diderot'yu Kışlık Sarayı'nda ağırlamakta, Beccaria'yı bir ceza yasası yapması için ülkesine çağırmaktadır. Buna

karşılık akıl çağı öncesini yaşayan Osmanlı Sultanı, Büyük Frederik'ten ülkesini kurtarmak için üç müneccim istemektedir.

Tanzimat, Batılılaşma hareketini biraz hızlandırıyor. Ancak bir uçurumu iki adımda aşamazsınız. Tek adımda geçebilirsiniz. Tanzimatçılar o uçurumu geçmek için üç, beş adım atıyorlar ve hepsi uçuruma düşüyor.

Sürekli "hukuk devleti"nden söz ediyoruz. Ben "hukuk devleti" terimini kullanmıyorum. "Hukukun üstünlüğü" diyorum. Çünkü bunlar birbirinin yerine kullanılamaz. Neden? "Hukuk devleti" dediğiniz zaman Kara Avrupası'ndan yola çıkarsınız. Devletin hukukun içerisine girme çabasını anlatırsınız. Devlet diyor ki, "Ben hukukun içine girmeye hâlâ çabalıyorum." Ve bu yüzden Kara

Avrupası ülkelerinde idare hukuku çok gelişmiş ve işlenmiştir. Buna karşılık "hukukun üstünlüğü" kavramı Anglosakson kökenlidir. Birbirinin yerine kullanamazsınız. Orada diyor ki devlet: "Devletle birey karşı karşıya geldiği zaman eşit düzeydedir." Diğerinde ise devlet, "Ben eşitliği sağlama çabasını sürdürüyorum," diyor.

1612'de İngiltere'de kilise mahkemesi ile sivil mahkeme arasında yargılamayı kimin yapacağı konusunda bir uyuşmazlık çıkıyor.

Uyuşmazlık büyüyünce olaya Kral el koyuyor ve "Bu işi ben çezeceğim. Ben hukuk eğitimi de, mantık eğitimi de gördüm" diyor. İstinaf Mahkemesi Başkanı Coke, Kral'a, "Siz her öğrenimi görmüş olabilirsiniz. Ama İngiltere'de bu konuda tek yetkili merci siz değilsiniz. Sadece mahkemelerdir" diyor.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yüksek mahkemeye giderseniz onun kapısında Coke ile ilgili bir kabartma görürsünüz. Sokrates ile ilgili bir kabartma görürsünüz. Önemli davaları oraya kabartma şeklinde işlemişlerdir. Bizde böyle birisi çıksa kellesi giderdi.

Altmışaltı yıldır hukukun içindeyim. Öğrenciliğimden bu yana. Bunun on yılını taşrada,

**Montesquieu,
"Ben, bir ülkeye
gittiğim zaman o
ülkede iyi yasalar bulunup
bulunmadığını incelemem. Ancak
yasaların o ülkede uygulanıp
uygulanmadığına bakarım.
Zira her yerde iyi yasalar
vardır" sözlerini boşuna
söylememiş.**

otuz yılını Yargıtayda geçirdim. Şimdi de Bilkent'te karınca kaderince öğrencilere bir şeyler aktarmaya çalışıyorum. Burada şunu hemen söyleyeyim. Gördüğüm kadarıyla, hukuk fakülte-
lerinin Türk insanında hukuk bilincini tam anlamıyla geliştirdiği kanısında değilim.

Neden değilim? Haklardan bahsediyoruz değil mi? Size bir hak verildiyse, -örneğin üniversitede yürüyüş yapıyor, gösteri yapıyor öğrenciler- o hakkı öğrencinin elinden devletin alma yetkisi yoktur. Çünkü her hak size bir iktidar tanıyor. Eğer o iktidarı kullanmıyorsanız siz hukuk sü-
jesi olamamışsınız demektir. Hukukun öznesi olmak kolay değil.

Burada Hegel akla gelir. Hegel 'hukukun öznesi' üzerinde durur. 'Özne'lik nedir? Onun üzerinde durur. Çok önemli bir kavramdır. Siz o hakkı kullanamıyorsanız, hukukun öznesi olamazsınız. Hukukun öznesi olmak size bir iktidar veriyorsa, o iktidarı elinizden sadece Tanrı alabilir, o kadar; devlet alamaz. O iktidarı devlet size teslim etmek ve sağlıklı biçimde yaşatmak zorundadır.

Hanımefendiler, Beyefendiler, bu önemli bir konu. Bu bilinci insanımıza, özellikle hukukçularımıza vermediğiniz sürece Türkiye'de demokrasiyi yerleştiremezsiniz. Yazıyorsunuz anayasalara; Türkiye Cumhuriyeti, demokratik bir devlettir, diye. Ancak ben böyle demokratik devlette bu yaşa geldim, hiç yaşamadım ki. İyi şeyler yazıyorsunuz ama yazmak yetmez. O yazılanların bilincini kazanmak gerekir.

Size bir örnek vereyim; biliyorsunuz Fransa'da üç yıla yakındır Sarı Yeleklilerin gösterileri sürüyor. Ben her gün *Le Monde* gazetesine bir bakıyorum. Bir gün ne gördüm biliyor musunuz? Fransız Cumhurbaşkanı Macron, eşiyile birlikte bir tatil günü dışarıya çıkarak bir gezinti yapmak istedi. Gösteriler sürerken Sarı Yeleklilerden birisi ona bir soru sordu. Cumhurbaşkanı, sesini yükselterek "Bugün Pazar, eşimle birlikte dinlenmek için dışarı çıkıyorum"

deyince sarı yelekli Fransız ne dedi biliyor musunuz? "Siz o makamda bana hizmet için oturu-
yorsunuz, siz benim hizmetçimsiniz. Bu ses tonuyla benimle konuşma yapamazsınız."

İşte sözünü ettiğim bilinç budur.

Ben o bilinci 1968 olaylarında da Paris'te, Sorbonne dolaylarında gözlemleyip yaşadım. Hukuk Fakültesinde Maurice Duverger siyaset sosyolojisi dersi veriyor. Bir gün "İki ders yapacağım," dedi. "İlkin sizlerin düşüncelerinizi alacağım bu gösteriler hakkında, daha sonra dersin sonuna doğru ben konuşacağım," dedi. Öğrenciler karşılıklı tartıştılar. Fransa'da hep şu söylenir: Çoğu zaman zengin çocukları, aristokratlar hukuk fakültesine giderler; bu yüzden bu fakülteler genellikle biraz sağ eğilimlidir vs. Gerçekten de öğrenciler, karşılıklı çok güzel bir tartışma yaptılar, kurallarına uyararak. En sonunda Duverger söz aldı. Ne dedi biliyor musunuz? "Yedi yüz yıllık Sorbonne Üniversitesi'nin şerefi, polislerin oraya girmesi ile çignenmiştir. Özgür üniversitenin şerefi polislerin ayakları altına alınmıştır, çignenmiştir. Gösterileri sürdürünüz ve üniversitenin şerefini kurtarınız. Benim dersimden sınav hakkını yitirmeyeceksiniz. Çünkü ben, cezaevine düşseniz bile oraya gelip sizi sınava çekeceğim" dedi.

Siz Türkiye'de böyle birinin bunları söyleyeceğine tanık olabilir misiniz? Arada öyle büyük, inanılmaz mesafe var ki...

Ben diyorum ki; bu büyük mesafe içerisinde Türkiye'nin, Avrupa Konseyi'ne girmeyi istemesi büyük bir cesarettir. Cürettir. Her insanımız ilkin kendisini gözden geçirmeli.

Bende demokrasi, hak ve özgürlük bilinci var mı diye kendine sormalı. Durmadan çatışıyorsun, Batı hukukuyla. Birisi çıkıyor diyor ki; "O saliverilemez, teröristtir." Yargı da bu baskıların etkisinde. Peki, Anayasa ne diyor? "Yargı bağımsızdır, yargıyı etkileyecek söz söyleyemezsin. Sen siyasetçisin, anayasaya uyacağına dair sen ant içtin" diyor. Anayasa başka ne diyor? "Suçluluğu sabit oluncaya

Dünyanın ilk büyük beş katedrali o yüzyılda yapılıyor. Dünyanın ünlü beş üniversitesi, Oxford, Cambridge, Sorbonne, Prag ve Bologna -ki hukuk açısından Bologna Üniversitesi bir devrimin başlangıcıdır- o dönemde kuruluyor.

kadar herkes suçsuz sayılır.” O diyen metnin üzerine yemin etmişsin; “Koruyacağım, kollayacağım ve uyacağım...” diye. Ben eleştirmiyorum A gitse B gelecektir, o da aynı şeyi söyleyecek çünkü böyle bir bilinç yok bizde.

Gidiyorsunuz kaymakama, valiye diyorsunuz ki; “Şu caddede yürüyeceğim. Bir uygulamayı beğenmedim ya da şu işlemi protesto edeceğim.” Diyorsunuz. Ama “Olmaz!” diyor, vali ya da kaymakam. Oysa o valinin, kaymakamın sizin doğal hakkınızı elinizden almak diye bir yetkisi yok. Onun görevi, “hayır” demek değil, o hakkın doğru-dürüst kullanılmasını sağlamak, bunun için gerekli önlemleri almaktır. Hakkını kullanmak isteyen kişi, validen, kaymakamdan izin almıyor. Sadece ona gerekli önlemleri alması, bu hakkın sağlıklı kullanılmasını sağlamak için bilgi veriyor, o kadar.

Ömrüm boyunca bana hukuktan anlayanlar akıl sordu, anlamayanlar akıl verdi. Çok ilginç ve düşündürücüdür bu. Demek ki eğitim sisteminde bir çarpıklık var.

Ben bunları bir konuşmamda da söylemiştim. Emekli bir vali beni aradı; “Böyle bir şeyi düşünmedik hiç” dedi. Normal. Çünkü böyle bir bilinç oluşmamış ki. Unutulmamalıdır ki, her hak bir iktidardır. O iktidarı kullanacaksınız. Yönetenler de bunu bilecek. O bir iktidardır. Sizin elinizden hiçbir güç, bu iktidarı alamaz.

Ben 68 Olaylarında Saint Michel’de solcuların Ulus Meydanına doğru nasıl yürüyüş yaptıklarını dört saat boyunca izledim. Dövizlerin üzerinde De Gaulle’e öyle hakaretler vardı ki hiçbir polis onları alıp da o kişileri götürmedi. Bir hafta sonra Champs-Élysées’de sağcılar yürüdü. Bir hafta sonra De Gaulle meclisi feshetti. *Le Monde* gazetesi aynı gün yedinci baskısını yaptı. Başlık: “Meclisin Feshi İç Savaşa Çağrıdır.” Mitterrand’ın demeci idi bu. Çok şaşırmıştım. Ama bu demeci kimse

“Bakınız, din alanı ve inanç alanı ile düşünce ve bilim alanını ayırt edebiliyorlar mı insanlarımız? Bu yüzden işler sürekli sarpa sarıyor.

şaşkınlıkla karşılamadı. Hiç kimse bir şey söylemedi. Bir hafta sonra De Gaulle başbakanlarını önlerde oturdukları bir televizyon kanalına çıktı. Spiker, “Bu feshe nasıl karar verdiniz?” diye sorunca, De Gaulle, “Çok basit,” dedi. “Saint Michel’de yürüyenlerin sayısını, sağ basın 600 bin olarak gösterdi, solcularsa 800 bin diye iddia ettiler. Champs-Élysées’de yürüyenlerin sayısını ise sağ basın 1.200.000 olarak yazdı, sol basınsa 900.000 diye belirtti. Demek ki, çoğunluk benden yana diye düşündüm ve kararımı verdim” dedi.

Çok yalın bir demokratik bilinçtir, bu.

Başka bir örnek daha vereyim sizlere. 2000 yılında Başkan Chirac, televizyonda yılbaşında bir konuşma yaptı. Konuşmanın iki konusu vardı: Yargı bağımsızlığı ve ekonomi.

Fransa’da da yargıçlar ve savcılar kurulu var ve bu kurumda son sözü o dönemde cumhurbaşkanı söylüyordu. Yarı-başkanlık sisteminin doğal sonucu olarak düşünülmüştü bu. Chirac ekonomiyi anlattıktan sonra sözü yargı bağımsızlığına getirdi. “Yargılama erkinin başında olmak ve son sözü söylemek beni çok rahatsız ediyor. Ben bir siyasetçiyim. Yargı bağımsız olmalı. Bana bağımlı olmaktan çıkarılmalı.”

Ancak o başaramadı. Sarkozy başardı. Ancak bütün cumhurbaşkanları şunu hep yapmışlardır. Yargıtay’da diyelim ki iki üye emekli oldu veya öldü. Onun yerine iki üye seçilecek. Yargıçlar ve Savcılar Kurulu cumhurbaşkanına iki aday göndermiştir. Oysa Yasaya bakarsanız, üç katı aday göstermesi gerekir. Kurul bu buyruğa hiçbir zaman uymamıştır. Ancak bugüne değin hiçbir cumhurbaşkanı ille de üç katı aday isterim dememiştir. Çünkü hepsinde yargı bağımsızlığı bilinci vardır. Olayın can alıcı noktası işte budur. Bu bir bilinç sorunudur.

Sonuçta Chirac bu konuda başarılı olamamıştır. Ancak 2008 yılında Sarkozy bu işi başardı. Şu anda cumhurbaşkanları o kurulun başında değildir.

1950’lerin ünlü bir İtalyan başbakanı var. Avrupa Birliği’nin de kurucularından: De Gasperi. Biliyorsunuz İtalya’da güney çok yoksuldur, kuzey ise çok varlıktır, zengindir. Güneyden kuzeye sürekli göç olur ve suçlar, özellikle de hırsızlıklar artar. Mussolini döneminde bir yasa çıkmış; valilere kuzeye göçenleri sınırın dışına, kendi ilinin dışına çıkartma yetkisi verilmiş. Demokratik döneme geçilince o yasayı Anayasa Mahkemesi iptal etmiştir. Ancak Başbakan De Gasperi, bu yasa zorunludur gerekçesiyle onu yeniden Yasama Organına sununca bu kez Anayasa Mahkemesi başkanı, geçici cumhurbaşkanlığı da yapan Mahkeme Başkanı Profesör De Nicola, “Ben gereksiz bir mahkemenin başkanıymışım, yeni öğrendim,” diyerek kendi kentine, Napoli’ye çekip gitmiş, onu öbür üyeler izlemiştir. Mahkemenin kapısına kilit vurulunca İtalyanlar, yargı bağımsızlığına sahip

çıkılmışlar, gösteriler başlamıştır. Genel greve gidileceğini gören Başbakan, “Yasayı çekiyorum,” demiş, Mahkeme başkanından da özür dilemek zorunda kalmıştır.

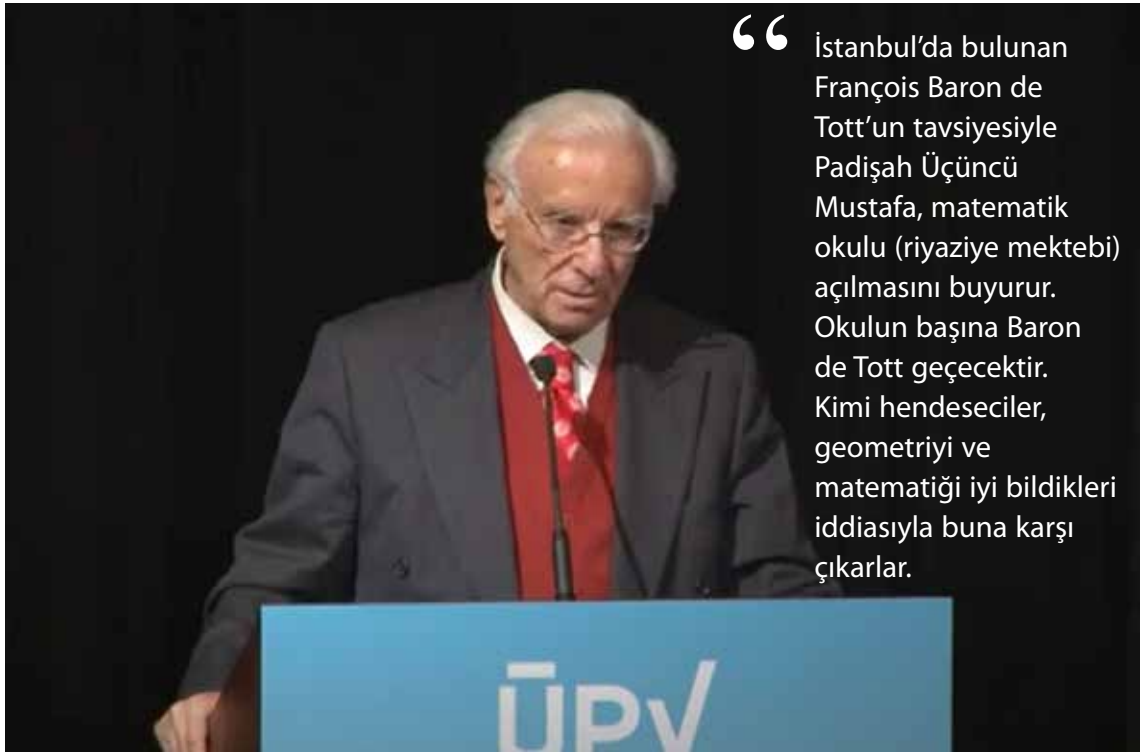
İşte sizlere bir örnek. Orada yargı bağımsızlığı bilincine herkes sahip. Dolayısıyla dışarıdan hiç kimse şunu hapse at, öbürünü çıkart diye buyruk veremez yargıya. Türkiye’de verir, yüzün üzerinde hukuk fakültesinden bile hiçbir ses çıkmaz.

Fransa’da Faslı bir mücahit öldürüldüğü zaman; Adalet Bakanı, sorgu yargıcına telefon etmiş ve olayın gündemden düşmesini istediği için, “Şu işi biraz çabuklaştır” demiştir. Fazla bir şey de istememiştir. Tam tersine “Sen görevini yap, ama çabuk yap” demiş, bunun üzerine sorgu yargıcı bu durumu takma adla kamuoyuna duyurunca kıyamet kopmuştur. Adalet Bakanı çekilmek zorunda kalmıştır.

Kısaca oralarda toplum da, yönetenler de yargı bağımsızlığı, hak ve özgürlük bilinçlerini içselleştirmiştir.

Yıllardan beri duyarsınız. Anayasalara göre, Türkiye Cumhuriyeti demokratiktir. Ama benim

Arkadaşlar, akla dayanan, matematiğe dayanan fen bilimleri yasaklarsanız çok şeyleri yitirirsiniz; uygar dünyaya ulaşamazsınız. Kısaca bilimi yasaklarsanız neyiniz varsa, her şeyinizi yitirirsiniz.

“İstanbul’da bulunan François Baron de Tott’un tavsiyesiyle Padişah Üçüncü Mustafa, matematik okulu (riyaziye mektebi) açılmasını buyurur. Okulun başına Baron de Tott geçecektir. Kimi hendeseciler, geometriyi ve matematiği iyi bildikleri iddiasıyla buna karşı çıkarlar.

bundan hiç haberim yok. Çünkü hiç yaşamadım demokrasiyi. Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletiymiş. Hukukun içindeyim ama ondan da haberim yok benim. Türkiye Devleti laik devletmiş; ne zamandan beri? Ben böyle bir laik devlet görmedim. Şimdi kimi zaman içinizden kızırıyorsunuz Diyanet İşleri Başkanı “ne yapıyor?” diye. Adam kendi dini görüşünü söylüyor. Devletin içinde böyle bir başkanlık olursa o da onu söyleyecek! Niye kızırıyorsunuz ki? Türkiye’de şeyhülislamlık devam ediyor. Hiç kimse kendisini aldatmasın. Laik devlette böyle bir örgüt olmaz. 1999’da ben bunu söyledim diye kıyamet koptu. Niye doğrusunu yapmıyorsunuz? Siz devletin içinde bir teşkilat kurarsanız; o teşkilatın mensuplarına da bütçeden para verirsiniz o devlet laik olmaz. Laik devlet nasıl olur biliyor musunuz? Maliyesi de dâhil olmak üzere bütün kurumlarıyla olur. Onun için size gülüyor Batı. Laik olduğunuza hiçbir zaman inanmadı

zaten. “Bunlar biraz çabalıyorlar, destekliyorum, ne de olsa yanı başımızdalar” diyor. Kendi kendimizi kandırmayalım. Bunlar önemli kavramlardır. Ya bütünüyle benimsersiniz ya da benimsemezseniz; çıkıp mertçe, “Biz laik devlet değiliz,” der bitirirsiniz işi.

Ama her gün boşboğazlık edip tartışıyorsunuz.

Benim gördüğüm kadarı ile Türkiye hâlâ Orta Çağ’ı yaşıyor. Kimse kusura bakmasın. Neden dersiniz? İşte sizlere bir örnek: Anımsayınız lütfen.

Siirt’te bir olay oldu. Bir ailenin evi sürekli yanıyordu. Muş’ta bir ilahiyatçı, sözde bilim adamı çıktı, “Cinler yakıyor bunu” dedi. Bunun üzerine valilik harekete geçti. “Bütün aileyi İstanbul’a göndereceğiz, cinleri kovan bir hoca varmış orada. Ona okutturacağız” dedi.

Korkunç!

Yirmi birinci yüzyıldayız. Thales’ler bu topraklarda doğdu. Ama bizim bunlardan habermiz yok.

Tanzimat, Batılılaşma hareketini biraz hızlandırıyor. Ancak bir uçuşu iki adımda aşamazsınız. Tek adımda geçebilirsiniz. Tanzimatçılar o uçuşu geçmek için üç, beş adım atıyorlar ve hepsi uçuşuma düşüyor.

Şükür bir kimyacı ya da fizikçi bilim insanımız çıktı da bu ilkelikten bizi kurtardı. “Bunun nedeni şudur,” dedi. Bilim ile din alanını ayırt edemiyor bu halk. Sadece halk mı? Valisi dâhil, yönetenler de. Bilim alanı çürütülerek gelişen bir alandır. Din alanında, inanç alanında ise çürütme yoktur. İnanırsınız biter. Ahmet meleklerin varlığına inanır ama bunu kanıtlamaz; Mehmet varlığına inanmaz, o da yokluğunu kanıtlamaz. Dolayısıyla din, inanç alanı çürütülemez alandır. Ona uygar dünyada sadece saygı duyulur ve o alan anayasal güvenceye bağlanır. O kadar.

Bu iki alanı ayırt edemeyen bir toplum ortaçağ toplumudur.

Yakın zamanlarda yine bir fizikçi ya da kimyacı profesörü çıktı; “Hadron parçacıklarını çarpıştırmak Tanrı’ya şirk koşturur,” dedi. O gün, o profesörü işten el çekirmek gerekirdi. Akıl alacak gibi değil. Şunu söylemek istiyorum; Türkiye bu iki alanı ayırt edememektedir.

Bu yüzden din alanı sürekli sömürünün konusu olmaktadır. Çünkü Türkiye’de yaşanan, demokrasi benzeri “öbür dünya demokrasisi”dir. (la démocratie eschatologique).

Kimse kendisini aldatmasın. A’dan Z’ye her şeyi gözden geçirmek zorundayız.

Buna hukuk da dâhil. Türkiye’de hukuk yerine oturmamıştır.

Çünkü Türkiye Batı’dan hukuk almamıştır, Batı hukukunun ürünü olana yasaları almış, onları bilinçsizce doğululaştırmıştır.

Ben söylemiyorum bunu. Yirminci yüzyılın en büyük hukukçularından olan, eleştirilerini bile sesini yükseltmeden yumuşatarak dile getiren, “Yeni Toplumsal Savunma” öğretisi ders kitaplarında okutulan Marc Ancel’in ulaştığı yargı da böyledir: “Zanardelli Ceza Yasası, Türk uygulamasında kimi önemli yozlaşmalara uğramıştır”

(Ancel, *Intérêt et nécessité nouvelle de la recherche pénaliste comparative, Mélanges en l’honneur du Doyen Pierre Bouzat, Paris, 1980, s. 10*).

Gerçekten bizden neredeyse yüz yıl sonra Batı hukukunu alan Japonlar böyle yapmışlar; Batı yasalarını, sözelimi, Fransız Medeni Yasası’nı almadan önce Fransa’dan dönemin ünlü bilim insanlarını getirterek geleceğin hukukçularını yetiştirmişler; bu profesörler, fakültelerde hukukun temel kavram ve ilkelerinin içerik ve sınırlarını öğretmişlerdir. Japonlar, bunlarla da yetinmemişler, hukukun bir kavramlar bilimi olduğu bilinciyle Japoncada olmayan kimi kavramları olduğu gibi almışlar, kavramları yazıya dökmekte alfabeleri yetersiz kalınca da alfabele-rine harf bile eklemişlerdir. Bilindiği gibi, bugün bizden çok sonra Batı yasalarını alan Japonya, hukuk uygulamasında örnek gösterilen çok başarılı bir ülkedir.

**Hukukun
öznesi olmak size
bir iktidar veriyorsa, o
iktidarı elinizden sadece
Tanrı alabilir, o kadar; devlet
alamaz. O iktidarı devlet size
teslim etmek ve sağlıklı
biçimde yaşatmak
zorundadır.**

Özetle Türkiye, hukukunu yeniden kurmak zorundadır. Başka bir çıkış yolu göremiyorum. Birbirini taklit eden insanlarla hukuk yapılmaz. Fakültede öğreniyor, ona diyorlar ki; uygulama başka, bilim başka, nazariye başkadır. Ve bu virüs herkese yerleşiyor. Dünyada böyle günlerce süren, aylarca süren bir duruşma yok, olmamıştır da. Ben taşradayken duruşmaları bir oturumda bitirdim. Her oturum kural olarak aynı yargıyla biter. Yargı değişirse, yeni baştan duruşma yapılır. Dünyanın her tarafında –Kara Afrika dâhil- böyledir bu. O nedenle Türkiye, adli hataya en çok açık olan ülkedir. Kendimizi yenileyelim, gözden geçirelim, bilime dayanan doğru hukuku alalım, bugünkü mevcut hukuku dışlayalım. Başka çare yoktur.

Saygılar sunarım.

“ Biz bir şekilde bir çözüm bulmak, halka sunmak, ikna etmek, ikna ettikten sonra bulduğumuz çözümü bir şekilde gerçekleştirmek, başarılı olmak ve ondan sonra da halkı mutlu etmek zorundayız.

TÜRKİYE TEK ADAM REJİMİNDEN BÜYÜKTÜR

Prof. Dr. Bahadır Erdem

İYİ Parti Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı

Sayın hocamıza çok teşekkür ediyorum. Beni de herhalde 2-3 dakika dinlersiniz diye düşünüyorum. Bu duayen hukukçularla bir arada olmak çok büyük bir keyif. Ülke Politikaları Vakfı Başkanı'nın nezdinde bu güzel oturum için de tekrar teşekkür ediyorum.

Bu arada başta söylemeyi unuttuğum bir şeyi söylemek istiyorum. Bu vakfın kurucu başkanı Sayın Murtaza Çelikel'i rahmetle ve saygıyla, sevgiyle anmak istiyorum.

Değerli hukukçuların bütün bu söylediklerini tabi ki hepimiz kabul ediyoruz ve katılıyoruz. Siyaset çözüm bulmak zorunda, yani çözüm bulma sanatı. Biz bir şekilde bir çözüm bulmak, halka

sunmak, ikna etmek, ikna ettikten sonra bulduğumuz çözümü bir şekilde gerçekleştirmek, başarılı olmak ve ondan sonra da halkı mutlu etmek zorundayız. Başka çaremiz yok. Hepimizin bildiği gibi zor bir dönemden geçiyoruz. Çok baskın, çok azgın bir dönemden geçiyoruz. Sayın Türmen'in söylediklerine çok katılıyorum. Bu sadece Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin, son üç yılın meselesi değil. Zaten daha önce de demokrasiye ve kuvvetler ayrılığına bağlı olmadan yönetilen bir dönemimiz vardı. Ve hatırlarsınız; Sayın Bahçeli tarafından Anayasa'nın, Anayasa'ya uymadan ülkeyi yöneten Sayın Cumhurbaşkanı'na uygun hale getirilmek için değiştirilmesi teklif edilmişti. Bu da zannediyorum ki dünyadaki ilklerden biridir.

Ve sonuç itibarıyla, sadece Sayın Recep Tayyip Erdoğan düşünülerek, ona göre bir Anayasa var.

Emin olun ki AKP de Sayın Erdoğan dışında kendi içlerinden birisine dahi bu elbiseyi, bu kılfı giydirmek istemez. Hele ki Millet İttifakı'ndan biri kazandığı zaman, bu Anayasa ile ülkeyi yönetmesi herhalde onları tir tir titretiyor şimdiden.

Biz bu dönemi aşmak zorundayız. Çok uzun sürdü. Gerçekten ülkenin bütün değerlerini, eğitimini, yargısını, aklınıza gelebilecek -ilk başta ekonomisini- tamamen yıkan, mahveden bir dönem geçiriyoruz. Aslında bir buhrandan geçiyoruz. Artık ekonomik kriz demek çok basit kalır. Gerçekten ülkeyi yönetemeyen bir iktidardan bahsediyoruz. Hiçbir anlamda yönetemiyor.

Biz, halka ne kadar hak, hukuk ne dersek diyelim, aslında bütün bu yönetememenin sebebi

olan sistemin, halkın bugün benim benim inlediği ekonomik krizin sebebi olduğunu, onun gerekçesi olduğunu anlatmakla yükümlüyüz. Aksi takdirde başarılı olmamıza imkan yok. Aynı zamanda önümüzdeki seçimleri kazanmak zorundayız. Tarım Bakanı Sayın Pakdemirli dün

bir açıklama yapmış; “Ülkeyi Millet İttifakı'na teslim edemeyiz ve Ak Parti'yle Türkiye'nin kaderi birdir,” demiş. AKP kim oluyor ki koskoca Türkiye Cumhuriyeti'nin kaderi AK Parti ile bir olsun? Bunu sonuna kadar reddediyoruz. Bunu açıkça ifade etmek istiyorum.

Sevgili hocalarımızın söylediği bir şey var: Katılımcı demokrasi. Bu çok önemli. Etiği, ahlakı, uzlaşmayı; özellikle siyasi etiği, siyasi ahlakı ve siyasi uzlaşmayı yeniden birlikte tesis etmek zorundayız. Bu dönem belki de demokrasinin, insan haklarının ve yargının bağımsızlığının ne kadar önemli olduğunu ve bunu korumak için çaba

Biz bu dönemi aşmak zorundayız. Çok uzun sürdü. Gerçekten ülkenin bütün değerlerini, eğitimini, yargısını, ekonomisini tamamen yıkan, mahveden bir dönem geçiriyoruz.

göstermek zorunda olduğumuzu hepimize öğreten bir dönem. Bunu da belki hep birlikte öğrendik.

Bunun için bulduğumuz şey yeniden kuvvetler ayrılığını ülkede tesis etmek. Bu tesis edilecek kuvvetler ayrılığının şöyle bir önemi var. Biz ittifak olarak gerçekten siyasi uzlaşmayı, yeniden siyasi birliği ülkeye vadediyoruz, Yeniden demokrasiyi tesis etmek, yeniden hukukun üstünlüğünü tesis etmek bizim, vatandaşlarımıza verdiğimiz sözümüz. Bunu yapmak zorundayız. Bölerek, ayrıştırarak, düşmanlaştırarak yönetilen Türkiye'nin nereye geldiğini hep birlikte gördük. Onun yerine tam anlamıyla birleşerek, tam anlamıyla ortak paydayı bularak, tam anlamıyla yeniden uzlaşmayı bularak Türkiye'nin yönetilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bunun için bir araya geliyoruz ve bu birlikteliğin de gerçekten Türk siyasi hayatında

kıymetli olduğuna inanıyoruz. Çok da görülmediğine, çok da bulunmadığına inanıyoruz. Adeta onu bozmamak için, onu hassasiyetle, kıymetli-miz olarak koruyoruz.

En son şunu söylemek istiyorum. Sayın Cumhurbaşkanı'nın söylediği bir söz var. Herkesin de katıldığı bir söz aslında. "Dünya beşten büyüktür," diyor ve de dünyanın mazlum halklarının ve dünyanın bütün milletlerinin, BM güvenlik Konseyinin beş daimî temsilcisinden büyük olduğunu hatırlatıyor. Doğrudur. Ama biz de şunu söylüyoruz. Türkiye kesinlikle tekten büyüktür. Türkiye kesinlikle tek adam rejiminden büyüktür.

Mustafa Kemal Atatürk'ün çok kıymetli bir sözüyle, teşekkür ederek kapatmak istiyorum oturumu. "Geldikleri gibi giderler," demiş Mustafa Kemal Atatürk. Evet, millet bütün iktidarları kendisine hizmet etmek için seçimle getirdiği gibi, kendisine hizmet etmezse seçimlerle götürmesini de bilir.

Teşekkür ediyorum. Sevgi ve saygıyla selamıyorum.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

DEVLET, İDARE VE KURUMLAR

Moderatör : Murat Karayalçın
(Eski Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı)

Türk siyasetçi. 1993-95 arasında Başbakan Yardımcısı, 1994-95 arasında Dışişleri Bakanı ve 1989-93 yılları arasında Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı olarak görev yaptı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat-Maliye Bölümünden 1968 yılında mezun oldu. Devlet Planlama Teşkilatı'nda (DPT) uzman yardımcısı ve uzman olarak çalıştı, İngiltere'de kalkınma ekonomisi üzerine lisans derecesi aldı. 1978-1979 yıllarında Köy İşleri Bakanlığında Müsteşar Yardımcılığı görevini yürüttü. Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliğinin (Kent-Koop) kurucuları arasında yer alan Karayalçın, 2012-14 arasında CHP Parti Meclisi üyeliği yaptı.

Konuşmacı: Prof. Dr. Oktay Uygun
(Yeditepe Üniversitesi Öğretim Üyesi)

1963'te Trabzon'da doğdu. 1985'te İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Mezun olduğu Fakültenin Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalında 1986'da "Araştırma Görevlisi" olarak çalışmaya başladı. Aynı üniversiteden Kamu Hukuku alanında 1987'de Yüksek Lisans; 1991'de Doktora derecelerini aldı. 1992'de Yardımcı Doçentliğe atandı. Aynı yıl Doçentlik tezi çalışması olan federal devlet sistemini araştırmak için altı ay süreyle McGill Üniversitesi'nde (Montreal, Kanada) bulundu. 1995'te Doçent oldu. 2005'te Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalında Profesörlüğe atandı. 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden emekli oldu ve Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tam zamanlı öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı.

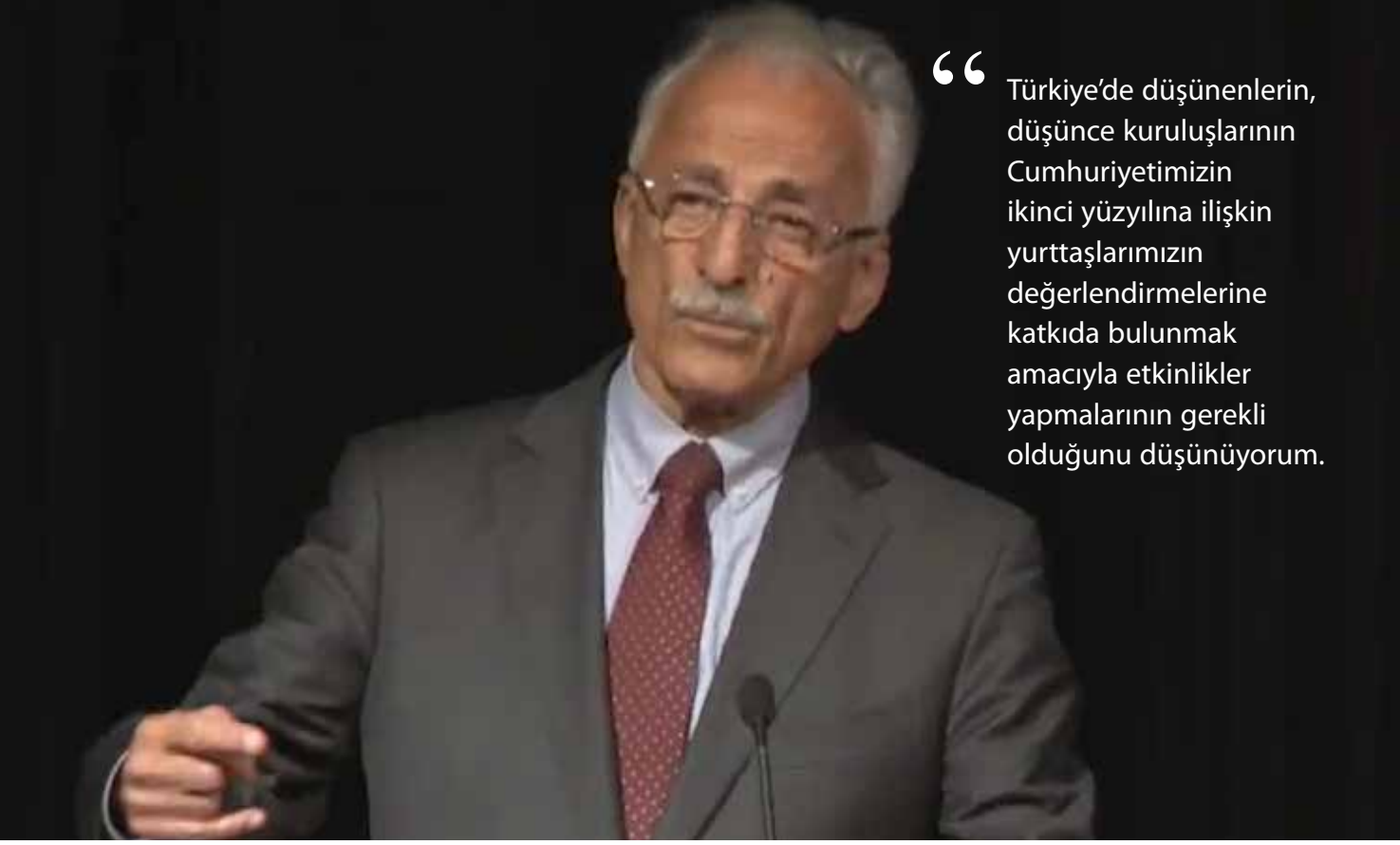
Konuşmacı: Prof. Dr. Şule Özsoy Boyunsuz
(Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi)

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Aynı Üniversitede kamu hukuku yüksek lisansı yaptı. University of Essex'de (İngiltere) insan hakları hukuku alanında Ph.D derecesi aldı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2004 yılında Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne yardımcı doçent olarak, 2011 yılında da anayasa hukuku doçenti, 2017 yılında da profesör olarak atandı. Avrupa insan hakları hukuku, İnsan hakları teorisi, hükümet sistemleri, Türk anayasa hukuku başlıca akademik çalışma alanlarıdır. "1982 Anayasasının Yapım Süreci", "Measuring Compatibility with the European Convention on Human Rights: The Turkish Example in the Free Speech Context", "Başkanlı Parlamenter Sistem", "Dünyada Başkanlık Sistemleri" isimli kitapları, yerli ve yabancı çok yazarlı kitaplarda ve dergilerde yayınlanmış makaleleri mevcuttur.

Konuşmacı: Prof. Dr. Savaş Zafer Şahin
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi)

ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun olduktan sonra Ankara Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Ankara İl Özel İdaresinde şehir plancısı ve proje yöneticisi olarak çalıştı. İngiltere The University of Kent'te ve ODTÜ'de yerel siyaset ve yerel yönetimler konuları üzerine iki yüksek lisans çalışması yaptıktan sonra doktora tezini Ankara Kentinde kent planlama siyaset ilişkisi üzerine yazdı. TMMOB Şehir Plancıları Odası, ODTÜ Mezunlar Derneği üyesi olarak sivil toplum faaliyetlerinde aktif biçimde yer aldı. Halen Ankara'da Hacı Bayram Veli Üniversitesinde tam zamanlı akademisyen olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Aynı zamanda Ankara Kent Konseyi Başkan Yardımcısıdır. Kentleşme ve Şehircilik Şuraları, Kalkınma Planları, E-devlet stratejisi gibi ulusal kamu politikası süreçlerinde, uluslararası projelerde ciddi katkıları bulunmaktadır.

“ Türkiye’de düşünenlerin, düşünce kuruluşlarının Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına ilişkin yurttaşlarımızın değerlendirmelerine katkıda bulunmak amacıyla etkinlikler yapmalarının gerekli olduğunu düşünüyorum.

YEREL VE MERKEZİ İDARENİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI GEREKİR

Murat Karayalçın

Eski Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı

Ülke Politikaları Vakfı’nın sayın başkanı, sayın yönetim kurulu üyeleri, sayın konuşmacılar, sayın konuklar sizleri selamlıyorum, saygılarımı sunuyorum. Sevgili büyüğüm Murtaza Çelikel’i rahmetle, saygıyla anıyorum.

Vakfın bize göndermiş olduğu çizelge oturum başkanlarının ayrı bir tebliğ sunmasına izin vermiyor. Bu nedenle ben yalnızca beş cümle ile toplantının başında gözlemlerimi ve saptamalarımı sizinle ve biraz sonra sahneye çağıracağım sayın konuklarımızla paylaşmak istiyorum. Ancak ondan önce vakfın bu çalışmasına ilişkin çok kısa bir değerlendirme yapmak istiyorum.

“ Türkiye’de devlet erklerinin birbirini denetlemeleri demokrasinin sağlıklı bir biçimde işlemesini sağlayamamıştır.

Türkiye 1 Ekim ile Haziran ayı ortalarına kadar süren bir siyaset dönemini her yıl yaşar. Şimdi 2021 ve 2022 siyaset dönemini yaşamaktayız. Bu dönemin sona ermesinin ardından da ülkemizin en önemli seçimine gideceğiz. Türkiye’de düşünenlerin, düşünce kuruluşlarının bu tür etkinliklerde bulunan vakıflarının, bu dönemde Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına ilişkin en geç 2023 Haziran ayında yapılacak seçimlerde yurttaşlarımızın değerlendirmelerine katkıda bulunmak amacıyla etkinlikler yapmalarının gerekli olduğunu düşünüyorum. Ülke Politikaları Vakfı bu toplantı ile ilk adımı atmış bulunuyor. Sayın Başkanımızın açıklamalarından, vakfın üçer aylık

dönemler halinde Türkiye'nin önünde duran soruları, konuları gündemine alacağını öğrenmiş bulunuyorum. Umarım tüm kuruluşlarımız da bu doğrultuda benzer çalışma sürecinin içine girerler. Vakıf Yönetimini bu kararları ve bu etkinliği nedeniyle yürekten kutluyorum.

Şimdi beş gözlemimi ve saptamamı size okumak istiyorum:

Bir: Dünyada 21. yüzyılın başlarından itibaren ister başkanlık sistemi olsun ister parlamenter sistem olsun, dünya ülkelerinde çeşitli nedenlerle devlet yapılanması içinde yürütme erki, yasama ve yargı erklerine göre daha öne çıkmaya başlamıştır.

İki: Türkiye'de devlet erklerinin birbirini denetlemeleri demokrasinin sağlıklı bir biçimde işlemesini sağlayamamış ve ülkenin tek adam rejimi diyebileceğimiz Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişini engelleyememiştir. Türkiye Anayasası suistimal edilmiştir.

Üç: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Türkiye'nin devlet kapasitesini artırmamıştır. Böyle bir gerekçe ile halka sunulan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi tersine, Türkiye Cumhuriyeti devletin kapasitesini gittikçe aşağıya çekmeye başlamıştır.

Dört: Büyükşehir belediyelerinin görev alanlarının il mülki alanlarına kadar genişletilmesi ve 1/100.000'lik çevre düzeni planlarının yapılması, il ölçeğinde dolaylı bir biçimde hazırlanacak iktisadi ve toplumsal planlarla fiziki planları örtüşürülmesine olanak sağlamıştır. Bu ilk kez devlet yapısı içinde yaşanmaktadır. Türkiye'de iktisadi ve fiziksel planlar hep ayrı ayrı yapılmıştır. Bu yeni sistemde her iki planın da üst üste getirilmesi sağlanmaktadır. Bu gelişme öteki gelişmelere ek olarak Türkiye'de merkezi yönetim, yerel yönetim ilişkilerinin yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu yeniden tanımlama çalışmaları çerçevesinde bu yeni kapasiteleri ile birlikte yerel yönetimlerin de yerleştirilmesi önem

İdarenin yeniden yapılandırılmasında egemenliğin gerçek sahibi olan halkın, yürütme ve yasama erkleri içinde temsilcilerinin yanında doğrudan doğruya yer almaları mutlaka sağlanmalıdır.

taşımaktadır. Yerel yönetimler de yerleştirilmelidir. Bu arada tabi kent de bu kapsamda ele alınmalıdır.

Beş: Devletin, bu arada idarenin yeniden yapılandırılmasında egemenliğin gerçek sahibi olan halkın, yürütme ve yasama erkleri içinde temsilcilerinin yanında doğrudan doğruya yer almaları mutlaka sağlanmalıdır.

Şimdi değerli konuşmacılarımızı davet ediyorum. Sayın Prof.

Dr. Oktay Uygun, Sayın Prof. Dr. Şule Özsoy Boyunsuz, Sayın Prof. Dr. Savaş Zafer Şahin. Hoş geldiniz.

Eğer arkadaşlarımız uygun görürlerse ben sıralamayı; önce Sayın Şule Özsoy Boyunsuz'un konuşması, ardından yerel yönetimler konusunun ele alınacağını düşünerek Prof. Dr. Savaş Zafer Şahin'in konuşması ve en sonda Prof. Dr. Oktay Uygun'un konuşması şeklinde sıraladım.

Buyurun Şule Hanım.

“ Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Türkiye'nin devlet kapasitesini artırmamıştır, tersine devletin kapasitesini gittikçe aşağıya çekmeye başlamıştır.

“ Kurumların birbiriyle etkileşerek belli toplumsal sonuçları yarattığını kabulden hareketle arzu ettiğimiz davranış biçimlerini, siyasal sonuçları ülkemizde de yaratabileceğimizi varsayıyoruz.

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA YENİ BİR HÜKÜMET SİSTEMİ NASIL TASARLANABİLİR?

Prof. Dr. Şule Özsoy Boyunsuz
Galatasaray Üniversitesi Öğretim Üyesi

Değerli konuklar çok kıymetli hazirun, hepinizi saygı ile selamlıyorum. Sizleri sıkmadan, nasıl anayasa mühendisliği yapılabilir? Bu sabahtan beri konuşmalarını dinlediğimiz çok saygıdeğer bilim insanlarının, politikacıların ve tarihçilerin tespitleri üzerinden İkinci Yüzyılda yeni bir hükümet sistemi nasıl tasarlanabilir? Bunun üzerinde ve çözümler üzerinde düşünmek istiyorum. Benden evvel konuşan kıymetli hukukçular; hakikaten bu sorunların bazılarının toplumsal dinamiklerle alakalı olduğunu ve anayasanın sözünün çoğu zaman uygulanamaz duruma düştüğünü tespit ettiler. Bu tespitlere katılıyorum ama ön görülebilir davranış biçimlerini yaratabilmeyi de hayal ediyorum. O

yüzden çözüm düşünmeye cüret ediyorum ve çözülebileceğine de inanıyorum. Bu düşüncelerimi sizlerle paylaşmak isterim. Evvela yaklaşımından biraz bahsetmek istiyorum. Mümkün olduğunca bu saatte sizleri sıkmadan ne tür bir yaklaşımı benimsediğimi anlatmak isterim.

Benimsediğim yaklaşım neo-kurumsalcı bir yaklaşım. Yani birtakım kurumların birbiriyle etkileşerek belli toplumsal sonuçları yarattığını kabul ediyoruz ve bu kabulden hareketle birtakım formel ve enformel kurumları tasarlamak suretiyle; arzu ettiğimiz davranış biçimlerini, siyasal sonuçları ülkemizde de yaratabileceğimizi varsayıyoruz. Bunun için ilk sorduğumuz soru: Etkili bir yönetim yapısı için anayasa mühendisliği nasıl

yapılmalıdır? Yönetim yapısının anayasal temelini Hükümet Sistemi oluşturuyor ve hükümet sistemlerini tarif ederken de biz aslında anayasal kurumsal güç dağılımını belirlediğini söyleriz ve bu organizasyon biçimlerinin kurallarını yerleşik gelenek ve uygulamaları ifade eder. Siyasal kurumlar son derece önemli çünkü stabil, tercih edilen ve tekrarlanan davranış dizgeleri, tahmin edilebilir etkileşim zincirleri yaratırlar. Bunun anlamı şu; istediğimiz gibi siyasal aktörlerin ve toplumsal aktörlerin belli şekilde davranmasını doğru kurumsal tercihlerle sağlayabilir miyiz?

Belli ölçüde sağlayabileceğimizi düşünüyoruz ama burada formel kurumlar; yani anayasa eliyle, yasalar eliyle dizayn edilen kurumlar yanında, seçim sistemi, siyasi partiler sistemi gibi bunlar hukuki şekli formel kurumlar. Bunun yanı sıra bir de yazılı olmayan, -Ersin hocamın sabahleyin bahsederken norm olarak ifade ettiğibenim enformel kurumlar olarak isimlendirdiğim kurumlar var. Bu enformel kurumlar zaman zaman yazılı olan anayasaların, kanunların ve kuralların içinin boşalmasına neden olabiliyor.

Yazılı olmayan, benim enformel kurumlar olarak isimlendirdiğim kurumlar var. Bu enformel kurumlar zaman zaman yazılı olan anayasaların, kanunların ve kuralların içinin boşalmasına neden olabiliyor.

Onları uygulanamaz hale getirebiliyor. Sami Selçuk hocam da ifade etti, bazen hukuk fakültelerinde -bu öğrenciler arasında çok yaygın bir şeydir- eğer uygulama bizim anlattığımız kanundan, anayasa maddesinden, farklıysa bunun sebebi arka planda çalışan enformel bir kurum olmasıdır. Bizim yaratmak istediğimiz sonucu engelleyen bir başka kurumun varlığını aramamız gerekir ve onu hedef alıp ortadan kaldırmamız gerekir.

Bahsettiğim yaklaşım son derece analitik bir yaklaşım. Bu sosyolojik ve ekonomik kurumlar, bazen sizin anayasanızın içini boşaltır. Örneğin, anayasamızın değişmez nitelikteki ikinci maddesi cumhuriyetin insan haklarına saygılı demokratik, sosyal ve laik bir hukuk devleti olduğunu söylüyor. Bu ilkelerin hemen hemen hiçbirinin hayata geçemediğini görüyoruz. O halde arka planda başka bir enformel kurum bizim yazılı kurallarımızın içini boşaltıyor. Bunu teşhis etmemiz ve hedef almamız gerekiyor. Etkili ve güçlü olabilirler fakat bu enformel kurumlarla ilgili şöyle bir

sıkıntı var. Bunların tasfiyesi son derece güç olabilir, dirençli olabilir.

Biz güçlü ve güzel birçok yeni anayasa yazabiliriz. Ancak arkada bıraktığımız enformel kurum, neyse bizi hasta eden o virüs orada kalmaya devam ettiği sürece bünyemizdeki hastalık tekrar nüksedecek demektir. O zaman hükümet sistemlerini dizayn ederken ve düşünürken sadece anayasa, siyasi partiler kanunu, seçim kanunu, iç tüzük bunlara değil arkadaki o bahsettiğim diğer kurumlara da bakacağız.

O zaman burada bu enformel ve formal kurumlarla neyi kastediyorum biraz da onu ifade edeyim. Bu kurumlar uyulması gerektiği düşünülen normlar yaratırlar. Yani enformel kurumlarda aslında kurallar koyarlar, ama bunlar yazılı resmi kanallardan üretilip ilan edilmemiştir. Hatta bazen yazılı resmi kurallara aykırı olabilirler ama insanlar tekrarlayan davranışlarla o kurallara da uymaları

gerekliğini öğrenirler ve o bir norm haline alır; o da yazılı olmayan bir kural olarak arkada çalışır. Örneğin biraz önceki konuşmada Sami hocam toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullananların cesaretinden, öğretim üyelerinin cesaretinden bahsetti. Şu anda anayasada toplantı ve gösteri yürüyüşleri yapma hakkı var ama herkes biliyor ki yargı siyasete sallaşmış durumda. Bunu konuşan bu hakkı kullanacak öğretim üyeleri işinden atılacağını biliyor. Ceza mekanizmasının kendisi için çalışacağını ama hukuk mekanizmasının çalışmayacağını biliyor. Arka planda neopatrimonyalizmin, şahıs otoriterliğinin bütün kurumlarının çalıştığını biliyor, bunu deneyimleyerek öğrendi.

Bunun aslında bir çıkar dağıtımı mekanizması olduğu biliniyor. Nasıl erişebileceğini de biliyor. Tarikat ve cemaatler yoluyla erişebileceğini biliyor. Çoğu zaman gençler iş bulabilmek için KPSS sınavına girmiyor. Adıyaman Barosunun bir

**Biz güçlü ve güzel
birçok yeni anayasa
yazabiliriz. Ancak arkada
bıraktığımız enformel kurum,
neyse bizi hasta eden o virüs
orada kalmaya devam ettiği
sürece bünyemizdeki hastalık
tekrar nüksedecek
demektir.**

toplantısı esnasında -bunu hiç unutamam- genç bir avukat arkadaş dedi ki, “Hâkimlik sınavına girdim hocam. Sözlüde ellerindeki listeye baktılar. Adalet Bakanlığı’nın yetkilileri bana, ‘Menzil tarikatından gelen listede senin adın yok,’ dediler. Bu kadar açık bir şekilde neopatrimonyalizmin enformel kurumları işliyor.

O halde biz hangi hükümet sistemini dizayn edersek edelim, bilinçli olarak neopatrimonyalizmin kurumlarına saldırmalı, cepheden hesaplaşmalıyız. Ancak bu şekilde arzu ettiğimiz kurumların işlerliğini hayata geçirebiliriz. Bunun çok teorik anlatisını yapacağım size; bunu nasıl dizayn edebileceğimizi.

Öncelikle formel ve enformel kurumlar nasıl etkileşirler; her ikisi de uyulması gereken yaptırıma bağlanmış kurallar üretiyor. Bir tanesi açık; TBMM kanunları, Cumhurbaşkanı kararnameleri yapıyor ama arkada başka bir şey işliyor. Bu enformel kurumların kökeni, türü, yapısı; istikrar kazanıp kazanmadığı, değişime yatkınlıkları bizim için son derece önemli. Öncelikle bizim bünyemizi hasta eden mikrobu sınıflandırmak istiyorum. Siyasi aktörler diğer siyasi aktörlerin rutinleşmiş davranışlarını gözlemleme ve siyasi sonuca ulaşmak için bunları tekrar etme eğilimi gösterirler. Bir şeyleri yapma yöntemi böylece oluşup yayılır ve resmi kanallar dışında zorlayıcılık kazanır. Bu tarz uygulamalar, enformel kurumlardır. Uyuma zorunluluğu bakımından daha az etkili değişimlerdir. Biraz evvel söylediğim gibi paralel bir dünya yaratabilirler. Özellikle hükümet sistemlerin uygulanmasında; kötü yönetim, demokrasinin çöküşü... bütün bunlar istenilen sonucu yaratmak için arzu ettiğimiz sonuca yönelik formel kurumlar ve enformel kurumlar eliyle ulaşabilir.

Biz diyoruz ki, sadece formel kurumları dizayn ederek sonuca ulaşamayız. Enformel kurumlarla da baş etmek zorundayız ama önce onları anlamalıyız. Bazen formel kurumların yetersizliği tamamlayıcı enformel kurumları ortaya çıkarır. Yani anayasamız çok kısadır ve o konuda yetersizdir. Amerika Birleşik Devletleri örneği

bunun için çok verilir. Orada eksik kalan bir takım hususları onu tamamlamak üzere siyaset bir norm haline dönüştürmüştür ve tamamlayan enformel kurumları vardır. Hiçbir yerde yazılı olmayan ama uyulması gereken ve uyulmaması halinde de yaptırımı olan. Bu yaptırım da bize cezaya ya da mahkeme kanalıyla gelmiyor ama muhakkak geliyor. O zaman artık uyulması zorunlu hale dönüşüyor tamamlayıcı enformel kurumlar. Tamamlayıcı enformel kurumlarınız demokrasinizin etkili yönetim yapısını ve anayasanızı destekleyen kurumlarsa çok güzel, o zaman şanslı bir konumdasınız demektir. Bunları tasfiye etmeniz gerekmez. Ancak tasfiye etmek istediğiniz bir şeyse, anayasayı değiştirmek

suretiyle tasfiye edebilirsiniz; çünkü anayasaya bağlı olarak ortaya çıkıyor, oradaki eksikliği tamamlamak için. Farklı bir yöne kanalize etmek için norm üzerinde oynamanız yeterli.

Öte yandan siyasi aktörler, çeşitli amaçlara ulaşmalarını engelleyen formel kurumları değiştirme gücüne sahip olmadıklarında, lafzını ihlal etmeden özünü başkalaştırmak suretiyle uzlaşmacı enformel kurumlar yaratabilirler. Aslında farklı amaçlara yönelmişlerdir ve kâğıt üzerinde o orada durmaktadır. Şeklen baktığınız zaman ihlal ediyor gibi gözükmez ama artık özü bambaşka bir noktaya gelmiş olabilir.

Anayasa Mahkemesi, 2010'da yapısını değiştiren anayasa değişikliği sonrasında yeni içtihatlar üretmeye başladı. 2012'de laiklik içti-hatını, kanun hükmünde kararname içti-hatını, yasama yetkisinin devredilmezliği içti-hatını değiştirdi. TBMM'nin genel düzenleyici işlem yapma yetkisi daha evvel çerçevesini, kapsamını, ilkel-lerini koyması gerekir. Bunu yapmıyorsa, yapmadan Bakanlar Kurulu'na işlem yapma yetkisi veriyorsa bu olmaz, 7. maddeyi ihlal eder diyordu Anayasa Mahkemesi. Bunu demekten vazgeçti. Bu konuyu Bakanlar Kurulu düzenleyecektir demeleri; bu işi o tarafa terk etmeleri, bir nevi yasama yetkisinden yasama organının kendisinin vazgeçmesine müsaade eden hususları içti-hatı ile kabul etti. Bu neye yol açıyor? İşte orada uzlaşmacı enformel kurumlar, şeklen baktığımız zaman 7. maddeyi uygulamış oluyor ama içeriği bakımından aslında uygulamıyor, bambaşka bir şeye bizi götürüyor. Formel kurumlarınız; çok zayıfsa, itibarsızsa, uygulanmıyorsa, onların yerini alan ikameci formel kurumlar olabilir. Bir de bizim ülkemizdeki gibi siyasi elitlerin, açıkça formel kurumlarla çatışan, ulusal ya da uluslararası kamuoyu tarafından kabul edilemez bulunan, yasadışı siyasi çıkar ve amaçlarını gerçekleştirmek için ürettikleri yarışmacı

enformel kurumlar. Bunlar sizin var olan düzeninizin ve hukukunuzun yerine geçer ve onları bir maskeye, bir kâğıt parçasına indirger.

Bugün bizim geldiğimiz noktada bu tarz yarışmacı enformel kurumlar için şu örnekleri verebiliriz; neopatrimonyalizm, yandaş kapitalizmi -Ersin hocam ahbap çavuş kapitalizmi dedi buna-, yolsuzluk, kara para aklama vb. Bunlar şeklen ceza kanunlarımıza göre finansal suçlardır. Siz bunlara yaptırım uygulandığını gördünüz mü? Görmediniz, çünkü neopatrimonyal bir yapıdayız.

Yukarıdaki sebeplerle bağlantılı olarak enformel kurumlarda değişimi tetiklemek mümkün müdür? İyi bir haberim var. Eğer enformel kurum elit kaynaklıysa, neopatrimonyalizm siyasi elit kaynaklıdır. Bürokratik, siyasi ve ekonomik elit kaynaklı bir kurumdur.

Bu elitler değişirse ve yeni gelen elitler bundan vazgeçmeyi kabul ederlerse çok kolay zayıflayabilir. Eğer halktan gelmiş olsaydı, bunu etkilemek buna nüfuz etmek daha zor olurdu ama neopatrimonyalizm elit kaynaklıdır ve halk ona adapte olur. Burada vatandaşların, "Ne yapayım? Benim burada aklıktan

işsizlikten ölecek halim yok, adapte oluyorum. Hayatta kalma becerisi gösteriyorum," dediklerini düşünüyorum. Bu bakımdan elit kökenli olanların tasfiyesi bir yandan kolay, bir yandan da güç. Öyle bir güç yaratmışsınız ki aramız da *Yüzüklerin Efendisi* filmini gören ya da kitabını okuyan mutlaka vardır. Orada bir yüzük var 'kıymetlisi', yüzüğü eline alanın ahlakı, karakteri bozuluyor. Bir türlü yüzükten vazgeçilemiyor bir türlü. Bu yüzüğün, metafor olarak siyasi güç olduğunu düşünün; devletin bütün kaynaklarını kontrolsüz ve sınırsız şahsi malınız haline dönüştüren bir güçten söz ediyorum neopatrimonyalizm derken. Bu gücü bir yanardağdan içeriye atıp yok etmek gerekiyor. Bu tek kişi için kaldırılamayacak yüküdür. Bunu ancak

Bizim ülkemizdeki siyasi elitlerin, açıkça formel kurumlarla çatışan, ulusal ya da uluslararası kamuoyu tarafından kabul edilemez bulunan, yasadışı siyasi çıkar ve amaçlarını gerçekleştirmek için ürettikleri enformel kurumlar var.

Türkiye'nin bütün siyasal ve toplumsal katmanları birlikte bu gücü imha edebilirler.

Siyasal elitlerle üretilenler kolay değişir. Hükümet sistemi ile etkileşen formel kurumlar var mıdır? Var. Siyasi parti yapısı, seçim sistemleri. Biz istediğimiz sonucu arzu etmek için düzenleme yaparken birtakım ek kurumlar yaratarak onu da listeleyebiliriz. Örneğin, 'bir ülkede koalisyon oluşur mu, oluşmaz mı?' sorusunun cevabı, iktidara gelme şansına sahip siyasi parti sayısı ile ilgilidir. Bu sayı üç ve üzerinde ise koalisyon geliyor. Ne yaparsanız yapın gelecektir. Hükümet sisteminiz; başkanlık sistemi olsa da gelecek, parlamenter sistem olsa da gelecek, yarı başkanlık olsa da gelecek. O zaman sorulacak soru şu: İşleyen koalisyonlar nasıl yaratılabilir?

İşleyen koalisyonların olması için parti sisteminizin kurumsallaşması, partiler arasındaki ayrışma haklarının tercihen tek olması ve iki kutupta olması ve partiler arasındaki ideolojik seviyenin de düşük olması gerekir. Örneğin sağ-sol diye ayrıştınız; sağ partiler bloku, sol partiler bloku. Bu iki kutup da kendi arasında koalisyon kurabilir veya kutuplaşma düzeyi o kadar düşüktür ki merkez partiler -Almanya'da olduğu gibi-, merkez sağ ve merkez sol partisi koalisyon kurabilir. Türkiye'de 90'larda yaşadığımız gibi burada o dönemi son derece iyi bilen çok değerli bir siyasetçi ile de birlikteyiz.

Şimdi o zaman bu kutuplaşma düzeyinin düşük olması çok önemlidir. Türkiye'de partiler arasındaki çatışmanın ve mesafenin çoğalması demek yönetim krizi demektir. Kötü yönetime neden olan sebeplerden birisidir. Hastayı kaybetmenize neden olabilir, ateşini düşürmeniz gerekir. Bunun için kurumlar tasarlayabilir miyiz? Tasarlamaya çalışabiliriz. Bu tabii en çok aktörlerin tercihleri ile ilgilidir.

Türkiye'de 1950'lerden bu yana sağ seçmen çoğunluğunun %60 civarında olması, zaman

zaman popülist sağ siyasetçilerin bu çoğunluğu bir araya toplayabilmek için kutuplaştırıcı söylemleri benimsemesine yol açıyor. Bu da artık çok istikrar kazanmış bir durum. Ancak sonuçta bu söylemler, 1970'li yıllarda gördüğümüz gibi bir dönem işe yarasa bile bir noktadan sonra onlar için de yönetilemez bir ülke yaratıyor. Bunu da tespit etmek istedim.

İyi işleyen bir hükümet sistemi hangi özellikleri taşımalıdır? Bir defa demokrasinin devamı ve gelişimini sağlayacak genel kabul görmüş değerler olan hukuk devletini, hak ve özgürlükleri koruyucu özellikleri olması gerekir. Aynı zamanda bunu hukuka yansız ve etkili şekilde uygulayacak ve kamu hizmeti sunacak kurumlar yaratmaya olan katkısı da hükümet sistemini başarılı ya da başarısız yapacaktır.

Yönetimler uzlaşmaya ve azınlık görüşlerinin katılımına açık olmalı, kuvvetler arasında kriz giderici mekanizmalar olmalı, organ dengesi olmalı; partiler arasındaki kamplaşmaların keskinleştirme ve iktidarın kişisel gelişmesine yol açmamalı. Bunları engelleyici mekanizmaları olmalıdır.

O zaman biz hükümet sistemi tasarlarlarken tek derdimiz çoğulcu özgürlükçü demokrasi yaratmak değil; aynı zamanda etkili yönetim yapısı yaratmak, kamu kaynaklarını doğru ve etkin bir şekilde toplayıp, doğru teşhis edilmiş ve önceliklendirilmiş kamusal sorunları çözmek için harcayan bir yönetim, idari bir yapılanma yaratmamız gerekiyor. Aksi takdirde bu kaynakları kötü yöneterek suistimal ve heba edebiliriz; belli bir toplumsal kesime yönlendirebilir, gelir dağılımını bozabiliriz.

Hükümet sistemleri ile belirlenen siyasal gücün nasıl kullanılacağı meselesi sadece demokratik rejimi alakadar eden bir konu değil, aynı zamanda sorun çözme becerisine sahip bir yapı oluşturup oluşturmayacağınızla da alakalıdır. O zaman biz kontrol denge cihazları ile gücü

O halde biz hangi hükümet sistemini dizayn edersek edelim, bilinçli olarak neopatrimonyalizmin kurumlarına saldırmalı, cepheden hesaplaşmalıyız. Ancak bu şekilde arzu ettiğimiz kurumların işlerliğini hayata geçirebiliriz.

dengelenmiş, denetlenen siyasi iktidar ve etkili bir yönetim yapısı oluşturmak istiyoruz. Etkili yönetim yapısının özellikleri; sorun çözme becerisine sahip olmak, kamusal kaynakları dürüst şekilde firesiz toplamak ve bu sorunları doğru tespit edip parayı da doğru biçimde, ziyan etmeden harcamak aynı zamanda, organ dengesine de sahibi olmak.

Türkiye için yukarıda saydığımız ilkeleri somutlaştırırsak, mevcut yapıda bir organ dengesi yoktur. Organ dengesinden kastettiğim; yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki güç dengesidir. Türkiye'deki yapıda, hepimizin bildiği gibi yürütme yuktur. Yasama çok sönmüşlenmiştir. Yargı da yürütmeye tabi olarak siyasallaşmış bir görüntüdedir. Oluşturacağımız yeni yapıda yasama, yürütme ve yargıdan hiçbirisi diğerinin üzerinde değil, bir denge içinde konumlanması gerekir. Bunu somutta başarmak her zaman da kolay olmaz.

Türkiye'de partiler arasındaki çatışmanın ve mesafenin çoğalması demek yönetim krizi demektir. Kötü yönetime neden olan sebeplerden birisidir. Hastayı kaybetmenize neden olabilir.

1982 Anayasası'nın cumhuriyetin nitelikleri, temel hak ve hürriyetler gibi birçok hükmünün fiilen içinin boşaldığını görüyoruz. Bu tablo bize tamamlayıcı, uzlaşmacı ve yarışmacı enformel kurumlarla desteklenen kişiselleşmiş bir rekabetçi otorite halinin ülkemizde hâkim olduğunu gösteriyor. Yani bir yandan yenisini kurarken, bir yandan da bazı enformel kurumları da formel kurumlarla tasfiye etmemiz gerekiyor. Mevcut sistemin adı neopatrimonyal, patronlu bir başkanlık sistemidir. Kamu kaynaklarını kişisel fayda için kendi denetimi altında tutmak. Özelliği nedir? Bir defa hukuki bakımdan gücün tek elde toplanması kamunun bütün mali kaynaklarını kontrol edebilmesi ve bunu denetime tabi olmadan harcaabilmesidir.

Bu sistem için çözüm önerilerim neler? Parlamentar bir sistem öneriyorum. Sebebi; gücün kişiselleşmesine kapalı olması, yürütmenin kolektif bir yapı arz etmesi ve toplumun tamamını

temsil eden bir yasama organının içinden çıkması. Bunu da yaparken organ den-
gesinin tesis edilmesinden bahset-
tim. Şimdi, yasama içinden yürüt-
meyi çıkardığımız zaman bunun
anlamı şu: Yasama çoğunluğu,
yürütme gücüne sahip olacak.
Biz yasamanın bütün yetkile-
rini yine aynı çoğunluğa ve-
rirsek, aslında pratikte yürüt-
meyi çok güçlendirmiş oluruz ve
organ dengesini bozmuş oluruz.
Bunu ortadan kaldırabilmek için
modern siyaset biliminin önerisi; ayrı-
lığı, yasama ve yürütme arasında değil, ikti-
dar ile muhalefet partileri arasında düşündürmektir.

Benim Türkiye için bu konudaki tavsiyem:

Bir: Parlamenter sistem içerisinde tarafsız, si-
yasal irade yetkilerinden arındırılmış bir cum-
hurbaşkanının meclis tarafından seçilmesi, bu
cumhurbaşkanının birtakım sosyal yetkilerinin
bulunması, vatandaşın devlete aidiyeti bir kimlik
üretim sürecidir ve cumhurbaşkanının asıl rolü
buradadır. Bu kimliğin tüm vatandaşları kapsa-
yacak şekilde üretilmesi icap eder. Bu rolü benim-
semesi ve bir sosyal iktidar kullanması.

İki: Güçlü bir hükümet. Yetkilere sahip, si-
yasal iktidarı istikrar içinde kullanabilecek bir
hükümet ve lider konumunda bir başbakan; karar
alma süreçlerinde hâkim olacak.

Üç: Bu noktada muhalefetin rolü çok önemli.
TBMM'nin denetim yetkilerinin, muha-
lefet partilerinin etkili olacağı şekilde
yeniden dizayn edilmesi. Böylece
muhalefet partilerinin, TBMM
içindeki denetim mekanizmalarını
kullanmasını öneriyorum. Sözlü soru geri gelmeli ama bu-
nun dışında daimî denetim ko-
misyonları, parti gruplarının eşit
temsil edildiği, başkanlık divanı-
nın oluşumdaki eşit temsil. Baş-
kanı yine çoğunluk seçebilir. Mecliste
araştırma komisyonlarının kurulmasını

**Eğer enformel
kurum elit kaynaklıysa,
neopatrimonyalizm siyasi elit
kaynaklıdır. Bürokratik, siyasi
ve ekonomik elit kaynaklı bir
kurumdur. Bu elitler değişirse
ve yeni gelen elitler bundan
vazgeçmeyi kabul ederlerse
çok kolay zayıflayabilir.**

kolaylaştırma, haftalık rutin belli bir saatte
muhalefetin dilediği gibi çalıştırılabil-
mesi. İktidar partisi genel başkanı
olan başbakanın ve tüm muha-
lefet liderlerinin belli konuları
haftada bir bakanlar kurulu
toplantısı sonrasında, terci-
hen yüz yüze bakarak konu-
şabilmesini temin etmek. Ku-
tuplaşmayı azaltıcı bir çözüm
önerisi.

Türkiye'de tek parti çoğunlu-
ğunun oluşturulması kolaylaştırılmalı
mı? Evet, kanaatimce kolaylaştırılmalı.

Koalisyon hükümetleri eşittir istikrarsızlık, kötü
yönetim demek değil ama koalisyonların iyi işle-
yebilmesi için gerekli koşulları; ayrışma hatları-
nın azlığı ve kutuplaşmanın düşüklüğüdür. Tür-
kiye'de sağ oylar dağıldığı zaman dönem dönem
aşırı çok parti sistemi tezahür ediyor. Biz bunu
kontROLSÜZ bıraktığımız zaman, yönetim krizleri
ile karşılaşırız. Burada mümkün mertebe demok-
ratik çerçeve içerisinde bir genel barajla bu azal-
tımı yapmamız lazım. Bugün Türkiye'de yüzde
on barajı var. Çok yüksek bir baraj ama barajın
hiçbir anlamı kalmadı, çünkü iki türlü çoğun-
luk sistemi ile yürütmeye seçim yapıyoruz. İki
türlü çoğunluk sistemi diğer sistemin parti azal-
tıcı etkisinin ortadan kaldırıyor. Dolayısıyla bu-
rada mevcut kurumların yarattığı sonuçları doğru
görmemiz gerekiyor.

**Türkiye'de şu
anda koalisyon
yönetimi var. Açık
bir yasama koalisyonu,
görünmeyen örtülü
neopatrimonyal yapı
ve çıkar paylaşımı
temelli bir yürütme
koalisyonu var.**

Başkanlık sisteminde iki seçim var; yü-
rütme seçimleri, yasama seçimleri. Bu
sistemde anayasa mühendisliği yap-
mak da zor, çünkü biz tek parti
çoğunluğu oluşturmak için hangi
seçime müdahale edeceğiz. An-
cak parlamenter sistemde bir tek
seçim var; yasama seçimi, dola-
yısıyla ülke barajının tek parti
oluşturmayı kolaylaştırıcı etki-
sini görebiliriz. Başkanlık siste-
minde bunu göremeyiz. Onu gör-
meniz için basit çoğunlukla başkan

seçmeniz lazım; %24 veya %25 ile seçilmiş bir başkana acayip yetkiler verip meşruiyet krizine girmeniz ve rejiminizin çökmesi demektir -Latin Amerika'nın bazı ülkelerinde gördüğümüz gibi bu bakımdan parlamenter sistemi tercih etmemizin nedeni, başkanlık sisteminin krizlere çok açık bir yapı ürettiği olması.

Türkiye'de şu anda koalisyon yönetimi var. Açık bir yasama koalisyonu, görünmeyen örtülü neopatrimonyal yapı ve çıkar paylaşımı temelli bir yürütme koalisyonu var. Çünkü %50+1 oyu koalisyon olmadan alabilmek mümkün değil. Biz koalisyon hükümetlerini mümkün mertebe azaltmak için parlamenter sistemi öneriyoruz. Bunun için benim önerim %5 ülke barajıdır. Aynı zamanda bir milletvekili çıkarabilmek için gerekli oy sayısının küçük illerde, büyük illere nazaran büyük bir adaletsizlik var. Bu durum, Anadolu'nun küçük ve muhafazakâr taşra yapısına 35-40 civarında fazladan milletvekili sağlıyor. Bu da aslında toplumdan daha muhafazakâr bir yapının mecliste çoğunlukta olmasını sağlıyor. Büyükşehirlerin bir milletvekili çıkarmak için ihtiyaç duyduğu oy nispetinin değiştirilmesi gerekiyor. Yani anayasa mühendisliği yaparken seçim sistemini değiştireceğiz; sadece başbakanlık, meclis seçimini değil. Tek parti çoğunluğu oluşmasını belli oranda kolaylaştıracğız. Bunu oluşturamasa koalisyon oluşacak, %5 baraja ve diğer düzenlemelere rağmen.

O zaman hükümet istikrarına yönelik anayasa mühendisliği yapacağız. Hükümetin kurulmasını kolaylaştıracğız, düşürülmesini zorlaştıracğız. Bunun için üç tane aracımız var. Seçimlerin yenilenmesi bu araçlardan bir tanesi. Ondan evvel meclis içerisinde azınlık hükümeti

Yönetimler uzlaşmaya ve azınlık görüşlerinin katılımına açık olmalı, kuvvetler arasında kriz giderici mekanizmalar olmalı, organ dengesi olmalı; partiler arasındaki kamplaşmaların keskinleştirme ve iktidarın kişisel gelişmesine yol açmamalı.

istemediğimiz için -aslında bu yapı içinde en kötüsü azınlık hükümeti- göreve başlarken güven oyu benzeri bir husus. İstanbul raporunda da benim önerdiğim bir şeydi. Başbakanı meclis seçsin. Başbakan adayını Cumhurbaşkanı'na önermeyelim, orada siyasi bir dahli olmasın. Mecliste grubu bulunan en büyük parti veya tek parti grubu yoksa, meclis çoğunluğunu elde etmiş olan birden fazla parti başbakan adayını önersin. Meclis seçsin, sonra cumhurbaşkanı atasın. Meclis seçerken de kabine listesini görsün ve belirli bir süre kısıtlaması getirsin; 14 gün içinde başbakanı seçemezse seçimler yenilensin. Yeni seçilmiş milletvekilleri tekrar seçime girmek istemeyeceklerdir. Bu, hükümet kurulmasını zorlayan bir kuraldır. Bunun dışında başbakanı seçtik, koalisyon bozulursa ne olacak? Bozmamak için kurucu güvensizlik oyu; yeni başbakanı seçmeden eskisini gönderemeyecek. Temin ederim ki bu durumda hükümet boşluğu oluşmayacaktır.

Yasama, yürütme uyumu esastır. Yasama, yürütme uyumunda bu istikrara ve anayasa mühendisliğine yönelik araçlardan söz ettim. Seçimlerin yenilenmesi aracı kriz hallerine yönelik olarak, karar süreçlerindeki tıkanmalara yönelik eğer sorular gelirse detaylı olarak açabilirim. Seçimlerin yenilenmesi aracını öngörüyorum.

Son olarak da bu kurumlara aktif ve sürekli biçimde sahip çıkacak, uygulayacak farklı sınıfsal ve ideolojik kesimlerden bir koalisyon oluşturulması gerekir.

Parlamenter sistemlerde koalisyonları işletmek daha kolay, daha şeffaf, daha açık, işlemesi daha kolaydır. Daimî denetim komisyonları, bilgi edinme komisyonları kurulması gerekiyor. Karar süreçlerinde şeffaflık, Sayıştay'ın

Daimî denetim komisyonları, bilgi edinme komisyonları kurulması gerekiyor. Karar süreçlerinde şeffaflık, Sayıştay'ın bağımsız mali denetim organlarının güçlendirilmesi, meclis dışı denetimin sağlanması.

bağımsız mali denetim organlarının güçlendirilmesi, meclis dışı denetimin sağlanması. Meclis dışı denetimle neyi kastediyoruz? Halkın anayasa katılım araçlarıyla gündem teklif etmesini kastediyoruz. Özellikle çevre hakkına ilişkin olarak; bulunduğunuz, yaşadığınız bölgede çevreyi etkileyecek projelere karşı çıkabilmek için halkın vetosu dediğimiz referandum aracı ile belli sayıda imza toplamak suretiyle projenin referandumla götürülmesi ve halk tarafından reddedilebilmesi yolu.

Bunun dışında; bağımsız Merkez Bankası, kontrol-denge araçlarını oluşturulması. Parti içi demokrasi de bir kontrol-denge aracıdır, özellikle genel başkanın milletvekili adaylarını belirlemesi açısından. Siyasetin finansmanı, seçim hukukunda adil rekabet, Neopatrimonyalizmin tasfiyesi. Neopatrimonyalizmin tasfiyesi nasıl olacak? Bu enformel kurumun tavsiyesi, mümkün mertebe bunun yerine hukuk yolunu açacak olan hususlarda ittifak etmiş siyasi elitin yeni bir anayasa yapması ve o hukuk kurallarına bağlı kalması, kâr-zarar dengesini değiştirmesi gerekir. Ne demek istiyorum kâr zarar dengesiyle? Enformel

kurumlara uymakla elde edilecek kârı azaltmak, zararı çoğaltmak gerekiyor. Yargılamalar yapmak gerekiyor. Başta ispatı son derece kolay olan siyasi dava niteliği taşımayan finansal suçlar olmak üzere, neopatrimonyalizmin enformel kurumlarını işletenlerin muhakkak surette ceza hukukunun formel adaleti ile yüzleşmesini sağlamak gerekiyor. Netice itibarıyla formel kuralların vereceği zararın er ya da geç kapıyı çalacağını göstermek gerekiyor.

Yirmi yedi senedir hukuk çalışıyorum. Adaletin gerçekleştiğini görmek için yemin ediyorum bir kolumu verebilirim.

Eninde sonunda adaletin gerçekleştiğini görebilmek dileğiyle, saygılar sunuyorum.

Murat Karayalçın: Prof. Dr. Şule Özsoy Boyunsuz hocamıza tebliği için teşekkür ederim. Söz Prof. Dr. Savaş Zafer Şahin'de. Buyurun.

YENİ METROPOLİTEN ANLAYIŞ

Yeni Toplumsal Yapı ve Yeni Siyasal Eksenleri Tartışmamız Gerekıyor

Prof. Dr. Savaş Zafer Şahin

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi

Ülke Politikaları Vakfı'nın çok değerli yöneticileri, öncelikle nazik davetiniz ve bu güzel organizasyonunuz için sizlere teşekkür etmek istiyorum. Ardından da son yıllarda gördüğüm en dirençli salon, bu saate kadar bekleyen salona teşekkür etmek istiyorum. Hoş iki senedir salon görmüyoruz o da ayrı. Sanıyorum birbirimizi görmenin özlemişliğinin de yarattığı ayrıca pozitif bir etki de var. Sayın Karayalçın'a da ayrıca atfı için teşekkür ediyorum. Ankara'da her zaman yerel yönetimler ve kentler söz konusu olduğunda

bilgeliliği ile ürettiği kavramlarla ufkumuzu açan çok değerli bir büyüğümüz kendisi.

Bizden önceki oturumlarda çok değerli tartışmalara şahit olduk. Oralarından birkaç çağrışımla sunumuma başlamak istiyorum. İlk oturumda Mehmet hoca kabataslak yüz elli yıldır aynı siyasi tartışmaları yapıyoruz dedi. Doğru ama yeni bir değişken var. Yüz elli yıllık bu siyasi tartışma eksenindeki toplumsal yapı, ağırlıklı olarak kırsal bir toplumsal yapıydı. Şimdi artık nüfusun %80'den fazlası kentlerde yaşayan yeni toplumsal yapı ve yeni siyasal eksenleri tartışmamız gerekiyor.

Şimdi artık nüfusun %80'den fazlası kentlerde yaşayan yeni toplumsal yapı ve yeni siyasal eksenleri tartışmamız gerekiyor.

Cumhurbaşkanlığına benzer bir siyasi düzenleme, Sayın Karayalçın'ın ifade ettiği gibi, aslında 2012 yılının sonunda büyükşehirlerde yapıldı. Hatta şunu söyleyebiliriz; şu an mücadele etmemiz gereken üç tane merkezileşme var; büyükşehirlerde merkezileşme, merkezi idarede merkezileşme, merkezi idarenin merkezinde merkezileşme.

Biz Ankara'da yaşayanlar şunu biliyoruz; cumhurbaşkanlığı merkezi idarenin merkezi. Onun içinde de merkezler var, matruşka gibi. Demek ki merkezleşmenin bu paradoksu yeni bir tartışmayı gerekli kılıyor. Her siyasi iktidarın şöyle bir özelliği var; tabi ki

Her siyasi iktidarın şöyle bir özelliği var; tabi ki hukuk yapmak istiyor, hukuka şekil vermek istiyor. Fakat bir taraftan da kentlere damgasını vurmak istiyor.

hukuk yapmak istiyor, hukuka şekil vermek istiyor. Fakat bir taraftan da kentlere damgasını vurmak istiyor.

Sami Selçuk hocamızın Antik Yunan benzetmesine bir ekleme yapmak istiyorum. O dönemlerde bizim kendi hemşerimiz bir adam daha var. Anadolu'da, Miletos'ta milattan önce 540 yılında yaşamış Hipodamus. Biz ona ilk şehir plancısı diyoruz. Hipodamus diyor ki, "Persler geldiler bizi darmadağın ettiler." Sebebinde de, "Çünkü biz birbirimizi dinlemiyorduk," diye açıklıyor. Peki ne yapmamız lazım? Şehri yeniden yapılandırmamız lazım. Nasıl yapacağız bunu?

Hipodamus tarihte ilk defa ızgara plan fikrini ortaya atan adamdır. Diyor ki, “Bütün caddeler ya da sokaklar birbirini dik kessin, evler kare ya da dikdörtgen şeklinde olsun ki illa hükümdarın önünden geçmek zorunda kalmasın yurttaşlar.” Demek ki kentlerin şekillendirilme biçimi de çok uzun zamandır önem arz ediyor, hukuk kadar dikkate almamız gereken bir boyutu oluşturuyor.

Geçmiş yirmi otuz yıla bakalım. Mevcut iktidarın mekânsal simgelerini saymakta çok zorlanmıyoruz aslında. TOKİ blokları, kara yolları, inşaat projeleri, yüksek ve yoğun yapılaşma, AVM’ler vs. Şimdi demek ki ortada şöyle bir meselede var; kentler ve kentlerin ürettikleri dinamiklerin Türkiye’de ve dünyada geldiği noktayla ilgili olarak da yeni bir mücadele alanı açmamız gerekiyor. Peki bu mücadele alanının Türkiye’nin yerel yönetim sistemiyle ilişkisi nasıl olmalı?

Bu noktada iki tane örnek aktarmak istiyorum. Birincisi Hafencity Projesi, Hamburg rıhtım bölgesinin dönüşümü için yapılan bir proje. 1990’larda tartışılmaya başlandı, hedef yılı 2030.

Bu arada planlama ile ilgili tartışmalar çok ateşli geçti. Hamburg Opera Binası 600 milyon Euro’ya mal edildi gibi çok büyük tartışmalar oldu, bir türlü bitirilemedi. Sonunda bitirildi ve açıldı. Kente şekil verme macerası çok büyük bir demokrasi projesidir aslında, Hamburg Hafencity projesi bize bunu gösteriyor. İkincisi Mexico City; aynı teknoloji ile güzel binalar yapıyorlar.

Mertopoliten alanda 30 milyon insan yaşıyor ama planlama, hizmet konusunda kontrol edilemez bir dünya. Böyle bir dünyada hukuk var olamaz. Böyle bir dünyada insan da var olamaz.

Hong Kong Shenzhen Guangzhou bölgesi 120 milyon insan yaşıyor. İnci Deltası Nehri Kentsel Mega bölgesi olarak adlandırılıyor. Sizin hafızanızda kalması için şöyle göstereyim. Şu noktada Wuhan var. Bütün bu mega bölgenin başlangıç ve odak noktası Wuhan. Tesadüf müdür, bilmiyorum. Bu mega bölgenin yapılanma sürecinin acaba hastalıklarla ilgili ne tür sonuçlar yaratıyor diye bölge planlama birimi alanında da tartışılıyor.

**Anadolu’da,
Miletos’ta
milattan önce
540 yılında yaşamış
Hipodamus. Biz ona ilk
şehir plancısı diyoruz.
Tarihte ilk defa ızgara
plan fikrini ortaya
atan adamdır.**

“ Her siyasi iktidarın şöyle özellikleri var; tabii ki hukuk yapmak istiyor, hukuka şekil vermek istiyor. Fakat bir taraftan da kentlere damgasını vurmak istiyor.

Fransa'ya gelelim. Mülki idare sistemini son on beş yılda defalarca masaya yatırdılar. Mevcut idari birimin büyüklüklerinin mülki idare sistemindeki birimlerle yönetilmesindeki sorunları tartışıyorlar. Sadece Fransa'da değil, İngiltere ve İtalya'da da var bu tartışma. Hatırlarsanız, İtalya'da başkanlık seçimiyle bile çok yakından ilişkisi vardı bu tartışmanın. Avrupa Birliği'nin bütünü içindeki kentlerle, kentsel koridorlarla, yaşam alanlarıyla birlikte nasıl kılınabiliriz sorularına dair yapılan tartışma, Blue Banana, (Mavi Muz) projesi üzerinden yürüyor. Diyorlar ki, burası içindeki bütün sanayi bölgeleri ile AB'nin kalkınmasının anahtarıdır. Altında bir Golden Banana var, neden bu ismi vermişler bilmiyorum. Burada da bütün Akdeniz kıyılarında, İspanya'ya kadar giden tatil yöreleri vs. var.

Ülke siyasi rejiminin mekânsal düzenleme ile ilişkisi değişiyor. Bunu tespit etmemiz gerekiyor. Kent ve kır arasındaki ilişki de değişiyor.

Ülke siyasi rejiminin mekânsal düzenleme ile ilişkisi değişiyor. Bunu tespit etmemiz gerekiyor. Kent ve kır arasındaki ilişki de değişiyor. Artık biz kırını ayakta tutmaya çalışan bir ülkenin fertleriyiz. Kendimizi doyurmak için kırdaki yaşamı sürdürmek gibi bir zorunluluğumuz var. Mekânın düzenlenmesi ile yani imar planı yapmakla yatırımları planlamak, kalkınma stratejilerini belirlemek arasında parçalanmışlığı gidermek zorundayız. Fakat bunların hepsi ayrı ayrı yürüyor şu an. Eski kurumsal yapılarla da yeni büyüyen bu kentsel yapıları yönetmek çok güç. Mevcut iktidarın bulunduğu pragmatik kestirme çözüm, il sınırlarını verelim gitsin idi.

Yine sabah Mehmet hocam söylemişti sanırım. Tanzimat'tan beri değişmeyen şeylerden biri vardı onu değiştirmiş olduk; mülki idare sistemi.

Vilayet sistemi 1864'te gelmişti ama biz ikili bir mülki idare sistemi yarattık. Şimdi tabi burada ölçmemiz ve tartışmamız gereken şeyler var. Bütün kamu kaynaklarımızı, elimizdeki her şeyi kentlere yatırmaya başladık demektir ve yönetsel sınırlar içindeki her 1 milyon kişiye yapılan yatırımların geri dönüş oranı nedir gibi ölçütlere bakmamız gerekiyor.

Avrupa'nın 24 bölgesindeki akademisyenlerle yürüttüğümüz bir projenin verisini sunacağım size. Metropoliten alanın planlanma süreci ile parçacığın yani bizim bu mevcuttaki imar düzenlemelerinin, kısa vadeli ya da uzun vadeli planlar arasında hangisini yapacağımız tercih, geleceğimizi belirleyen en önemli mesele. Hizmetler acaba iktidar değiştiğinde de aynı mı kalacak? Dikkat edin İstanbul ve Ankara'daki tartışmalar bir taraftan da bunun üzerine yoğunlaşıyor. Eğer biz bizden öncekinin yaptığı gibi hizmet yapmaya devam edersek o zaman onun yaptığı yanlışların bir kısmını da tekrar ediyor olabiliriz. Birazdan örneğini vereceğim.

Bakın bu, bizim o araştırmadan çıkan sonuçlardan bir tanesi. Şöyle bir basit ölçüm yapıldı; 1 milyon kişiye yapılan kamu yatırımlarının geri dönüşü ne kadar? Ne kadar verimli? Ne yazık ki en dipte biz çıkıyoruz. Yani 1 milyon kişiye 0,09 gibi bir verimlilikle çalışıyoruz. 1 lira İstanbul'a yatırdığımızda bu 0,09 kuruş olarak bize geri dönüyor. Halbuki eğer bir ülke kentlerini ve yerel yönetimler sistemini iyi yönetebiliyorsa, yerel ölçek ve yerel hizmetlerle daha doğru ve anlamlı bir ilişki kurduysa -ki bunun planlama ve hizmet süreçleri ile ilgili başlıkları da var, detayına girmeyeceğim- bu oranın yükseldiğini görüyoruz. Bu neden önemli? Paramız ve kaynaklarımızı biz kentlere harcıyoruz, o zaman ödediğimiz paranın bize geri dönüşü ne kadar olacak ya

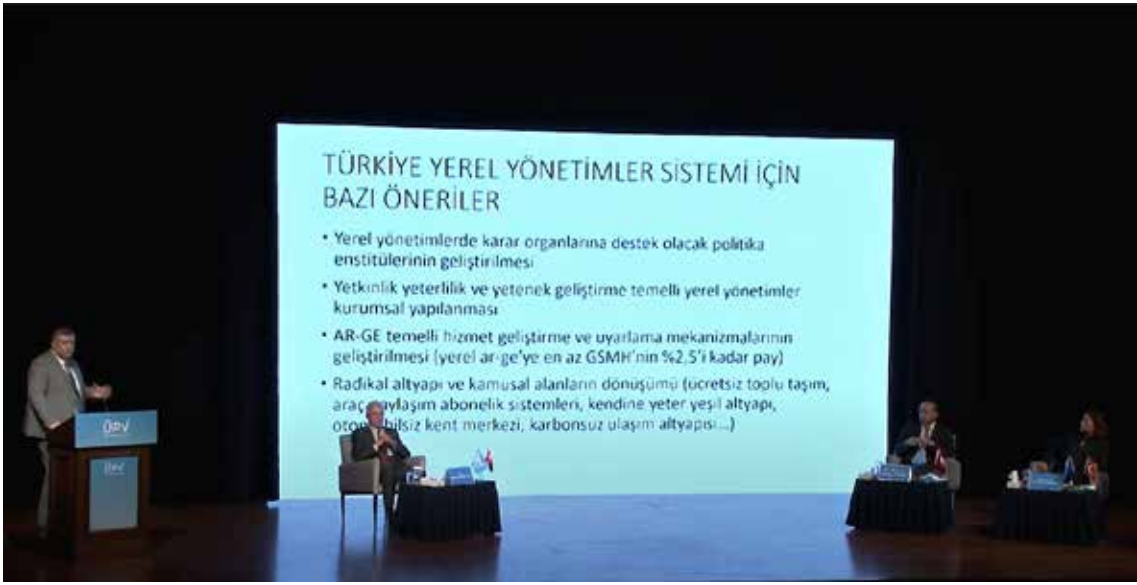
Türkiye'nin son yirmi yılda yaptığı düzenlemeler, ne yazık ki Türkiye'deki yerleşmelerin özgün niteliklerini dikkate almadan, yüzeysel yönetsel düzenlemeler olarak gerçekleşti.

da katkısı ne kadar olacak? Hele bundan sonra çok daha önemli olacak bu oranlar. Bunu ölçmek belki de en önemli meselelerden bir tanesi.

Türkiye'nin son yirmi yılda yaptığı düzenlemeler, bu anlamda ne yazık ki Türkiye'deki yerleşmelerin özgün niteliklerini dikkate almadan yüzeysel yönetsel düzenlemeler olarak gerçekleşti. Aslında bunda şöyle bir yön de var; yaklaşık otuz yıldır bu düzenlemeleri izleyen birisi olarak bu düzenlemelerin çoğunlukla hangi yetki merkezinde hangi yetki yerelde olacak yüzeyselliğiyle yürüdüğünü de ne yazık ki görmekteyiz. Yeni Büyükşehir Yasası'yla Türkiye'de ikili bir yönetim sistemi ortaya çıktı; bir tarafta 30 büyükşehir, bir tarafta 50 il belediyesi. Toplamda il bütününde sunulan hizmet birim miktarı ve harcanan kaynak arasında %10 - %40 oranında artış oldu. Ama bu artışlar deminki geri dönüş oranlarına baktığımızda ne yazık ki pek bir şey ifade etmiyor. Yani aslında iktisadi açıdan baktığımızda, büyükşehir düzenlemesinin bizim açımızdan hanemize artı yazdığını söyleyemiyoruz. Temsilde, hizmette, ölçek ve büyüklükte yerleşimler sistemindeki denge daha da bozuldu.

Bu rakamlara dikkatinizi çekmek istiyorum. Türkiye'deki mevcut yerel yönetim sisteminde nüfuslar arasındaki farklara bakarsak, en büyük ve en küçük birim arasında il düzeyinde 187 kat fark var. Büyükşehirde 20 kat, belediyeler arasında 670 kat ilçe düzeyinde 610 kat, büyükşehir belediyesi olmayan il merkezinde 20 kat vs. devam ediyor. Şimdi soru şu; böylesine büyük nüfus ve yerleşim büyüklüğü, çeşitliliği olan bir ülkede yerel yönetimde merkezileşme ne kadar etkili olur? Aslında olmuyor. Olmadığını da yapılan bütün araştırmalarda görüyoruz biz.

Hizmetler acaba iktidar değiştiğinde de aynı mı kalacak? Dikkat edin İstanbul ve Ankara'daki tartışmalar bir taraftan da bunun üzerine yoğunlaşıyor.

Temsili demokrasi açısından temsil adaletsizlikleri sorunu var. Büyükşehir belediye meclisleri bunun en güzel örneği. Zaten yaşayarak görüyoruz. Mesela Ankara'nın en küçük ilçesi Evren'dir. 4 bin nüfusu var, nüfusuna oranla Çankaya'nın 200 katı büyükşehir belediyesinin aldığı kararları etkileme gücü var. Çünkü ilçelerin büyükşehir belediyesine gönderdikleri meclis üyelerine baktığımızda korkunç bir adaletsizlik var. Mahalli yönetimlerimiz diye bir şey yok ve site yaşamı diye yeni bir gerçeğimiz var. 50 bin kişinin yaşadığı sitelerimiz var. Bu sitelerin yönetimini yapan firmalar fiili olarak bizim mahalli yönetimimiz haline gelmiş durumda; tüm aidatları topluyorlar, tüm hizmetleri yerine getiriyorlar.

Biz Ankara'nın Çayyolu'nda yerel yönetimlerle ilgili bir memnuniyet araştırması yaptık, ilginçtir herkes çok memnun. En yüksek gelirli kesim orada yaşıyor. Sonra anladık ki kimsenin belediyeyle işi yok. Herkes zaten sitesinde sorununu çözüyor. Herkes arabasına biniyor işe gidiyor, evine dönüyor, sitesinde her şey var. Belediyeyle işi yok. "Ee benim seçtiğim adam da iktidarda, memnunum," diyor. Genel olarak bir temsiliyet vakumu var kentlerde. Siyasetin algı,

imaj, iletişim ağırlıklı süreçler haline geldiği bu kentlerde insanlar artık bütün ümitlerini yeni bir kahramanın gelmesine bağlıyor. Bu kahraman bugün Mansur Yavaş, Ekrem İmamoğlu, yarın bir başka biri ama kentlerde yapısal önlemler almamız gerektiğinin farkına varamıyoruz.

Ben Ankara'da Kent Konseyi'nde görev aldım, katkıda bulunmaya çalışıyorum. Kent Konseyi'nde görev aldığımı duyan herkes, "Bana Mansur Bey'den randevu almak için yardımcı olabilir misiniz?" diye sormaya başladı. Neden Mansur Bey'e ulaşmak istiyorlar? Katılım mekanizmaları yok çünkü. Sami hoca'nın bahsettiği gibi, insanlar yerel yönetimlerden taleplerini dile getirebilecek mekanizmalara sahip değiller ve merkezi siyasetin yerel yönetim üzerinde çok ciddi bir tahakkümü söz

konusu. Bunu her tür olayda zaten yaşıyoruz. Teşkilat şemasında hiyerarşik, değişime el vermeyen bir bürokratik yapı sorunumuz var. Nitelikli yönetici, nitelikli teknik eleman ihtiyacı, sürdürülebilir insan kaynakları sorunu var. Bakın sene 2013, Büyükşehir Yasası yeni çıkmış. Biz araştırma için Hatay'a gittik. Hatay Büyükşehir Belediyesi kurulmuş, toplantı yaptık. Toplantıdan sonra bütün daire başkanları yanımıza

**Kentlerin
şekillendirilme
biçimi de çok uzun
zamandır önem
arzediyor, hukuk kadar
dikkate almamız
gerekken bir boyutu
oluşturuyor.**

geldi, çoğu Ankara'dan gelmiş. Şunu fark ettik; daire başkanı atanma niteliklerine sahip olan insan sayısı Hatay'da çok sınırlı. Tabi ne olmuş? Hatay'da hemşerilik mekanizması işlemiş Ankara'daki işe yarar ve birlikte çalışan insanlar Hatay'a çekilmiş. Bu ne kadar büyük bir sorun olduğunu çok açık gösteriyor. Norm, kadro kısıtları ve mevcut insan kaynağının deneyim aktarımı sorunu. Örneğin; çok iyi bir usta var, çok iyi bir arşiv memuru var, adam emekli olunca belediye'deki her türlü sorunun çözümü onunla birlikte emekli oluyor. Böyle bir kurumsal yapı olamaz kuşkusuz.

Belediye şirketlerinin durumu, mali kısıtlar ve mali vesayet araçlarının hükümet tarafından çok katı kullanımının olması önemli bir sorun. Yine harcama, ihale ve usullerinde yaşadığımız sorunlar var, detaylarına girmeyeceğim. Tüm bunlar olurken çok ciddi yapısal sorunlarımızın altında eziliyoruz. İklim değişikliği ve Suriyeli göçmenler sorunu mevcut alt yapı ve üst yapı kapasitemizin artık yeterli gelmediği bir durumu ve bunu yönetme zorluğumuz doğurmaya başladı. Yakın zamanda yaşadığımız konut krizi, kent merkezlerinin çöküşü, merkezlerimiz çöküyor. Hizmet sektörüne ve belediye gelirlerine çok ciddi etkisi var bunun. Kırsal alandaki krizden bahsettik. Veri temelli ekonomiye kaynak oluşturacak açık kentsel veri sistemlerini oluşturamamanın maliyetini de şu anda yaşıyoruz. Özellikle genç kuşaktan arkadaşlarımız bu maliyeti çok ağır bir şekilde yaşıyorlar.

İki örnek aktaracağım, Ankaralı olduğum için oradan aktaracağım. Biliyorsunuz, çöp toplama hizmeti için büyükşehir belediyeleri katı atık bertaraf merkezi alanları oluştururlar. İlçe belediyeleri çöp arabalarıyla çöpleri toplarlar. Ya ara istasyonlarda ayrıştırılır ya da ayrıştırılmadan doğrudan büyükşehir belediyesinin tesisine getirilir. Yeni Büyükşehir Yasası çıkmadan önce bu sınır Ankara için daha anlamlı bir sınırdı ve

ekonomik olarak verimli bir ölçektir. Yeni Büyükşehir Yasası'ndan sonra ne beklenirdi? Belediye acaba, bu hizmeti nasıl sunsam diye bir ölçekleme yapacak, bir tartışma yapacak mı diye beklersiniz. Yani ya ilçelerde çözebilirsiniz ya iki üç ilçeyi kendi niteliklerine göre değerlendirip birlikte çözebilirsiniz ya da eski sisteme devam edersiniz. Biz ODTÜ'de bir arkadaşımınla tez çalışmamda şuna baktık; senaryolar yazsak hangisi daha pahalıya geliyor? Şu kadarını söyleyeyim şu an Ankara'da olan şu eski sistemi yeni ilçelere sürdürdük. Yani eskisi gibi çöp topluyoruz ama yeni ilçelere uzattık elimizi. Sonuç; alternatiflere göre yirmi yılda yaklaşık yirmi katı kadar daha fazla pahalıya mal olacak. Şu an biz bunun farkında değiliz, çünkü biz bunu tartışmıyoruz bile. Ancak bunun maliyeti yarın bize şöyle yansıyacak; belediyenin parası yetmiyor. Şundan bağımsız söylüyorum bunu, tabi ki yerel yönetimlere merkezi hükümetten aktarılan kaynaklar ya da gelir üretme ile ilgili temel sorunlarımız var ama burada çok daha başka sorunumuz var. Bunun farkına varmamız gerekiyor.

Bir başka örnek Ankara'nın imarla ilişkisi. Önceki belediye başkanımızdan dolayı bu çok zor bir örnek ama şöyle bir durumu var; Yeni Büyükşehir Belediye Yasası sonrası Ankara'nın hizmet sınırı üç katına çıktı. Genişleyen alana dair bir planlama verisi yok. Sınırları büyütüyorsunuz ama eski sınırların içine dair planlamalar yapmışsınız. Haritanız yok, jeoloji veriniz yok, ekolojik hassas alanları bilmiyorsunuz. Yapılan çevre düzeni planında, Sayın Karayalçın'ın da ifade ettiği gibi, yüz binlik planda belediye demiş ki 2040'ta Ankara'nın nüfusu 19,5 milyon olacak. 19 milyon için şehrin etrafındaki kırsal alanları imara açacağız demektir bu. Ancak en babayiğit nüfus projeksiyonunda dahi Ankara nüfusu 9,5 milyonu geçmiyor. Kaldı ki son on yıldır Ankara'nın nüfusu düzleşme eğiliminde, yani nüfus neredeyse artmıyor. Peki ne oldu? Kentin çeperindeki ortalama

Mevcut iktidarın mekânsal simgelerini saymakta çok zorlanmıyoruz: TOKİ blokları, kara yolları, inşaat projeleri, yüksek ve yoğun yapılaşma, AVM'ler vs.

inşaat emsali 2,5- 3 katı civarına çıktı, ki bu aslında İstanbul ortalamasıdır. Ankara için bu kor-kunç bir şeydir, görmediğimiz bir şeydir. Kentin eski kalburüstü semtleri çok ciddi sorunlar yaşamaya başladı ve görünüyor ki yeni bir kentsel dönüşüm senaryosuna ihtiyaç var.

Şimdi bende bazı önerilerle bitirmek istiyorum. Bunların bazıları oldukça somut çünkü ben özellikle yerel yönetimler ve kentler alanında yapılacak dönüşümü çok hızlı, somut, görünür ve umut verici olabileceğini düşünüyorum. Ülke olarak böyle bir kapasitemizin olduğunu düşünüyorum. Bir kere tartışmaların klasik merkez-yerel çelişkisinden çıkması lazım, bu tuzağa düşmemeliyiz. Yani hangi yetkileri merkeze vereceğiz, hangi yetkileri yerele bırakacağız? sorularının arka planında başka tartışmalar yapmamız lazım. Bu tartışmaların arka planını vermeye çalıştım.

Artık belediyelerin parayı yöneten değil, kaynağı yöneten yapılar haline gelmesi lazım. Pandemi döneminde Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kent yönetimlerinin yaptığı çok ilginç

dayanışma hamleleri aslında bunun işaretlerini verdi. Neredeyse parasız bir ekonomi döndü. Sanıyorum İstanbul'da 150, 200 milyon liraya yakın bir dayanışma ekonomisi döndü. Ankara'da bu 70 milyon lira civarında.

Bir taraftan da planlama anlayışımızda bir değişikliğe ihtiyaç var. Bugün imarı bir yerde yapıyoruz, stratejik planı bir yerde yapıyoruz, kalkınmayı bir yerde planlıyoruz; üçü de birbiriyle konuşmuyor. Böyle bir planlama anlayışı olamaz, bunun üçünü de bir araya getirmemiz gerekiyor. Bugün Türkiye'de yerleşim sistemimizi izleyemiyoruz. İzlemekten kastımız şu; acaba hangi yerleşimimiz daha yaşanılabilir, nerden nereye geldi, yaşam alanı ne kadardı, ne oldu?

Demek ki bir yaşanabilirlik endeksi izleme sistemine ihtiyacımız var. Sürekli olarak bu sisteme dayalı olarak yerel yönetim sistemini güncellemeye ihtiyacımız var. Sonuçta Yerel Yönetim Kanunu'muzun başlangıç cümlesinde ifade edildiği gibi; 'mahalli müşterek ihtiyaçlar için' kuruyoruz biz bunları. Karar organlarımıza destek olacak politika enstitülerimizin olması lazım.

**Mekânın
düzenlenmesi ile
yani imar planı yapmakla
yatırımları planlamak,
kalkınma stratejilerini
belirlemek arasında
parçalanmışlığı gidermek
zorundayız.**

İstanbul'da Planlama Ajansını imrenerek izliyorum, gerçekten güzel çalışmalar yapıyor. Benzeri yapıların bütün yerel yönetimlerle birlikte çalışması lazım. Yetkinlik, yeterlilik ve yetenek temelli yerel yönetim kurumsal yapılanmasına geçmemiz lazım. Yani genç arkadaşlarımızı 'keşke belediyede çalışsak' dedirtmemiz lazım. Bugün böyle değil. En önemli gördüğüm başlık AR-GE temelli bir hizmet geliştirme ve uyarlama mekanizması geliştirmemiz lazım. Ben bunda şöyle somut bir ölçüt koymak istiyorum; yerel AR-GE'ye en az GSMH'nin %2,5'u kadar pay ayırmamız lazım. Neden %2,5? Şu an Avrupa ortalaması bu çünkü. Yani yerel yönetimler bütçelerinin %2,5'ini sundukları hizmetleri iyileştirmek için AR-GE'ye harcayacaklar.

Bir diğer örnek yaşadığımız selleri biliyorsunuz. Sellerin çok temel sebeplerinden bir kenti su geçirmez yüzeylerle kaplamamız. Bunun en başında da asfalt geliyor. Halbuki yeni teknolojide altına su geçirilebilen poroz asfalt dediğimiz yeni teknolojiler var. Şu an daha pahalı olabilir ama buna ilişkin AR-GE yapmamızın önünde bir engel yok. Altına su geçirebilen bir asfalt, yapılan hesaplamalara göre sellerin zararı konusunda %40'lara varan bir fayda sağlayabilecek durumda.

Burada ikinci yüzyılı konuşuyorsak, yeni bir dünyayı konuşuyorsak radikal alt yapı ve kamusal alan dönüşümlerini de konuşmamız lazım. Ücretsiz toplu taşıma bence çok rahat olabilir. Araç paylaşım abonelik sistemleri geliştirebiliriz; skoter'ı paylaşıyorsak arabayı da paylaşabiliriz. Kendi kendine yeter yeşil alt yapı yani sulama ve bakım gerektirmeyen yeşil alanlar, otomobilsiz bir kent merkezi, karbonsuz ulaşım alt yapısı mümkün. Hayal gibi gelebilir ama on yılda bile çok ciddi mesafeler alabileceğimizi düşünüyorum.

Doğal ve kültürel mirası koruyan ve tasarım katma değerini yükselten yerel yönetimler. Amozon diye bir televizyon paylaşım platformu var. Geçen gün baktım Osmanlı ecdadını kullanan bir

anime yapmış ve onu bana parayla satmış, benim haberim yok. Biz kendi doğal ve kültürel değerlerimizi yaratıcı endüstriye dönüştürüp, değerlendirememişiz henüz.

Kent yurttaşlığı örgütlenme mekanizmalarını çeşitlendirmemiz lazım. Burada mahalle kooperatifleri, semt mahalle örgütleri, katılımcı bütçeleme oluşturmak önemli. Ben buna bir de yurttaş sendikacılığı diye bir başlık eklemek istiyorum. Sadece bir kentte yurttaş olmak bile kent sendikası kurmanın gerekçesi olabilir diye düşünüyorum.

Son olarak, kırsal kalkınmada gerekli gıda ağları. Kırsal kalkınma odaklı güvenli gıda ağlarının oluşturulması ve desteklenmesi gerekir.

Komik bir şeyle tamamlamak istiyorum, bu kadar teknik şeyden sonra akılda kalalım. Ben Karadenizliyim, Sayın Karayalçın gibi. Yirmi yıl kadar önce bir gazetede bir haber okumuştum. Trabzon'da iki kardeş taşıyorlar. Anlaşıyor ki bu kardeşler ikinci katta oturuyorlar ve taşınırken eşyalarını balkondan atarak taşıyorlarmış. Bir kardeş yukarıdan atıyor, diğeri aşağıda tutuyormuş. Kareşlerden birini hastaneye kaldırıyorlar. Gazeteciler, "Peki," demişler "ne oldu, neden hastaneye kaldırdılar sizi?" diye sormuşlar.

Cevap olarak; "Haçan buzdolabını çok hızlı attı," demiş kardeşin biri. Siz bir işi baştan yanlış yapıyorsanız, buzdolabını ikinci kattan atmak gibi baştan saçma bir iş yapıyorsanız, bunu hızlı veya yavaş yapmanız sonucu değiştirmeyecek. Yerel yönetimler için de güzel bir benzetme bence. En başından itibaren yanlış işler yapmamamız lazım ki sistemi yeniden kurabilelim.

Dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Murat Karayalçın: Çok teşekkür ederim Savaş Bey. Oktay Bey söz sizin. Buyurun efendim.

**Burada
ikinci yüzyılı
konuşuyorsak,
yeni bir dünyayı
konuşuyorsak radikal alt
yapı ve kamusal alan
dönüşümlerini de
konuşmamız lazım.**

DEMOKRASİMİZİN SORUNLARI SİYASAL KÜLTÜRÜMÜZDEN KAYNAKLANIYOR

Prof. Dr. Oktay Uygun
Yeditepe Üniversitesi Öğretim Üyesi

Çok teşekkür ederim Sayın Başkan. Ayrıca bu güzel toplantıyı düzenleyen Ülke Politikaları Vakfı'na ve emeği geçen herkese de teşekkür ederek başlıyorum.

İçeriği yoğun, süresi uzun bir toplantı. Hepimiz çok yorulduk farkındayım. Son oturumun son konuşmacısından beklenen bir tek şey var; konuşma yirmi dakikayı aşmasın ve kalkıp gidelim. Ben de süremi aşmayacağım.

Benden önceki konuşmacılar ülkemizin pek çok sorununa parmak bastılar ve ufkumuzu açan tespitlerde bulundular. Yer yer bu sorunlara çözüm önerileri getirdiler. Ben de demokrasimizin karşı karşıya kaldığı iki büyük soruna değineceğim. Tabii ki Türkiye gibi demokrasiyi sandıktan

ve oylamadan ibaret sanan bir ülkede, bir siyasal kültürde, demokrasinin sadece iki tane sorunu yok. Çok sayıda ve çok ciddi sorunlarımız var. Uygur ülkelerde demokrasi sadece çoğunluğun iradesini egemen kılan bir karar alma biçimi olarak görülmüyor. Demokrasi aynı zamanda insan hakları, kuvvetler ayrılığı, yargının bağımsızlığı, anayasanın üstünlüğü, çoğulculuk, hoşgörü gibi pek çok ilke ve değeri içinde barındıran bir rejim olarak kabul ediliyor. Sadece şeklen bir seçimin yapılmasıyla, sandığın vatandaşın önüne konulmasıyla demokrasinin gerçekleşmeyeceği düşünülüyor. Bana ayrılan kısa süre içinde bu ilke ve değerler konusuna girme fırsatı bulamayacağım. Zaten kısmen diğer konuşmacılar bu konulara

değindiler, ileride düzenlenecek başka toplantıların da konusu olabilirler.

Ben şu noktaya değinmek istiyorum: Demokrasiyi sandıktan ve şekli bir oylamadan ibaret sandığımızda bile çok ciddi eksiklerimiz ve sorunlarımız var. Bu artık demokrasinin sıfır noktası. Demokrasi anlayışımızın geriye düşebileceği daha alt bir basamak yok. Peki bu sıfır noktasındaki sorunlarımız neler? İki başlık halinde ifade etmeye çalışacağım. Bir tanesi, çağımızda demokrasinin en temel kurumu olan, temsili demokrasilerin en önemli kurumu olan parlamento ile ilgili: Parlamentonun asli görevlerinden uzaklaştırıldığı ve işlevsizleştirildiği bir süreçten geçiyoruz. Bu yöndeki eğilim biraz daha eski yıllara dayansa da özellikle *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi* olarak adlandırılan modele geçtikten sonra çok belirgin bir hale geldi. Ele alacağım ikinci konu yasama faaliyetinin ürünü olan *kanun* kavramında bir yozlaşmanın,

bir bozulmanın ortaya çıkması durumudur. Eskilerin kanundan anladığı şeyle bizim anladığımızın farklılaşması demokratik rejimin doğasında ciddi bir anlam kaymasına neden oluyor.

Şimdi bu konuları örneklerle somutlaştırmaya çalışayım. Birinci konuyla başlayalım: *Parlamentonun işlevsizleştirilmesi*.

Parlamentolar, modern çağın başından itibaren Avrupa ülkelerinde ortaya çıkıyor ve zaman içinde işlevlerinde farklılaşmalar görülüyor. Ama bu işlevlerden üç tanesi hâlâ demokrasinin varlığı bakımından hayati önem taşıyor. Ülkemizde parlamentonun bu hayati işlevlerinin üçünde de sorunlar var. Birincisi hemen tahmin edebileceğimiz gibi *yasama işlevi*; yani kanun koyma, kanun yapma, kanun değiştirme işlevi. Millet iradesini temsilen bu işi parlamentolar yapıyor demokratik rejimlerde. Türkiye’de de bu iş Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yapılıyor. Geçenlerde İbrahim Kaboğlu bir yazısında ilgili

Türkiye gibi demokrasiyi sandıktan, oylamadan ibaret sanan bir ülkede, bir siyasal kültürde demokrasinin birçok sorunu var demektir.

istatistikleri önümüze koydu: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçtikten sonra Türkiye'de artık kuralların yaridan fazlasını parlamento değil cumhurbaşkanı koyuyor. Kararnamelerle koyuyor. Kaboğlu Meclisten çıkan kanunların içerdiği madde sayısı, kararnamelerin içerdiği madde sayısını karşılaştırmış ve cumhurbaşkanının daha çok maddeyi yürürlüğe koyduğuna dikkat çekmiş. Üstelik bir de şöyle bir durum var; cumhurbaşkanının kararnama çıkarma yetkisi aslında bazı sınırlara sahip anayasamızda: Bir kere, kanunla düzenlenmesi gereken konularda kararnama çıkartılamaz veya zaten bir kanun varsa, değiştirilmesi isteniyorsa artık kanunu değiştireceksiniz, kararnameyle yapamazsınız bu işi. Ancak görüyoruz ki kanunla düzenlenmesi gereken, kanunla değiştirilmesi gereken konularda da kararnama çıkıyor ve Meclis bunu bir yetki gaspı olarak görmüyor. Yetkisinin elinden alındığı şeklinde düşünmüyor, harekete geçmiyor, sessiz kalıyor. Bunu yargı kurumlarına götürdüğünüz zaman onlar da ya etkisiz kalıyor ya da görmezden gelebiliyorlar. Bu durum, asli yetkisi ve varlık nedenlerinden biri olan yasama yetkisine sahip çıkmayan bir Meclis profiliyle karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor. Diğer bir deyişle,

Demokrasi aynı zamanda insan hakları, kuvvetler ayrılığı, yargının bağımsızlığı, anayasanın üstünlüğü, çoğulculuk, hoşgörü gibi pek çok ilke ve değeri içinde barındıran bir rejim olarak kabul ediliyor.

parlamento bu önemli yetkisi bakımından işlevsizleştirilmiş durumda.

Gelelim işlevsizleştirmenin ikinci boyutuna. Meclisin ikinci işlevi nedir? Türkiye'de üzerinde az durulsa da *mali işlevi* parlamentonun önemli bir özelliğidir. Parlamentolar, özellikle İngiltere'de ilk doğduklarında, yasama yetkisini kazanmadan önce bu işlevi kazanmışlardır. Bir başka deyişle, parlamentolar kökeninde hükümetlerin vergi koymasına izin veren ve hükümetlerin bütün harcamalarını denetleyen bir kurum olarak ortaya çıkmış, sonra, zamanla "yasama" yetkisini kazanmıştır. Ülkemizde bu alanda biri anayasadan

diğeri uygulamadan kaynaklanan iki sorun var: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde Meclis, cumhurbaşkanı-

nın meclise sunduğu bütçeyi kabul etmese bile cumhurbaşkanı yoluna devam edebilir. Bir önceki yılın bütçesinin üzerine bir ekleme yaparak icraatlarına devam edebilir, harcama yapabilir. Dünyanın gerçekten demokratik hiçbir ülkesinde; ister parlamenter ister başkanlık veya yarı başkanlık modeli olsun, meclisin onayı olmadan tek kuruş bile harca-

yamazsınız. Bütçe kanunu ile Meclis, hükümetin harcamalarına ve gelir tahsil etmesine (sınırlarını çizerek) izin verir.

Ülkemizde Meclisin onaylamadığı bütçe kullanılabildiği gibi, Meclisin onayladığı bütçe bakımından da parlamentonun işlevini anlamsız hale getiren bir uygulamamız var. Meclis hükümete verdiği harcama ve gelir toplama yetkisinin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını ve sınırların aşıp aşılmadığını Sayıştay'ın denetimleri ve Kesin Hesap Kanunu müzakereleri ile denetler. Bu sayede gelirlerin nereye harcanacağı kalem kalem gösterilir ve denetlenir. Amerika'da, Fransa'da, İngiltere'de bir futbol sahası bile yapacak olsanız mali kaynağının açıkça gösterilmesi gerekir. Bu işi ister belediye ister merkezi yönetim yapsın, her ikisinin de bütçesinde bu iş için bir kaynak ayrılır ve kaynağın amaca uygun kullanımı belediye veya ulusal meclis tarafından denetlenir. Keyfi bir uygulama yapamazsınız. Bu konuda bizde çok esnek bir uygulama vardır: Bir kalemde gösterilen bir parayı kolayca başka bir yere aktarabilirsiniz. Daha da vahimi, ülkemizde hükümetler bütçede hiçbir kaynağı olmayan yani Meclisin onayı olmayan devasa projeleri başlatabilirler. Muhtemelen cumhuriyet tarihinin en pahalı projesi olarak tasarlanan Kanal İstanbul projesini ele alalım. Bu proje yıllardır konuşuluyor ve hükümet projesi hayata geçirmek için çeşitli adımlar atıyor. Peki, bu projenin bütçede gösterilen mali bir kaynağı var mı? Yok. Bu proje için nereden gelir elde edecek ve bu geliri nasıl harcayacaksınız! Belli değil. Dolayısıyla meclisin mali işlevinde de ciddi bir azalma, ciddi bir kısıntı söz konusu.

Bu konuda güncel bir örnek vereyim: geçen hafta Meclisten bir kanun çıktı ve bu kanunda cumhurbaşkanına tütün ürünleri ve motorlu taşıtlar vergisinin oranını üç kat arttırma yetkisi verildi. Şimdi, motorlu taşıtlardan alınan özel tüketim vergisi zaten %160 olarak uygulanıyor. Bunu üç kat arttırabiliyorsunuz. Maliyeciler hesaplamış, toplam miktar %640 artırıma kadar çıkıyor.

Cumhurbaşkanı bu vergiyi %640 düzeyinde de uygulayabileceği gibi tamamen de sıfırlayabilir. Dikkat edin vergi koyma ve kaldırma yetkisi meclise aittir. Halktan alınacak vergiyi ancak halkı temsil eden bir meclis koyabilir; verginin yasalılığı ilkesidir bu. Fakat bu yetki meclis tarafından cumhurbaşkanına veriliyor; yani aslında Meclis asli yetkisi olan vergi koyma yetkisini devrediyor. İnsan merak ediyor: Acaba anayasa 'vergiyi cumhurbaşkanı koyar' deseydi Cumhurbaşkanı daha farklı ne yapardı, ne isterdi? Bir vergiyi sıfırlamak ile %640 oranında arttırmaktan daha geniş bir yetki ne olabilir? Cumhurbaşkanına tanınan bu geniş yetki ile o verginin hala kanunla konduğundan söz edebilir miyiz?

Parlamentolar, modern çağın başından itibaren Avrupa ülkelerinde ortaya çıkıyor ve zaman içinde işlevlerinde farklılaşmalar görüyor. Ama bu işlevlerden üç tanesi hâlâ demokrasinin varlığı bakımından hayati önem taşıyor...

Hükümetin denetlenmesi parlamentoların üçüncü önemli işlevidir. Şimdi, hemen şöyle bir itiraz yapılabilir: Bu işlev parlamenter sistemlere özgüdür, başkanlık modelinde böyle bir denetim söz konusu değildir. Yanlış, başkanlık sisteminde de meclis hükümeti denetler. Kuşkusuz bu denetim başka tür mekanizmalarla gerçekleşir. Tabii ki başkanlık modelinde bu denetim güven oylaması veya güvensizlik oylamasıyla yapılmaz. Mesela ABD'yi yani herke-

sin örnek almaya çalıştığı başkanlık sistemini düşünelim. Bu ülkede başkanın pek çok icraatı parlamento tarafından sıkı sıkı denetlenir. ABD'de başkan üst düzey pek çok kamu görevlisini atar: Yüksek Mahkemeye üye atayabilir, istihbarat dairesine başkan atayabilir, büyükelçileri atayabilir. Ancak bu atamaların her biri senatonun denetiminden geçer. Başkan birisini o pozisyona aday gösterdiğinde o aday çağırılır; senatonun bir komisyonu önünde deyim yerindeyse "hesap verir", "sorgulanır". Örneğin bu kişi yargıç olarak atanacaksa hukuk fakültesindeki öğrenim yıllarına kadar gidilir. Disiplin cezası almış mı? Görev yaptığı mahkemelerde ne tür kararlar vermiş? Kritik davalarda öyle mi, böyle mi karar

vermiş? Hangi dünya görüşüne sahip? Kadın-erkek eşitliği konusunda ne düşünüyor? Kürtaja nasıl bakıyor? Diğer meselelere nasıl bakıyor? Liyakatli mi, işin ehli mi? Dediklerine göre, çoğu insan o komisyonun önüne çıkmaya, onlar tarafından sorgulanmaya cesaret edemezmiş. Dolayısıyla daha baştan bir eleme var. Ancak layık olanı, bilgili, tecrübeli ve prestijli insanları oraya önerebiliyorsunuz.

Şimdi Türkiye'yi düşünün. Cumhurbaşkanı hukukçu bile olmayan birini, adını hiç duymadığımız birini anayasa mahkemesi üyesi olarak atayabilir ve bunun hiçbir denetimi yoktur. Bu sadece mahkeme üyeleri için değil bütün üst düzey kamu görevlileri için sınırsız, tek başına ve keyfi olarak kullanılacak bir yetki. Ne yazık ki, söz konusu yetkinin bu keyfi kullanımı son yıllarda hayli

Türkiye'de üzerinde az durulsa da mali işlevi parlamentonun önemli bir özelliğidir. Parlamentolar, özellikle İngiltere'de ilk doğduklarında, yasama yetkisini kazanmadan önce bu işlevi kazanmışlardır.

yaygın. Bu kadar köklü devlet geleneği olan bir ülke için çok yazık! Oysa başkanlık sistemi dediğimiz ABD'de başkan atama yetkisini ancak meclisin sıkı denetimi altında kullanabilir. Meclis ABD başkanını güvensizlik oyuyla düşüremez ama o başkanın politikasını etkileyebilir, çoğu icraatını engelleyebilir. Bunun bir yolu da bütçedir. Şimdi bu konuyu biraz açayım.

Amerikan Başkanı iç işlerinde pek fazla yetki kullanamaz, federal bir devlet olduğu için. Yetkiler daha çok eyaletlerdedir ama dış politikada münhasır bir yetkiye sahip olduğu kabul edilir. Uluslararası alanda tek başına eyaletlere sormadan pek çok şey yapabilir gibi görüyor. Yüz bin kişilik bir orduyu Irak'a, Suriye'ye gönderebilir. Fakat o ordunun yapacağı harcamayı senato onaylamazsa başkanın eli kolu bağlanır. O politikadan

vazgeçmek zorunda kalır. Yani meclis güvensizlik oylaması ile başkanı düşüremiyor ama atama yetkisini denetimden geçirerek ve bütçeyi onaylayarak izleyeceği politikayı önemli ölçüde etkileyebiliyor. Bizim sistemimizde, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde asla böyle bir şey görmüyoruz. Meclis asli yetkilerinden olan yasama yetkisini büyük ölçüde kaybetmiş gözüküyor. Mali yetkilerini, denetim yetkisini kaybetmiş gözüküyor. Peki ne yapıyor bu meclis? İşlevsiz, yetkisiz, göstermelik bir meclise dönüşüyor. Biz yeni kurulan bir devlet olsaydık veya demokrasi tarihi 20-30 yılı geçmeyen bir devlet olsaydık mazur görülebilirdi bu durum. Ama Türkiye köklü devlet geleneği olan bir ülke: İlk parlamentomuzu 145 yıl önce kurmuşuz. 76 yıldan beri çok partili bir demokrasiyiz. Bu tarihi arka plana rağmen meclisimizin günümüzde temel işlevlerinden adeta vazgeçmiş olması çok hüznü verici.

Şimdi birkaç örnek vereceğim size; 145 yıl önce kurulan meclisle günümüzdeki meclisi karşılaştıracam. 1876 Anayasası'yla, -padişahın fermanıyla yapılan bir anayasa- kurulan meclis aslında "göstermelik" bir meclis. Kanun yapma yetkisi yok denecek kadar az, hükümeti zaten asla denetleyemiyor. *The Times* muhabiri de o tarihlerde İstanbul'dadır ve gelip meclisin toplantılarını izliyor. Muhabir çok kaba, ilkel bir demokrasi, düzensiz tartışmalar bekliyor fakat çok şaşıyor. Bakın, ilk meclis toplantımıza ilişkin gazetesine ne yazıyor:

"Çoğu büyük şehri ilk defa gören, uzmanlıkları ve yüksek tahsilleri olmayan, bu halkın içinden çıkmış vakur, gururlu, milletlerine has azametleri olan adamlar, kürsüde o şekilde eleştiriler yapmaktadırlar ki hayran olmamak mümkün değildir. Bunları görenler, hayatlarının parlamentoda geçtiğini zan ve tahmin ederler. Manzarayı görenler için, eğer Türkiye'de parlamenter sistemin geçmiş

olsa milli iradenin tam ve eksiksiz gerçekleşeceğine hükmetmemek için sebep yoktur."

Yani 145 sene öncesinin o göstermelik meclisi bile asli yetkisine sahip çıkıyor ve hükümeti, yöneticileri denetlemeye çalışıyor. Sonrasında ne oluyor? Tabii ki hükümdar bundan hoşlanmayacak ve meclisi "tatil" edecektir. 30 yıl toplamayacaktır ama 30 yıl sonra İkinci Meşrutiyet'te yeniden meclis toplandığında hâlâ anayasada yasama yetkisi yok denecek kadar azken, hükümeti denetleme yetkisi asla yokken (bakanlar orada padişaha karşı sorumlu sadece) Kamil Paşa hükümetini mecliste gelip programını okumaya mecbur ediyor. Öyle bir yetkisi yokken *güvenoyu* veriyor, bir sene sonra da *güvensizlik oyu* verip düşürüyor. Anayasada kendisine verilmeyen bir yetkiyi kullanıyor. Neye dayanarak? Osmanlı halkını temsil ettiğine dayanarak. Bir parlamentonun sahip olması gereken, varoluşundan kaynaklanan bir yetki olduğunu düşünerek bunu yapıyor. Ertesi yıl da anayasayı değiştiriyor. Fiilen kullandığı yetkiyi anayasa kuralı haline getiriyor.

Ankara'da kurulan sonraki meclisimizin yaptıkları da çok değerlidir: Ulusal kurtuluş savaşını yürüten, saltanatı kaldıran, cumhuriyeti ilan eden, millet egemenliğini anayasaya yerleştiren bir meclis. Saltanatın kaldırılması (1922), hâlâ Osmanlı Anayasası yani 1876 Anayasası yürürlükteyken yapılıyor. TBMM 1921 Anayasası'nı kabul etmiş ama bu anayasa eskisini yürürlükten kaldırmış değil. Yani iki anayasalı bir dönemden söz ediyoruz. 1922 tarihinde TBMM'nin saltanatı kaldırma yetkisi yoktur. Olsa olsa bir anayasa değişikliği sürecini başlatabilir. Ancak Birinci Meclis anayasa değişikliğine gitmeden, kanun bile çıkarmadan basit bir kararla saltanatı kaldırmıştır. Bir kurucu meclis gibi işler görmüştür. Temel reformları, yasaları yapmıştır. Cumhuriyeti kuran temelleri birinci ve ikinci meclis atmıştır. Böylesine bir meclis geleneğimiz var. Güçlü, saygın,

Kanunla düzenlenmesi gereken konularda kararname çıkartamazsınız. Zaten bir kanun varsa, değiştirilmesi isteniyorsa artık kanunu değiştireceksiniz, kararnameyle yapamazsınız bu işi.

prestijli, millet iradesinin ortaya çıktığı bir meclis geleneğimiz var. Bugün geldiğimiz noktayı görüyorsunuz. Bugün meclis olsa ya da olmasa ne fark eder diye düşünebilir insanlar. Ne iş yapıyor tam olarak? Kural koyma dersiniz, kararname ile her şey düzenleniyor. Denetim zaten yok. Dolayısıyla burada meclisin işlevsiz hale getirildiğini görüyoruz.

Parlamentonun işlevsizleştirilmesi birinci önemli sorundu. İkinci önemli sorun, bununla bağlantılı olarak kanun kavramının yozlaşmasıdır. Şimdi vakit elverdiği ölçüde bu konuya değineyim.

‘Kanun nedir?’ diye baktığımızda, *Aristoteles*’ten beri birtakım tanımlar yapılmış. Mesela bir tane size okuyayım, *Aquinolu Thomas* 13. yüzyılda, “ortak yararı gerçekleştirmeye yönelik aklın emridir,” demiş ‘kanun’ için. Yani ister parlamento yapsın ister kral, amaç herkesin yararını, ortak yararı gerçekleştiren bir belge, bir metin ortaya çıkarmak. Keyfi bir buyruk değil, aklın emri olarak düşünülmüş kanun. İki bin küsur yıl önce demokrasi ile yönetilen Atina kent devletinde yaşayan Aristoteles, farklı sınıflardan gelen insanların makul olanı, herkesin yararına

olanı bulma çabasını halk meclisinde yapılan kanunların en önemli özelliği olarak görür. On sekizinci yüz yıl düşünürü Jean-Jacques Rousseau çok net bir şekilde ‘kanun milletin, halkın iradesidir’ demiştir. Ardından şunu eklemiştir: “Bir iradeyi genel yapan oyların sayısından çok onları birleştiren ortak yarardır.” Dikkat edersek kanun deyince hep ortak yararı, kamu yararını gerçekleştiren bir irade; makul olanı, ortak aklın ürünü olanı ortaya çıkaran bir müzakere sürecini vurguluyor düşünürler.

Peki, kendi parlamentomuzda ne görüyoruz? Şunu görüyoruz; milletin iradesi olarak görülmesi gerekirken kanun, bugünkü sistemimizde meclisteki aritmetik çoğunluğun iradesine indirgenmiş durumdadır. Bir metnin milletin iradesi olabilmesi için meclise geldiğinde, komisyonlarda uzun uzadıya tartışılması lazım. Konuyla ilgili sivil toplum kuruluşlarının, uzmanların, üniversite temsilcilerinin meclise çağrılıp görüşlerinin alınması lazım. Kamuoyunda yaygın biçimde tartışılması lazım. O kanundan zarar görebilecek olan kesimlerin seslerini iletebilmesi lazım

“ Meclis, hükümete verdiği harcama ve gelir toplama yetkisinin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını ve sınırların aşılp aşılmadığını Sayıştay’ın denetimleri ve Kesin Hesap Kanunu müzakereleri ile denetler.

ve o metinde hemen iyileştirmeler yapılması lazım. Metin TBMM Genel Kurulu'na geldiğinde iyice olgunlaşması, hemen her partinin altına imza atabileceği bir ortak akla dönüşmesi lazım. Ama bizde böyle bir şey yok. Mecliste aritmetik çoğunluğunuz varsa hiç tartışmadan, müzakere etmeden, iyileştirmeden, hatalarından arındırmadan kanunu geçiriyorsunuz.

Bir örnek vereyim: Televizyonlarda izlemiş olanlarınız vardır, genel kuruldaki bu görüşmeler, çoğu zaman şekli oylamalardan ibarettir. Milletvekillerinin büyük kısmının görüşülmekte olan kanunun içeriğinden haberi de olmaz. Her partili milletvekili en ön sırada oturan grup başkanvekiline bakar. “Evet” derse elini kaldırır, “hayır” derse kaldırmaz. Bir keresinde muhalefetin önerdiği bir değişikliği başkan “kabul edenler-etmeyenler” diye oylamaya sunacak. “Kabul edenler” diyor, AK Parti’li grup başkanvekili kalkıyor, “Sayın başkan itiraz ediyorum! Oya sunamazsınız!” diyor ama sesi arkadan duyulmadığı için bütün AK Partili milletvekilleri kendi başkan vekillerinin öneriye “evet!” dediğini zannederek “evet” oyu veriyorlar muhalefetin önergesine. Yani bu kadar bilinçsiz bir şekilde yürütülebiliyor bu iş.

Birinci boyutu buydu kanun kavramındaki yozlaşmanın. İkinci nokta, kanunun yüceliğini, değerini ve anlamını yitirmesidir. Eskiler kanunu ‘ortak aklın buyruğu’ olarak düşünmüş; değeri ve yüceliği de bu özellikten kaynaklanıyor. Yoksa kanun meselesi kaç kişinin oy vermiş olmasıyla ilgili değildir. Ama dikkat ederseniz ülkemizde kanun tek adamın keyfi buyruklarına dönüşmüş durumda. Sadece cumhurbaşkanı kararnamelerinden söz etmiyorum. Meclis de gün demine hâkim değil. Cumhurbaşkanlığı’ndan bir metin geliyor meclise.

Görüyoruz ki kanunla düzenlenmesi gereken, kanunla değiştirilmesi gereken konularda da kararname çıkıyor ve Meclis bunu bir yetki gaspı olarak görmüyor.

“Hemen komisyonlardan geçirin ve haftaya çıkartın,” deniyor. Tek bir maddesine bile dokunmayın deniyor. Talimata harfiyen uyuluyor. Dolayısıyla aslında ortada meclisin iradesi diyebileceğimiz bir irade bile yok. Bir kanun, kamu yararını gerçekleştirmeye dönük olmalıdır. Oysa burada kanun daha çok partizan çıkarları gözetken, koruyan, hukukileştirmeye çalışan bir metne dönüşmüş durumda.

Falih Rıfkı Atay, ünlü eseri *Zeytinadağ*’ında, Meşrutiyet Dönemi ve I. Dünya Savaşı yılları liderlerinin hukuka ve kanunlara bakışını çarpıcı örneklerle anlatır. O dönemde ülkenin kaderini elinde tutan üçlüden (Enver, Cemal ve Talat) Cemal Paşa’nın emir subaylığı görevini üstlenen Atay, son günlerinde Cemal Paşa’nın şu sözleri söylediğini aktarır: “*Bir şey yapmak istiyorum, kanun karşıma çıkıyor. Kanun nedir? Ben yaptım, ben bozarım.*” Atay, bir başka olayda, verdiği emrin kanuna aykırı olduğu için yerine getirilemeyeceğini öğrenen Cemal Paşa’nın yaverinden boş kâğıt isteyerek Harbiye Nazırlığına gönderilmek üzere bir telgraf metni hazırladığını ve metinde “*şu numaralı kanunu hemen bu şekilde değiştirerek bana metnini müstacel telgrafla bildiriniz*” diye emir verdiğini belirtir. İttihatçıların diğer ünlü lideri Enver Paşa’ya atfedilen şu sözler de zihniyeti yansıtmak bakımından önemlidir: “*Yok kanun, yap kanun; yaparım olur, bozarım olmaz.*” Dönemin siyasi liderlerinin

kanun kavramını “halkın iradesi”, “ortak akıl”, “nesnel kural” veya benzeri bir anlamda düşünmediklerini gösteriyor. O tarihte kanun kavramı yöneticinin keyfi ve kişisel emrinden öte bir derinliğe sahip görünmüyor. Cumhuriyet döneminde, özellikle 1961 Anayasası döneminde yöneticilerin ve yurttaşların gözünde kanun daha değerli ve önemli bir metin niteliği kazanacaktır. Ancak Yirmi

Son yıllarda, vatandaşların günlük yaşamını etkileyen pek çok düzenleme ve yasağın genalgeler ile konulduğunu gözlemliyoruz.

birinci yüzyılda yeniden eskiye dönmüş durumdayız. Bugünkü yöneticilerimizin kanuna yükledikleri anlam Enver Paşa veya Cemal Paşa'nın tutumundan daha ileride değil.

Son yıllarda, vatandaşların günlük yaşamını etkileyen pek çok düzenleme ve yasağın *genelgeler* ile konulduğunu gözlemliyoruz. Sokağa çıkma yasağı, alkol satışı yasağı ve sağlık personeline getirilen istifa yasağı gibi. *Genelgeler* normlar hiyerarşisinde yer alan bir hukuk kurallı türü değildir; kamu görevlilerine hukuk kurallarının uygulanmasını gösteren emir ve talimatlardır. Vatandaşların hak ve özgürlüklerini kısıtlayan ve resmî gazetede yayımlanmayan bu talimatlar, çoğu kez, bir kanuna, kararnameye veya yönetmeliğe dayanmamaktadır. Enver Paşa'nın *yok kanun, yap kanun* anlayışı bile şeklen de olsa bir kanunun varlığını dikkate alıyordu. Günümüzde, kanunla düzenlenmesi gereken konularda "genelge" formunda bir talimatın bulunması yeterli görülmektedir. Anayasa hukukçusu Kemal Gözler'in belirttiği gibi, "bir zamanlar, Türk hukukunu eleştirmek için "Türkiye Cumhuriyeti bir '*hukuk devleti*' değil, bir '*kanun devleti*'dir" deniyordu. 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünden sonra ilân edilen

olağanüstü hâl rejiminde, kanunların yerini kanun hükmünde kararnameler alınca "Türkiye Cumhuriyeti artık '*KHK devleti*' oldu" denilerek eleştiriler yapıldı. O günleri de arar olduk. Artık "Türkiye Cumhuriyeti bir '*kanun devleti*' veya '*kararname devleti*'dir" bile diyemiyoruz. Maalesef geriye diyecek tek şey kalıyor: Hoş geldin "*genelge devleti*." *Genelge devleti*'nde, kamu görevli-

leri emir ve talimatları kanun ve anayasadan üstün görmekte, anayasaya ve kanunlara uygunluğu denetlemekle görevli siyasal ve yargısal kurumlar ise etkisiz kalmaktadır. TBMM hala kanun çıkarma konusunda asli bir yetkiye sahip olsa da, kanunlar kamu yararını ve ulusun ortak çıkarlarını hedefleyen ortak aklın ürünü düzenlemeler olarak görülmemekte, Meclis'teki aritmetik çoğunluğun isteklerinden ibaret kalmaktadır.

Toparlarsak; demokrasinin en temel kurumu olan parlamentonun yetkileri neredeyse elinden alınmış, azaltılmış, işlevsizleştirilmiş ve kanun kavramı bütün yüceliğini kaybetmiş durumda. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde böyle bir demokrasiyle karşı karşıyayız. Bu sorunları nasıl çözeceğiz? Kolay bir çözüm yolu olduğunu sanmıyorum. Mevcut tahribatın onarılması, demokrasimizin

Ülkemizde hükümetler bütçede hiçbir kaynağı olmayan yani Meclisin onayı olmayan devasa projeleri başlatabilirler.

yeniden güçlendirilmesi uzun zaman alacaktır. İyimserliğimizi korumaktan, gelecek kuşakların refahı için yoğun çaba göstermekten başka bir yol göremiyorum.

Sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

Murat Karayalçın: Teşekkür ediyorum. Çok güzel düşünceler dile getirildi. Çok güzel önerilerde bulunuldu. Aslında bütün oturumlar böyleydi. Ben çok etkilendim, çok yararlandım.

Bir soru var: “Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında, yerel yönetim ve merkezi yönetimde bu yüzyılın asıl sahibi gençler için inşası değil, gençlerle birlikte inşası nasıl mümkün olabilir?” Mustafa Oğuzhan Yalçın arkadaşımız bütün konuşmacılarımıza sormuş.

Konuşmacılarımızın özel bir eğilimi yoksa zamanın geçtiğini, bir hayli geciktiğimizi dikkate alarak bir öneride bulunmak istiyorum. Mustafa Bey sizi görebilir miyim? Evet, güzel. Şöyle bir öneride bulunmak istiyorum ama önce Sayın

Vakıf Başkanının iznini alayım, eğer uygun görürse. Biraz önce konuşmamda ifade ettim, Doğan Bey sabahki konuşmasında zaten dile getirmişti. Vakıf üçer aylık aralarla toplantılar düzenleyecek. Bunların bir tanesi de Türkiye’nin toplum yapısıyla ilgili olacak. Eğer vakıf başkanımız uygun görürse ben size oturum başkanı olarak bu konuda arkadaşlarınızla birlikte bir çalışma yapmanızı öneriyorum. Bir grup kurun, bir çalışma yapın ve buraya getirin. Alkışlanan bu öneriyi izleyicilerimizin de uygun bulduklarını görüyorum. Uygun mu Mustafa Bey? Tamam, siz Doğan Bey ile konuşun bunu. İlginç bir çalışma olur diye düşünüyorum.

Tekrar konuşmacılarımıza teşekkür ediyorum. Vakıf başkanımıza teşekkür ediyorum ve sizlere teşekkür ediyorum sayın izleyiciler. Hepinize iyi akşamlar diliyorum.

KAPANIŞ

Çok verimli bir gün geçirdiğimize inanıyorum. Aslında belki de bütün günün aklımda kalan en güzel özelliklerinden biri de bu kararlı seyirci topluluğu olacak. Burada aslında, 21. yüzyılda, Cumhuriyetimizin İkinci Yüzyılında ne yapmak istediğimize dair şunu söyleyeyim; biz bunun adını kısaca “çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkmak” olarak ifade ediyoruz. Biz bu düzeye doğru yol alırken, hem bu salondaki hem de ülkemizdeki kararlı bireylerden oluşan bir toplulukla beraber yürüyeceğimizi görmek, bilmek çalışma şevkimizi arttırıyor. Türkiye’nin son yıllarında yaşadığı şeyler mutlaka bir demokrasi sınavıdır. Ben öyle bakıyorum. Kendimize güvenelim, biz buradan güçlenerek çıkacağız. Güçlü toplumlar, güçlü ilişkiler, güçlü kurumlar kendilerini zor zamanlarda gösterirler. Tarih zor zamanlarda gücümüzü göstermemizi istiyor, bunu yapacağız.

Forumu kapatırken; bütün konuşmacılara, katılımcılara ve bu forumun gerçekleşmesinde emeği geçen arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

**Güçlü toplumlar,
güçlü ilişkiler, güçlü
kurumlar kendilerini zor
zamanlarda gösterirler. Tarih
zor zamanlarda gücümüzü
göstermemizi istiyor,
bunu yapacağız.**

**Av. İsmail Doğan Subaşı
ÜPV Yönetim Kurulu Başkanı**

RÖPORTAJLAR

Murat Karayalçın
(Eski Başbakan Yardımcısı
ve Dışişleri Bakanı)

2021-2022 siyaset döneminin Türkiye için çok yaşamsal olduğunu, Cumhurbaşkanı ve TBMM seçimleri açısından bir fırsat olduğunu ve bu fırsatın iyi değerlendirilmesi gerektiğini düşünen birisiyim. Bu konuda Türkiye'nin bilgi hazırlayan, bilgi üreten birimlerinin ve kurumlarının harekete geçmiş olması gerekirdi. Görüyorum ki ÜPV bu konuda ilk adımı atmış bulunuyor. Ben bunu çok önemsiyorum, Türkiye için yararlı bir girişim olduğunu düşünüyorum. Buradan çıkacak sonuçlar ve ÜPV'nin yapacağı diğer etkinliklerden çıkacak sonuçlar Türkiye için, halkımız için çok önemli bir çerçeve çizecektir. Hangi parti üye veya seçmeni olursa olsun bu sonuçları dikkate alarak hareket edeceklerine inanıyorum. ÜPV Başkanı ve yöneticilerini yürekten kutluyorum.

Muammer Keskin
(Şişli Belediye Başkanı)

Çok verimli bir forum oldu. Vakıf yöneticilerine teşekkür ederim. Konuşmacıların verdiği bilgiler çok değerli, ben de aynen katılıyorum. Önümüzdeki süreçte, Cumhuriyet'in ikinci yüzyılına Türkiye'yi daha demokratik bir ülke olarak götürmeliyiz. Demokratik bir hukuk devletini yaratmak için dünyayı da izleyerek, gözleyerek hepimiz üzerimize düşen görevleri yerine getirmeliyiz.

Engin Akman
(ÜPV Önceki Dönem Başkanı)

Bugün bir kere daha ÜPV ile gurur duyuyoruz. Önceki dönemlerde vakfımızın varlığına büyük katkılar sunmuş bütün yöneticilerine çok teşekkür ediyorum. Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında ülkemiz için yeni ufukları nasıl açacağımızı, ilk yüzyılda yaptığımız hataları nasıl yapmamamız gerektiğini ancak bu tür forumlarla ortaya çıkarabileceğimizi düşünüyorum.

Yüksel Çengel
(TBMM 18. Dönem İstanbul Milletvekili)

ÜPV'nin çok önemli bir süreçte kurulduğunu ve önemli görevler üstlendiğini biliyorum. Bütün kuruculara teşekkür ediyorum. STK'lar, dernekler, vakıflar politika kelimesini kullanmadan politika yapmaya gayret ederler ama politikayı da dolaylı olarak yaparlar. ÜPV ise isminde politika kelimesini kullanarak ülkemiz için gerekli olan politikaları üreteceğini ilk baştan göstermiş bulunuyor. Ülkemiz, son altmış yıldır benim hiç görmediğim kadar zor bir süreçten geçiyor. Son dönemlerde ekonomik ve siyasal sorunlar karşısında halkımızın ezildiğini hep birlikte görüyoruz. Bu durumdan kurtulmanın yolu halkın bilinçlendirilmesidir. Burada STK'lara, siyasi partilere önemli görevler düşüyor. Kurumlar arası ve kişiler arası ilişkilerin çok iyi yönetilmesi gerekiyor. ÜPV'nin bunu başaracağına güveniyorum.

Hasan Akgün
(Büyükçekmece Belediye Başkanı)

ÜPV'nin çok önemli bir görevi üstlendiğini görmekten son derece mutlu oldum. Büyük bir özveri ve gayretle çalıştığını, ülkeye çok büyük katkılar sunacağını görebiliyorum. Belediyecilikte kırk altı yılımı doldurdum. Ayrıca 2000 yılından bu yana Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Kongresi'nde Türkiye delegasyonu üyesiyim. Orada da yerel demokrasinin bir ülkenin topyekün kalkınmasına nasıl etki ettiğini konuşuyoruz. Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılı yerel demokrasinin ülke çapındaki genel demokrasimizi taçlandıracağı bir yüzyıl olacaktır.

Av. İsa Mesih Şahin
(Gelecek Partisi İstanbul İl Başkanı)

ÜPV'nin çok önemli bir programında değerli dostlarımızla bir arada olduk. Biz bu tür çalışmalarını Türkiye'nin gelecek vizyonu açısından, içinde bulunduğu problemlerden bir çıkış yolu olması açısından önemsiyoruz. Bu anlamda STK'larımızın bugün burada olduğu gibi siyasete bağımlı olmadan fikir üreten, düşünce üreten, bir gelecek tasavvuru ortaya koyan özgün kurumlar olmasını çok önemsiyor ve değerli buluyoruz. Böyle güzel bir çalışmayı ortaya koyan ÜPV yönetimine teşekkür ediyorum.

Cuma İçten
(Gelecek Partisi YK Üyesi, Diyarbakır
Eski Milletvekili)

Türkiye'nin en çok ihtiyaç duyduğu meseleleri gündeme getirdiği için ÜPV'ye teşekkür ederim. Vakfın bu çalışmalarının ülkemizin geleceğine çok katkı sağlayacağını düşünüyorum.

Affan Keçeci
(İşadamı, Siyasetçi)

Ülke olarak çok itiyacımız olduğu bir dönemde böyle bir forumun olması çok önemli. Konuşmacıları dinlemekten son derece mutlu oldum. İnşallah burada konuşulanlar doğrultusunda ülkemiz için ileriye doğru kararlar alınır. Türkiye açısından güçlendirilmiş parlamenter sisteme geçilmesi şart. Bunun için tüm vatandaşların seçimlerde üzerine düşen görevleri yapması lazım.

Prof. Dr. Mehmet Hasan Eken
(Türkiye Ekonomi ve Mali Araştırmalar
Vakfı Başkanı)

Burada olmaktan büyük keyif aldım. Ülkemizin sorunları ve geleceği açısından ÜPV gerçekten nokta atışı bir etkinlik düzenlemiş. Konuşmacıları dinlerken edindiğim izlenim şu; demokrasiyi inşa etmediğimiz sürece, güçler ayrılığını kuvvetli bir şekilde tesis etmediğimiz sürece ne iktisadi kalkınmayı sağlayabiliriz ne de ekonomik büyümeyi sağlayabiliriz.

Sevgi Uluğ
(Ataşehir Belediyesi Meclis Üyesi)

Hepimiz için ufuk açan son derece başarılı bir etkinlik olduğunu düşünüyorum. Ülke olarak zor zamanlardan geçiyoruz, umutlarımız zaman zaman tükeniyor. Bu karanlıktan nasıl çıkacağımıza karar veremiyor, kendimizi yalnız hissediyoruz. Ancak burada gördük ki yalnız değiliz. Aslında bizim ülke olarak yetişmiş insan kaynağımız var, yeter ki biraraya gelip bu ülkeyi düzlüğe çıkaracak çalışmalar yapabilelim. Biz bugün ÜPV sayesinde bunu görmüş, yaşamış bulunuyoruz.

Ersin Kalaycıoğlu
(Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Türkiye kritik bir aşamadan geçiyor. Son derece önemli bir rejim bunalımı içindeyiz. Bunu çözüp çözemeyeceğimizi, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ne bağlı bir demokrasi ve aynı zamanda hukuk devleti olarak çalışıp çalışmayacağı gösterecek. Onun için hayati bir noktaya doğru gitmekteyiz. Böyle bir platformu ortaya çıkarıp bu konularda çalışan bilim insanlarını biraraya getirip konuşturmak son derece önemli bir girişim. Umarım başarılı olur ve birtakım fikirleri daha somut hale getiririz.

Mehmet Ö. Alkan
(Tarih Vakfı Başkanı)

Bizim konuşmamız gereken Türkiye'nin birçok sorunu var. Farklı fikirleri dinlememiz, yenilerini üretmemiz ve onları masaya yatırıp hepimizin içine sineceği çözümler bulmamız gerekir. ÜPV buna bir zemin hazırlamış durumda. Ben bu tür toplantılarda mümkün olduğunca farklı görüşlerin ifade edilmesi, tartışılması ve görüşülmesi gerektiğini düşünüyorum. Vakıf yönetimini tebrik ediyorum.

Süleyman Aksoy
(Hür Düşünce Hareketi Genel Başkanı)

ÜPV tarafından çok önemli bir toplantı düzenlemiş. Vakıf başkanı ve yöneticilerini kutluyorum. Türkiye'nin, Cumhuriyet'in ikinci yüzyılına yeni bir demokratik anlayışla girmesi lazım. Herkesi kapsayacak, kuşatacak, insanların fikirlerinden ve düşüncelerinden dolayı yargılanmadığı, fikri hür, vicdanı hür nesillerin yetişeceği bir yüzyıl olması için var gücümüzle çalışmalıyız. STK'ların bu tür çalışmaları arttıkça Türkiye daha demokratik bir ülke olacaktır.

Süha Akıncı
(Sosyal Demokrasi Derneği Gn. Bşk. Yrd.)

Bu güzel çalışmalar için vakıf yöneticilerini kutluyorum. Sosyal Demokrasi Derneği olarak biz ÜPV ile dayanışma içine olmayı temenni ediyoruz. Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlarda bu tür STK'ların mutlaka dayanışma içinde ortak bir platform oluşturmaları gerektiğini düşünüyoruz. Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılı için ÜPV'nin yaptığı çalışmaları önemsiyor ve vakıf yönetimini kutluyoruz.

Türker Ertürk
(Emekli Amiral)

ÜPV yönetimine teşekkür ediyorum. Gerçekten güzel bir organizasyona imza attıkları için. Çok zor bir süreçten geçiyor ülkemiz. Her geçen gün kutuplaşma artıyor, hukuk ayaklar altında, ekonomik iflas durumu söz konusu. Daha çok hukuka daha çok demokrasiye ihtiyacımız var. Bu foruma katılmaktan büyük bir keyif aldım. Geçmişten dersler çıkararak gelecekte nasıl bir Türkiye'de yaşamamız gerektiğine dair öngörüler duyduk. Türkiye'nin, içinde bulunduğu durumu aşarken böyle akılcı ve bilimsel faaliyetlere ihtiyacı var.

FORUMDAN KARELER

FORUMDAN BASINA YANSIYANLAR

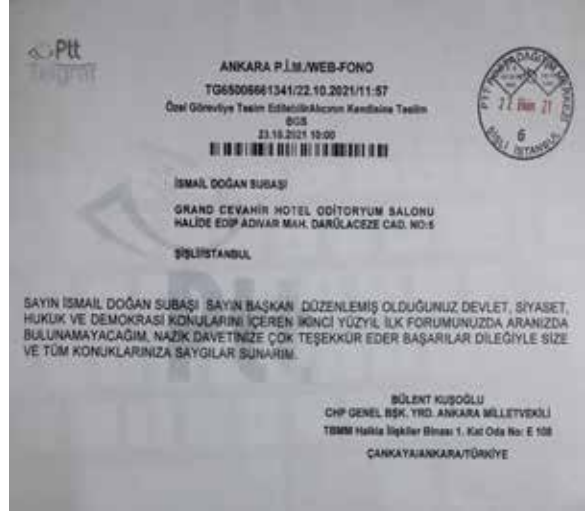

[illegible]

The screenshot shows the Sakınca website. At the top is the 'SAKINCA' logo with the tagline 'sakinca sokaklarında'. Below the logo is a navigation bar with links: 'Gözetim', 'Haberler', 'Gözetim', 'Gözetim', 'Gözetim', 'Gözetim', 'Gözetim'. The main content area features the title 'Devlet, Siyaset, Hukuk ve Demokrasi Forumu düzenlendi' and a photograph of a man speaking at a podium during a forum. The podium has a 'SAKINCA' logo on it.

MESAJLAR

"Memleket kesinlikle çağdaş, uygar ve yepyeni olacaktır. Bizim için bu, hayat davasıdır. Bütün özverimizin faydalı bir sonuç vermesi buna bağlıdır. Türkiye, ya yeni fikirle donatılmış, namuslu bir yönetim olacaktır ve yahut olamayacaktır. Halk ile çok temasım vardır. O saf kitle, bilmezsiniz ne kadar yenilik taraftarıdır. Yapacağımız işlerde hiçbir zaman bu engeller, kesif tabakadan gelmeyecektir. Halk refaha kavuşmuş, bağımsız, zengin olmak istiyor; komşularının refahını gördüğü halde, fakir olmak pek ağırdır. Gerici fikirler besleyenler belli bir sınıfa dayanabileceklerini zannediyorlar. Bu kesinlikle bir kuruntudur, bir zandır. Gelişme yolumuzun önüne dikilmek isteyenleri ezip geçeceğiz. Yenileşme yolunda duracak değiliz. Dünya müthiş bir gelişmeyle ilerliyor. Biz bu uyumun dışında kalabilir miyiz?"

K. Atatürk

